

Holocaustul – O lecție a trecutului pentru prezent

ISBN 978-630-6684-59-5

EDITURA NOVA DIDACTICA
Bistrița, 2026

Coordonatori:

prof. Iulia ANI – Liceul de Muzică „Tudor Jarda”, Bistrița

prof. Alina TOMI-SĂTMAR – Liceul de Muzică „Tudor Jarda”, Bistrița

prof. Bogdan-Ionuț BUDĂCAN– Profesor metodist CCD BN

Tehnoredactare:

prof. dr. Angelo-Aurelian MANEA – Director CCD BN

prof. Bogdan-Ionuț BUDĂCAN– Profesor metodist CCD BN

Colectivul de autori:

prof. Iulia Cristina ANI - Liceul de Muzică „Tudor Jarda”, Bistrița

prof. Klementina ARDELEAN – Colegiul Național „Mihai Eminescu”

prof. Mihaela BATÎȘ - Liceul Teoretic „Radu Petrescu”, Prundu-Bârgăului

prof. Bogdan-Ionuț BUDĂCAN - Școala Gimnazială Sânmihaiu de Câmpie

prof. Dana-Roxana CERCEL – Colegiul Național „George Coșbuc”, București

prof. Camelia Elena CIURTE - Liceul Tehnologic Anghel Saligny, Baia Mare

prof. dr. Daniela CURELEA - Colegiul Tehnic „Cibinium” Sibiu

prof. dr. Dragoș CURELEA - Colegiul Tehnic Energetic Sibiu

prof. Violeta DRĂGUȚ - Liceul Tehnologic Costești

prof. Alexandru GEORGIU – Colegiul Național „Liviu Rebreanu”, Bistrița

prof. Ph.D Daniela Ghițulescu - Liceul Tehnologic Costești

prof. Claudia-Loredana HORJEA - Școala Gimnazială „Tudor Vladimirescu”, Târgoviște

prof. Sorin LANGU – Colegiul Național „V. Alecsandri”, Galați

prof. Cătălin LAZĂR – Colegiul Național „Samuel von Brukenthal”, Sibiu

prof. Mărioara LUPU - Școala Gimnazială „Aron-Vodă”, Aroneanu, Iași

prof.dr. Marius-Nicolae POP – Școala Gimnazială Dumitra, BN

prof. Alina Camelia RADU - Școala Gimnazială Nr.39, București

prof. Dana-Maria SONKODI-COZMA – Școala Gimnazială „Ștefan Pascu” Apahida

prof. Mina SÎNGEORZAN – Liceul cu Program Sportiv, Bistrița

prof. Alina TOMI-SĂTMAR - Liceul de Muzică „Tudor Jarda”, Bistrița

prof. Magdalena TUDOR - Liceului Teoretic "Ion Cantacuzino", Pitești

prof. Bakšienė VAIDA - Panevėžys Juozas Miltinis Gymnasium, Lithuania

CUPRINS

Four Life Lessons on Human Rights and the Holocaust: A Transdisciplinary Educational Initiative: Alina Tomi-Sătmăr	5
Reflecții pe baza Jurnalului Anei Frank: Drăguț Violeta	7
Aspecte privind organizarea și funcționarea ghetourilor din Oradea: Ardelean Klementina	12
Programa școlară pentru CDȘ: Pop Marius-Nicolae	19
Geamantanul Hanei – o lecție despre demnitatea umană . Batîș Mihaela	23
Albumul de la Auschwitz: de la memoria imaginilor la discernământul moral al noilor generații Tudor Magdalena	29
Holocaustul În Județul Bistrița-Năsăud Bibliotecar: Sîngeorzan Mina	33
Holocaustul: O Lecție a trecutului pentru prezent. O perspectivă Teologico-Didactică: Georgiu Alexandru	35
Integrating the History of the Holocaust and the Jewish People into the Updated General History Curriculum in Lithuania Vaida Bakšienė	38
”Inocența în zodia răului – mesaje pentru îngeri!”: Lazăr Cătălin	42
Memorie și responsabilitate: educația despre holocaust ca fundament al formării morale a tinerilor: Cercel Dana-Roxana	44
Pe Strada Uitării: Radu Alina Camelia	47
Echoes of the Holocaust - Exploring herstories through Etwinning: Sorin Langu	50
Holocaustul – tragedia trecutului, lecția prezentului: Horjea Claudia-Loredana	52
Destine și rădăcini: Istoria Evreilor Maramureșeni: Ciurte Camelia Elena	61
HOLOCAUSTUL și formarea profilului moral al tinerilor - Educația Memoriei Ca Fundament Al Responsabilității Civice Și Al Demnității Umane: Sonkodi-Cozma Dana-Maria	65
Traian Popovici – Model educațional în predarea Holocaustului: Lupu Mărioara	69
Un loc tăcut pentru memorie – veșnicia unui sfânt pământ uitat-Cimitirul evreiesc din Cartierul Lazaret (Sibiu)Elevă: Grozav Ștefania ,Îndrumător:Prof. dr. Daniela Curelea ,.....	74
Unele considerații privind problema lagărelor de exterminare între 1940-1945 Elevi: Cezar Vasu & Daniel Șetban ,Îndrumător:Prof. dr. Curelea Dragoș	77
Alți Schindleri – eroi ai umanității: Ani Iulia – Cristina	82
Vals printre crematorii: Orchestra de la Auschwitz: Budăcan Bogdan-Ionuț	87

Between history and literature "The diary of Anne Frank" - novel and comics: **Daniela Grecu**
Ghițulescu 89

Four Life Lessons on Human Rights and the Holocaust: A Transdisciplinary Educational Initiative

Alina Tomi-Sățmar

Liceul de Muzică Tudor Jarda, Bistrița

The educational project “*4 Life Lessons on Human Rights and the Holocaust*”, implemented at Liceul de Muzică “Tudor Jarda” in Bistrița, Romania, between October 2025 and June 2026, constituted a structured pedagogical intervention aimed at fostering students’ critical understanding of the Holocaust through a transdisciplinary framework. The project engaged approximately 30 upper-secondary students (aged 18–19) and sought to integrate historical knowledge with ethical reflection, in alignment with contemporary models of democratic and human rights education.

The conceptual foundation of the project was grounded in the works and testimonies of four Holocaust survivors: Edith Eva Eger, Viktor Frankl, Imre Kertész, and Lucia Mihai. Their narratives were employed as primary sources to facilitate a nuanced exploration of themes such as human dignity, moral responsibility, resilience, and the existential search for meaning under conditions of extreme suffering. In particular, the psychological and philosophical contributions of Frankl and Eger were instrumental in guiding students’ engagement with questions of agency, freedom, and post-traumatic growth, while Kertész’s literary work provided a critical perspective on memory and identity within the context of totalitarian oppression.

The project adopted a transdisciplinary methodology, integrating elements from history, literature, psychology, philosophy, civic education, and the arts. Such an approach reflects current pedagogical trends, which emphasize the importance of interdisciplinary learning in addressing complex historical phenomena (Drake & Reid, 2018). Through close textual analysis, comparative interpretation, and engagement with audiovisual testimonies, students were encouraged to critically examine both the historical specificity and the contemporary relevance of the Holocaust.

Primary source analysis was central to the learning process. Students engaged with testimonies provided by the USC Shoah Foundation, particularly through its digital platforms, which offer access to survivor narratives and educational resources. This approach aligns with best practices in Holocaust education, which advocate for the use of personal testimonies to humanize historical events and foster empathetic understanding (IHRA, 2019). By focusing on individual experiences, the project sought to move beyond abstract representations and support students in developing a deeper connection to the human dimensions of history.

The instructional design followed a chronological structure, with monthly thematic units addressing key topics. These included the examination of human rights violations during the Holocaust, philosophical reflections on meaning and suffering, and the analysis of marginalized histories, such as the Roma Holocaust. The inclusion of Lucia Mihai’s testimony contributed to a more inclusive historical narrative, consistent with scholarly calls to broaden the scope of Holocaust studies (Crowe, 2008).

Although we had planned to further support experiential learning through an educational visit to Holocaust memorial sites in Budapest, including the memorial house dedicated to Imre Kertész, we did not manage to do it due to unforeseen circumstances. Site-based learning has been widely recognized as an effective means of enhancing historical understanding and promoting reflective engagement with the past (Carrier, Fuchs, & Messinger, 2015). This component of the project would have enabled students to contextualize their knowledge within physical spaces of memory and commemoration.

Reflection was systematically integrated throughout the project. Students participated in ongoing reflective activities, including post-lesson discussions, a mid-project evaluative session, and a final written reflection. This emphasis on metacognitive processes is consistent with educational research highlighting the role of reflection in developing critical thinking and ethical awareness (Moon, 1999).

The project was aligned with the Council of Europe’s Reference Framework of Competences for Democratic Culture (2018), particularly in promoting values such as respect for human dignity, appreciation of cultural diversity, and civic responsibility. Students demonstrated the development of key competences, including empathy, critical analysis, moral reasoning, and the ability to relate historical events to contemporary social issues.

Beyond its impact on students, the project contributed to institutional and community development. Educators participated in the third edition of the National Symposium on Teaching about the Holocaust, facilitating the exchange of pedagogical practices and reinforcing the role of the school as a center for civic education. Such initiatives are essential in sustaining a culture of remembrance and promoting informed engagement with issues of discrimination, intolerance, and human rights.

In conclusion, “*4 Life Lessons on Human Rights and the Holocaust*” represented a rigorous and pedagogically grounded initiative that successfully integrated historical inquiry with ethical and reflective learning. By employing survivor testimonies, interdisciplinary methodologies, and experiential learning strategies, the project enabled students to develop a comprehensive and critically informed understanding of the Holocaust, while also cultivating the competences necessary for active and responsible citizenship in contemporary democratic societies.

References

- Carrier, P., Fuchs, E., & Messinger, T. (2015). *The International Status of Education about the Holocaust: A Global Mapping of Textbooks and Curricula*. UNESCO.
- Crowe, D. (2008). *The Holocaust: Roots, History, and Aftermath*. Westview Press.
- Drake, S. M., & Reid, J. L. (2018). Integrated curriculum as an effective way to teach 21st-century capabilities. *Asia Pacific Journal of Educational Research*, 1(1), 31–50.
- Eger, E. E. (2017). *The Choice: Embrace the Possible*. Scribner.
- Eger, E.E. (2020). *The Gift: 14 lessons to save your life*. Scribner.
- Frankl, V. E. (2006). *Man’s Search for Meaning*. Beacon Press. (Original work published 1946)
- IHRA (International Holocaust Remembrance Alliance). (2019). *Recommendations for Teaching and Learning about the Holocaust*.
- Moon, J. A. (1999). *Reflection in Learning and Professional Development*. Routledge.
- Council of Europe. (2018). *Reference Framework of Competences for Democratic Culture*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

Reflecții pe baza Jurnalului Anei Frank

Prof. Drăguț Violeta
Liceul Teoretic Costești

Violența, indiferent de forma în care se manifestă, are efecte devastatoare asupra copiilor. Nu este vorba doar despre rănille fizice; impactul psihologic și emoțional poate fi adesea mai profund și de durată. Un exemplu tulburător al modului în care copiii pot resimți violența, fie ea fizică sau emoțională, este relatat în "Jurnalul Anei Frank".

Ana Frank, o adolescentă evreică de origine germană stabilită în Olanda, a fost nevoită să se ascundă împreună cu familia sa și alte persoane pentru a scăpa de prigoana nazistă în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Familia Frank era formată din părinți și două fete, Ana și Margot. Înainte de venirea la putere a lui Hitler, trăiau o viață liniștită în Frankfurt, unde Otto Frank, tatăl, era un om de afaceri de succes și conducea o firmă ce comercializa pectină și condimente.

Odată cu intensificarea politicilor antisemite în 1933, familia a fost forțată să părăsească Germania și să se mute în Amsterdam, sperând la o viață mai sigură. Din păcate, visul lor s-a destrămat când, în 1940, Germania a ocupat Olanda și a impus restricții severe populației evreiești: nu aveau voie să utilizeze transportul public, să meargă la școli obișnuite sau să practice sport, trebuiau să poarte steaua galbenă și trăiau sub teroare constantă. Margot, sora Anei, spunea ironic: „Nici nu mai știu ce am voie să fac. Parcă totul este interzis pentru noi.”

Otto Frank, prevăzător, a început pregătirea unui loc secret – Anexa – în care s-au refugiat în iulie 1942, când Margot a primit o somație din partea SS-ului. Ascunzătoarea se afla într-o clădire unde funcționa și firma lui Otto, iar familia Frank a fost însoțită de familia Van Daan și mai târziu de un dentist, domnul Dussel.

Viața în Anexă a fost marcată de izolare, lipsuri și teamă constantă. Spațiul era mic, prost ventilat și supus unor reguli stricte. Ziua nu aveau voie să facă zgomot, să meargă la baie sau să deschidă ferestrele, pentru a nu atrage atenția. Alimentele erau raționalizate, iar aprovizionarea depindea de câțiva angajați curajoși ai firmei. Uneori, ajungeau să mănânce doar varză stricată, dar chiar și așa erau recunoscători că trăiau.

În ciuda condițiilor grele, adolescenții din Anexă nu au renunțat la educație. Ana și Peter studiau constant – limbi străine, istorie, genealogie – și visau la o viață normală. Ana își dorea să devină scriitoare, iar Peter,

copleșit de suferințele evreilor, spunea că ar vrea „să fie creștin”, doar ca să fie tratat ca un om normal.

Deși Ana nu a fost supusă violenței fizice până în momentul arestării, presiunea psihică a vieții în clandestinitate a fost o formă de tortură în sine. Teroarea constantă, lipsa libertății și a contactului cu lumea exterioară au marcat profund psihicul ei. În jurnalul său, pe care îl numea „Kitty”, Ana își deschidea sufletul și nota toate fricile, frustrările și speranțele ei. Unul dintre fragmentele cele mai elocvente este: „Nu pot să mă gândesc la mine fără să fiu înconjurată de suferință și de violență.” Aceasta reflectă profunzimea traumei pe care o resimțea.

Povestea Anei Frank este o dovadă clară a modului în care violența, chiar și atunci când nu se manifestă prin agresiuni directe, poate distruge copilăria și poate lăsa răni adânci în sufletul unui copil. Experiențele trăite în timpul ascunderii pot duce, mai târziu, la tulburări de anxietate, depresie sau dificultăți de relaționare la vârsta adultă.

Ana Frank nu a pierdut doar bucuria copilăriei; a pierdut și încrederea într-o lume dreaptă și sigură. Totuși, în ciuda tuturor greutăților, a reușit să mențină vie o speranță profund umană. Unul dintre cele mai cunoscute citate din jurnalul său este: „Cu toate acestea, încă cred că oamenii sunt, în esență, buni.” Această reflecție transmite o lecție emoționantă despre puterea de a rămâne optimist chiar și în cele mai întunecate vremuri.

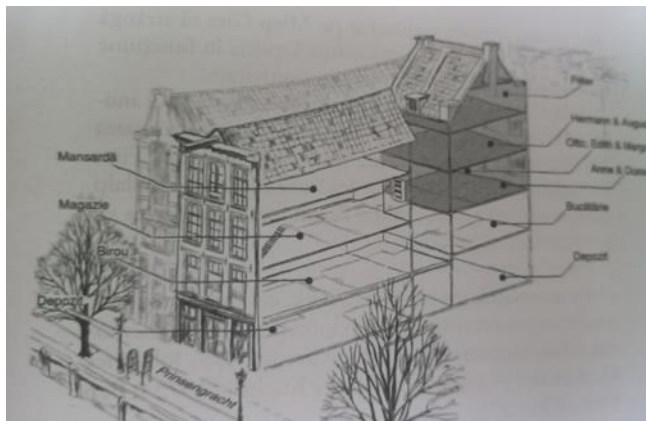
Pe 12 iunie 1942, Ana a împlinit 13 ani și a primit ca și cadou un jurnal. A fost foarte încântată și a început să scrie totul în el, numindu-l Kitty, prietena sa cea mai fidelă. La 6 iulie 1942, Margot a primit o citație de la SS. Otto a înțeles și a luat decizia de a se muta în Anexă. A anunțat familia că vor părăsi casa; fiecare s-a îmbrăcat cu cât mai multe haine și fiecare a luat cu el o mică geantă, neavând posibilitatea să poarte mai multe obiecte, deoarece ar fi avut probleme pe stradă. Pisica familiei a fost lăsată la vecini, iar la plecare au lăsat un bilet cu o adresă greșită, pentru a induce în eroare anchetatorii, și au reușit. Familia Frank a locuit în Anexă împreună cu familia Van Daan compusă din părinți și un fiu, Peter de 16 ani, la care s-a alăturat și Dussel, un medic stomatolog.

Timp de doi ani, Ana a trăit într-un spațiu mic și închis, fără a avea acces la aer curat sau libertatea de a se juca în voie, așa cum ar trebui să facă orice copil. Anexa era situată în aceeași clădire cu birourile și depozitele firmei lui Otto, fiind amplasată în camerele superioare și laterale, astfel încât orice zgomot se auzea jos. Puteau să folosească baia și să facă zgomote mici sau să deschidă fereastra doar în timpul programului de lucru al biroului. În weekend sau când biroul era închis, nu aveau voie să facă zgomote, să deschidă sau să

închidă fereastra, care rămânea așa cum fusese lăsată la închiderea birourilor. În Anexă, totul era sărăcăcios, cu condiții minime. Mâncarea era compusă din conserve, saci de fasole, mazăre uscată și produse proaspete aduse de angajați, în funcție de ce reușeau să procure, totul fiind distribuit cu cartele din cauza războiului. În Anexă, existau reguli stricte privind zgomotele, utilizarea toaletei, spălatul în lighean și evitarea afișării la fereastră.

În zilele în care la firmă erau persoane străine, orice zgomot era interzis, iar clandestinii din Anexă nu se mișcau deloc toată ziua. Nevoile le făceau în borcane în cameră, iar la plecarea musafirilor, acestea erau golite în toaletă. Într-o zi, când nu au avut voie să tragă apa la toaletă și și-au făcut nevoile fără a trage apa, seara conducta s-a înfundat, iar Otto a rezolvat cu greu această problemă, suportând și mirosul neplăcut care se răspândise în Anexă. Când angajații care le aduceau provizii erau bolnavi, situația devenea critică, deoarece rămăneau fără hrană. Au fost zile în care s-au hrănit doar cu varză acră stricată, dar nu se plângeau, fiind recunoscători că erau încă în viață.

Adolescenții din Anexă aveau mari speranțe și se dedicau studiului. Învățau și citeau permanent, primeau cursuri de stenografie și de limbi străine pentru a nu rămâne în urmă cu școala. Ana visa să devină jurnalistă, în timp ce Peter avea o mare dorință: „să fie creștin,” pentru a nu mai avea parte de asemenea soartă. Nu înțelegea soarta evreilor și nu găsea justificarea pentru ororile și discriminarea la care erau supuși. Ana studia genealogia monarhiilor europene, istoria și citea continuu, dovedind o inteligență și o precocitate remarcabile.

Toți cei din Anexa ascultau la radio și așteptau victoria Aliaților, înfrângerea germanilor, bucuria a fost imensă la debarcarea în Italia și căderea lui Musolini, așteptau cu nerăbdarea debarcarea anglo-americanilor în nordul Europei și implicit eliberarea Olandei.

Deși nu a experimentat violența fizică directă până la arestarea familiei sale, violența psihologică a fost omniprezentă. Frica constantă de a fi descoperită, incertitudinea zilei de mâine și pierderea libertății au avut un efect profund asupra ei.

Ana a descris în detaliu în jurnalul său izolarea, anxietatea și frustrarea pe care le simțea. Într-unul dintre pasajele sale, scrie: „Niciodată nu mă pot gândi la mine însămi, la sufletul meu liniștit, fără să nu fiu înconjurată de violență și de chinuri”. Aceasta ilustrează cât de mult a fost afectată de război și de violența care o înconjură, deși nu era direct expusă pe câmpul de luptă.

Experiența Anei Frank ne ajută să înțelegem cum violența, chiar și cea indirectă, poate afecta profund un copil. Dezvoltarea emoțională și psihologică a copiilor expuși la violență poate fi sever afectată. Traumele copilăriei, cum ar fi cele trăite de Ana, pot conduce la probleme

emoționale și psihologice grave în viața adultă, cum ar fi anxietatea, depresia și dificultățile în formarea relațiilor sănătoase.

Ana Frank nu și-a pierdut doar copilăria; a pierdut, de asemenea, speranța și încrederea într-o lume sigură și justă. În același timp, jurnalul ei ne arată și o forță extraordinară de rezistență. Chiar și în fața unor circumstanțe deosebit de violente și tragice, Ana a reușit să-și păstreze o anumită doză de optimism și de speranță. Ea scrie: „Încă cred, în ciuda a tot ce se întâmplă, că oamenii sunt cu adevărat buni la inimă.” Această credință arată dorința unui copil de a găsi lumina în cele mai întunecate momente, o lecție profundă despre reziliență.

La data de „4 august 1944, orele 10 și 10.30, o mașină s-a oprit în fața casei”¹, ușa Anexei, camuflată de bibliotecă, se deschide și apare Gestapoul...Otto făcea lecții de engleză cu Peter, toți erau estompați de frică, știau că vor fi deportați. Toți locuitorii Anexei după patru zile de așteptare, ajung în lagărele din Polonia. Peter, Van Daan și Otto ajung la Auschwitz, Peter a fost repartizat să lucreze la poșta lagărului, avea mâncare suplimentară, acesta o împărțea cu Otto și cu tatăl său. În octombrie 1944 tatăl lui Peter este selectat pentru gazare, ultima tranșă de gazați, Peter a fost devastat, rămăsese singur... Dussel moare și el pe 20 decembrie 1944 în lagărul Neuengamme.

Anne și Margot au fost deportate în lagărul Bergen-Belsen, dar iarna 1944-1945 în acest loc supraaglomerat și murdar a izbucnit epidemia de tifos, ca urmare era imposibil să nu se răspândească această boală, mai ales că erau purici, păduchi, șobolani. Anne și Margot au murit de tifos, la sfârșitul lunii februarie 1945, iar pe 12 aprilie 1945 lagărul a fost eliberat de trupele britanice, după doar 5 săptămâni. Cele două mame din Anexă au murit tot în lagăr, dar de înfometare.

Peter și Otto închiși în lagărul Auchwitz (Polonia), urmau să facă marșul final în lagărul Mauthausen (Austria), pe o distanță de 395 Km, era marșul organizat de germani astfel încât Aliații să nu găsească urmele ororilor lor, în Polonia, era o retragere disperată. În aceste condiții Otto s-a retras în camera celor bolnavi și i-a sugerat și lui Peter să facă același lucru, Peter, un adolescent de 18 ani se simțea în formă și a plecat cu marșul. În noul lagăr era munca forțată la minele de la Melk (Austria), Peter se stinge din viață pe 5 mai 1945, cu trei zile înainte de eliberare...Ca urmare din cei 8 locuitori ai Anexei, singurul supraviețuitor este Otto. Dar a rămas un om cu sufletul distrus. Otto s-a întors în Amsterdam, a preluat *Jurnalul Annei* de la Giep (una

¹Jurnalul Annei Frank 12 iunie 1942-1 august 1944, traducere de Gheorghe Nicolaescu, Ed. Humanitas, București, 2023, p. 384.

din angajatele sale, care a furnizat mereu hrană în Anexă) și i-a îndeplinit dorința Anei, aceea de a deveni scriitoare/jurnalistă, i-a publicat *Jurnalul*, tradus în 70 de limbi. A rămas o perioadă în Amsterdam apoi a plecat în Elveția, acolo avea o soră, tot aici s-a stins din viață pe „19 august 1980, la Birsfelden, lângă Basel”², la vârsta de 91 de ani.

"Jurnalul Anei Frank" rămâne un document puternic despre efectele devastatoare ale violenței asupra copiilor. Prin intermediul cuvintelor ei, Ana Frank ne permite să înțelegem cum războiul și violența pot distruge nu doar vieți, ci și suflete tinere. Este un memento dureros al nevoii de a proteja copiii de orice formă de violență și de a le oferi un mediu în care să poată crește în siguranță, cu iubire și sprijin. Jurnalul ei nu este doar o mărturie a unei copilării furate, ci și un apel la umanitate pentru a proteja viitorul copiilor din întreaga lume.

² Ibidem, p. 391.

Aspecte privind organizarea și funcționarea ghetourilor din Oradea

Prof. Ardelean Klementina
Colegiul National „Mihai Eminescu”

Studiul de față evidențiază istoria tragică a celor **două ghetouri din Oradea** înființate în mai 1944, în perioada în care orașul se afla sub ocupație maghiară. Vom detalia condițiile inumane de trai, **măsurile antisemite** drastice și metodele de tortură utilizate împotriva celor aproximativ 33.000 de evrei înainte de a fi trimiși la moarte. De asemenea, este subliniată pierderea imensă pentru comunitatea locală, având în vedere că populația evreiască contribuise semnificativ la **patrimoniul arhitectural și economic** al orașului. Studiul include referințe la jurnalele personale ale victimelor, precum cel al tinerei **Éva Heyman**, oferind o perspectivă umană asupra suferinței din acele zile. În final, articolul documentează **deportarea masivă către Auschwitz-Birkenau**, unde marea majoritate a cetățenilor orădeni de origine evreiască au fost uciși.

Studiul analizează tragedia ghetoului din Oradea, evidențiind structura sa administrativă, suferința umană provocată de condițiile de trai și mecanismul implacabil al deportării către complexul de exterminare Auschwitz-Birkenau.

Contextul istoric și înființarea ghetoului

Ghetoul din Oradea a reprezentat un punct culminant al persecuțiilor antisemite din Transilvania de Nord, teritoriu aflat sub administrație maghiară în urma Dictatului de la Viena din 1940. După ocuparea Ungariei de către trupele germane la 19 martie 1944, aplicarea „Soluției Finale” a devenit o prioritate absolută pentru autoritățile horthyste, care au colaborat strâns cu forțele naziste.

Ghetoizarea populației evreiești din Oradea a început la data de 3 mai 1944, la ora 17:00, sub supravegherea zeloasă a viceprimarului Gyapay László și a ofițerului SS Theodor Dannecker. Oradea a găzduit al doilea cel mai mare ghetou din Ungaria, după cel din Budapesta, adăpostind aproximativ 33.000 de persoane.

Modul de organizare: structură și reglementări draconice

În Oradea au fost înființate două unități distincte de concentrare, ghetoul principal (mare), situat în jurul Sinagogii Ortodoxe și al Pieței Mari, acesta a cuprins aproximativ 27.000 de evrei cu reședința în oraș. Suprafața sa de 130 de iugăre cadastrale reprezenta doar a cincisprezecea parte din suprafața orașului, deși acolo era înghesuit un sfert din populația totală a Oradiei. În timp ce Ghetoul secundar (mic), localizat la depozitul de lemne Mezey sau în zona Pieței Cazărmii, acesta a adăpostit circa 8.000 de evrei aduși din comunitățile rurale ale județului Bihor.

Organizarea internă a fost delegată unui Consiliu Evreiesc format din cinci persoane, condus de Leitner Sándor. Deși Consiliul încerca să gestioneze problemele de alimentație și sănătate, autoritatea supremă aparținea jandarmeriei maghiare, sub comanda locotenent-colonelului Péterffy Jenő.

La 10 mai 1944, a fost emis un Regulament de lagăr extrem de strict, care transforma ghetoul într-o unitate militarizată. Regulamentul de lagăr a fost un document administrativ și represiv extrem de strict, menit să transforme ghetoul din Oradea într-o unitate militarizată,

izolată complet de restul orașului. Documentul, semnat de Comandantul Batalionului de Instrucție de Jandarmi, cuprindea următoarele prevederi principale:

1. Izolare și securitate draconică. Ghetoul era păzit de jandarmi, iar orice persoană care încerca să părăsească perimetrul fără permisiune sau prin locuri neautorizate urma să fie împușcată pe loc. Comunicarea cu lumea exterioară era complet sistată. Serviciul poștal a fost desființat, iar introducerea sau scoaterea oricăror obiecte din ghetou era interzisă și pedepsită.

2. Programul zilnic și disciplina. Orarul era strict în perimetrul ghetoului. Deșteptarea era fixată la ora 6:00, iar stingerea la ora 20:00. Între aceste ore, toți locuitorii trebuiau să se afle în camerele repartizate. Regulamentul interzicea zgomotele, strigătele, cântatul sau certurile. Prevederea simbolică cea mai dură stipula că: „Între deșteptare și stingere ghetoul trebuie să fie pustiu și mut”. Pe străzi se putea circula doar provizoriu, la ordin și însoțiți de personalul de ordine. Orice întruniri sau vizite în afara casei erau interzise.

3. Organizare și control intern. Fiecare persoană putea locui doar în camera repartizată de jandarmerie, numărul camerei fiind afișat pe ușă. Se formau grupe de case de aproximativ 1.500 de evrei, conduse de un subofițer de jandarmi. S-a stabilit un grup de auto-administrare format din bărbați evrei care purtau banderole galbene inscripționate cu litera „R” și numărul grupei. Bărbații evrei erau obligați să salute cu respect ofițerii maghiari sau germani, descoperindu-și capul și luând poziția de drepti. Femeile aveau, de asemenea, obligația de a sta în poziția de drepti în fața ofițerilor.

4. Servicii și sănătate. După epuizarea proviziilor aduse de acasă, hrana era furnizată de oraș prin bucătării comune. Micul dejun era la ora 7:00, prânzul la 12:00 și cina la 18:00. Băuturile alcoolice erau strict interzise. Toți locuitorii, indiferent de gen sau vârstă, puteau fi detașați la munci interioare sau exterioare. Fiecare grup de case trebuia să aibă un medic și o cameră pentru bolnavi, iar ghetoul dispunea de un spital comun și un salon de nașteri. Personalul medical purta banderole galbene cu o cruce roșie. Acolo unde canalizarea lipsea, se impunea săparea imediată de latrine în curți sau grădini.

5. Sancțiuni, nerespectarea oricărei prevederi din regulament atrăgea trimiterea în lagăre de pedeapsă. Regulamentul a fost afișat obligatoriu pe ușa fiecărei case din ghetou pentru a asigura luarea la cunoștință de către toți deținuții.

Condițiile din ghetou: aglomerație, foame și tortură

Condițiile de viață au fost de o ferocitate extremă. Aglomerația era insuportabilă, aproximativ 15-16 persoane fiind nevoite să împartă o singură cameră. Geamurile caselor care dădeau spre zonele creștine au fost bătute în scânduri sau văruiate pentru a împiedica orice contact vizual cu exteriorul.

Alimentația și igiena erau precare. Hrana zilnică consta adesea doar dintr-un castron de fasole și 200 de grame de pâine, iar apa era insuficientă. Din cauza suprapopulării, sistemele de canalizare s-au defectat rapid, forțând locuitorii să sape latrine improvizate în curți, ceea ce a dus la apariția unui miros greu și la riscul de epidemii.

Punctul cel mai sinistru al ghetoului a fost centrul de tortură amenajat în fabrica de bere Dreher (numit și „monetăria”). Aici, jandarmii maghiari aplicau torturi medievale și moderne pentru a extrage informații despre bunurile ascunse. Victimele erau bătute cu băte de fier, curentate, sau supuse unor chinuri fizice inimaginabile, în timp ce un gramofon difuza muzică la volum maxim pentru a acoperi strigătele de durere. Martori precum Eva Heyman și Tereza Mozes au lăsat relatări cutremurătoare despre această „fabrică de tortură” unde mii de oameni au fost schingiuiți.

Principalii responsabili pentru torturile de la „monetărie” (clădirea fabricii de bere Dreher-Hagenmacher) au fost oficiali din administrația locală maghiară și comandanți ai jandarmeriei, alături de coordonatori ai „Soluției Finale” la nivel central. Cei mai importanți responsabili menționați în surse istorice sunt:

- **Péterffy Jenő** locotenent-colonel de jandarmi și comandant al ghetoului începând cu 10 mai 1944. El a avut responsabilitatea directă asupra ordinii din ghetou și a coordonat jandarmeria care administra centrul de interogatoriu de la Dreher.

- **Gyapay László** viceprimarul Oradiei, considerat unul dintre cei mai zeloși și aprigi persecutori ai comunității evreiești. El a semnat ordinele de înființare a ghetoului și a colaborat strâns cu forțele de ocupație.

- **Endre László** secretar de stat maghiar (supranumit „călăul evreimii maghiare”), care a vizitat Oradea pentru a organiza ghetoizarea și a declarat evreimea un „element nedorit”.

- **Theodor Dannecker** ofițer SS și expert în „problema evreiască”, trimis la Oradea pentru a oferi „sprijin logistic” german în operațiunile de ghetoizare, având experiență anterioară în organizarea ghetoului din Paris.

- **Jandarmii executanți**, torturile au fost aplicate de jandarmi special instruiți la cursurile poliției politice germane, mulți dintre aceștia fiind aduși special de la Budapesta pentru a efectua interogatoriile brutale. Aceștia foloseau metode diabolice (bătăi cu vergi de fier, șocuri electrice, torturarea copiilor în fața părinților) pentru a extrage informații despre bunurile ascunse.

De asemenea, sursele menționează că, deși nu a fost direct implicat în torturi, căpitanul de jandarmi **Garay István** a deținut funcția de comandant al ghetoului în faza inițială, înainte de instalarea lui Péterffy.

Deportarea: drumul către Auschwitz

Procesul de lichidare a ghetoului a fost rapid și metodic. Deportările au început pe 23-25 mai 1944 și au continuat până pe 27 iunie 1944. Punctul de adunare pentru transporturi a fost Parcul Rhedey (actualul Parc Bălcescu), de unde evreii erau încărcăți în vagoane de vite.

Datele logistice ale deportării arată o planificare riguroasă: zilnic, între 2.500 și 3.000 de persoane părăseau Oradea. Oamenii erau înghesuiți câte 80-90 într-un vagon, având la dispoziție doar o găleată cu apă și una pentru necesități fiziologice. Trenurile treceau prin gara din Košice (Kassa), unde controlul era preluat de autoritățile germane.

Mărturiile supraviețuitorilor, precum cea a lui Marton Istvan, descriu atmosfera de teroare și incertitudine din timpul călătoriei. Mulți evrei sperau că vor fi duși la munci agricole în interiorul Ungariei, fiind manipulați prin dezinformare de către autorități. Realitatea era însă alta: destinația finală era Auschwitz-Birkenau, unde marea majoritate a deportaților (aproximativ 90%) erau trimiși direct în camerele de gazare.

Eva Heyman, o fetiță de 13 ani supranumită și „Anne Frank a Oradiei”, a lăsat în urmă un jurnal cutremurător care descrie viața în ghetou ca fiind dominată de teroare, umilință și un sentiment de condamnare iminentă.

Conform însemnărilor sale, viața în ghetou a fost marcată de următoarele aspecte: atmosfera de teroare și „monetăria”. Eva descrie scene de groază legate de centrul de tortură de la fabrica de bere Dreher (supranumită „monetăria”). Ea notează că jandarmii alegeau oamenii bogați și îi duceau acolo pentru a-i schingiui, iar urletele victimelor erau atât de puternice încât se auzau până la spital și în casele din ghetou. Pentru a acoperi aceste strigăte, autoritățile foloseau un gramofon electric care difuza neîncetat melodia „Doar o fetiță există pe lume” (*Csak egy kislány van a világon*).

Transformarea în „ghetou-lagăr”, la 10 mai 1944, fetița observă în jurnal că regimul a devenit și mai sever sub comanda jandarmeriei maghiare. Ea scrie cu amărăciune că „toate pedepsele sunt, de fapt, una singură: moartea”, fără a mai exista alte forme de sancțiune precum bătaia sau privarea de hrană.

Privațiunile și confiscările, Eva consemnează momentul în care jandarmii au confiscat alimentele și bunurile personale. Într-un pasaj dureros, ea compară plânsul mamei sale pentru țigările confiscate ale partenerului ei cu propria durere resimțită atunci când i-a fost luată bicicleta. Ea descrie starea evreilor ca fiind cea a unor „*animale care așteaptă răbdătoare să fie tăiate la abator*”.

Sinuciderile și disperarea, jurnalul menționează frecvența mare a sinuciderilor în interiorul ghetoului. Eva relatează o discuție nocturnă în care bunicul ei, care era farmacist, spunea că deține suficientă otravă (cianură) și că ar fi mai bine să o folosească decât să continue să îndure inumanitatea jandarmilor.

Adolescenta notează degradarea rapidă a vieții începând cu ocuparea nazistă din 19 martie 1944, menționând obligativitatea purtării stelei galbene și faptul că radioul devenise un instrument de propagandă antisemită („jidănit”). Eva Heyman a fost deportată la Auschwitz, unde a pierit în camerele de gazare, jurnalul ei fiind recuperat după război și publicat ca o mărturie istorică esențială.

Pe lângă faimosul jurnal al Evei Heyman, sursele istorice menționează și alte scrieri și mărturii documentare lăsate de supraviețuitori sau victime ale ghetoului din Oradea, care oferă o perspectivă detaliată asupra atrocităților trăite:

Jurnalul Magdei Simon, acesta este descris explicit ca fiind un alt jurnal ținut de o tânără în timpul zilelor petrecute în ghetoul orădean, înainte de deportarea la Auschwitz. Magda Simon descrie cu emoție momentul plecării, menționând cum clopotele bisericilor din Oradea păreau să îi jelească pe copiii orașului porniți pe drumul morții.

Etnografa Tereza Mozes, deși lucrarea sa, „*Decalog însângerat*”, este adesea citată ca o carte de memorii sau mărturie istorică, ea oferă o descriere extrem de grafică și personală a internării în ghetou și a torturilor de la „*monetărie*”. Un capitol specific din această carte este intitulat „Ghetou în orașul lui Ady”.

Marton Istvan a lăsat o relatare cutremurătoare intitulată „*Platforma de la Birkenau*” (The Birkenau Platform), în care descrie procesul de selecție din Parcul Rhedey, condițiile inumane din vagoanele de vite și sosirea la Auschwitz. El relatează cu precizie atmosfera de teroare și incertitudine din timpul transportului.

Kupfer Miksa (sub pseudonimul Raffy Ádám), deși sursele îl menționează în principal ca medic ginecolog în spitalul ghetoului, acesta era un scriitor cunoscut, autor al unor romane istorice precum Herodes și Rugul. El a fost unul dintre puținii care au reușit să evadeze din ghetou simulând o epidemie de tifos.

Aceste documente, alături de jurnalele victimelor, sunt considerate esențiale pentru conservarea memoriei evreilor din Oradea și pentru înțelegerea dimensiunii umane a tragediei Holocaustului în Bihor.

Concluzie: o comunitate distrusă

Din cei aproximativ 30.000 de evrei deportați din Oradea și împrejurimi, s-au mai întors doar circa 2.000 de supraviețuitori. Ghetoul din Oradea rămâne în istorie nu doar prin dimensiunea sa, ci și prin cruzimea extremă a jandarmeriei maghiare și prin viteza cu care o comunitate vibrantă, care contribuisese substanțial la modernizarea orașului, a fost anihilată.

Astăzi, jurnalele victimelor, precum cel al Evei Heyman, servesc drept mărturie eternă a suferințelor îndurate între zidurile acestui „ghetou al groazei”.

După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, în Oradea s-au întors aproximativ 2.000 de supraviețuitori ai lagărelor de concentrare și ai detașamentelor de muncă forțată. Această cifră reprezintă o pierdere uriașă pentru comunitate, având în vedere că marea majoritate a celor aproximativ 30.000 de evrei care au fost închiși în ghetourile orădene au fost uciși în lagărele de exterminare.

Evoluția numărului de supraviețuitori în perioada imediat următoare războiului a fost următoarea, la sfârșitul anului 1944 potrivit unor date oficiale, la finalul anului 1944, în Oradea mai rămăseseră doar 893 de evrei. În anul 1946, populația evreiască din oraș a crescut la 6.500 de persoane, însă această cifră includea și aproximativ 3.000 de evrei veniți din alte localități sau regiuni, precum Beiuș, Cernăuți și Budapesta.

Marea majoritate a evreilor orădeni au pierit la Auschwitz-Birkenau, unde aproximativ 90% dintre cei deportați au fost trimiși direct în camerele de gazare la sosire, doar un procent mic fiind selecționat temporar pentru muncă. Supraviețuitorii care au reușit să revină au fost fie cei care au rezistat regimului de exterminare din lagăre, fie tineri care au supraviețuit condițiilor crunte din batalioanele de muncă obligatorie trimise anterior pe frontul din Ucraina.

În prezent, comunitatea evreiască din Oradea, care odinioară reprezenta o treime din populația orașului, mai numără aproximativ 800 de persoane.

Cunoașterea istoriei ghetoului din Oradea și a Holocaustului din Bihor depășește simpla informare cronologică, fiind considerată de specialiști o datorie de conștiință și o necesitate civică fundamentală pentru prezent și viitor.

Importanța studierii acestui eveniment istoric este susținută de următoarele argumente: recunoașterea identității și moștenirii orașului: Comunitatea evreiască a fost motorul modernizării Oradiei, contribuind „substanțial” la industrializarea sa și la profilul arhitectural unic (stilul Secession) al orașului. Cunoașterea tragediei lor este esențială pentru a înțelege cum o treime din populația de atunci a Oradiei a fost anihilată, lăsând un gol imens în istoria locală.

„Vaccin” împotriva urii și intoleranței. Studiul acestor atrocități funcționează ca un mecanism de prevenție, un „vaccin” necesar împotriva „virusului” urii rasiale, etnice sau religioase. Prin înțelegerea mecanismelor care au dus la ghetoizare și deportare, societatea actuală poate învăța să recunoască și să combată semnele timpurii ale discriminării.

Combaterea ignoranței generațiilor tinere. Sursele studiate avertizează că mulți tineri de astăzi cunosc foarte puține detalii despre contribuția evreilor la istoria orașului sau despre suferințele lor. Educația în acest sens are rolul de a forma cetățeni responsabili, capabili să reflecteze critic asupra trecutului pentru a nu repeta erorile acestuia.

Obligația morală de a păstra memoria martirilor. Pe măsură ce supraviețuitorii („martorii oculari”) dispar, investigarea și transmiterea istoriei devin o „*obligație morală*” imperativă pentru a onora victimele și pentru a asigura că mărturiile lor nu se pierd.

Apărarea drepturilor omului. Analiza reglementărilor drastice și a torturilor din ghetou (care „batjocoreau demnitatea omenească”) servește ca un studiu de caz despre fragilitatea drepturilor fundamentale atunci când sunt confruntate cu ideologii totalitare. Păstrarea vie a acestei memorii, încastrată vizibil în zidurile sinagogilor și palatelor din Oradea, reprezintă angajamentul comunității actuale că astfel de tragedii nu se vor mai repeta niciodată.

Bibliografie:

- Ardelean Klementina, *Relatări memorialistice despre realitățile din ghetoul orădean* (1944), secțiunea II Memorialistica Holocaustului, în *Evrei în lagăre și ghetouri din Europa în timpul celui de-al Doilea Război Mondial*, Antonio Faur coordonator, Universitatea din Oradea. Centrul de Cercetare a Istoriei Evreilor „Eva Heyman”, Editura Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, Cluj Napoca, 2015 p. 259-290
- Idem, *Ghetoul orădean în memorialistică. Fabrica de bere Dréher (mai-iunie 1944)*, în: *Holocaustul în România*, Revistă de specialitate a cadrelor didactice participante la simpozionul interjudețean, nr. 3/2016, p. 5-9
- Idem, *Ghetoul din Oradea. Regulament de lagăr emis la 10 mai 1944*, în *Holocaustul în România*. Revistă de specialitate a cadrelor didactice participante la simpozionul interjudețean, nr. 4/2017, p. 59-64
- Béla Katona, *Várad a viharban, Oradea în furtună*, Editura Teala, Oradea, 1946
- Béla Zsolt, *Kilenc kuffer Nouă valize*, Editura Magvető, Budapesta, 1980
- Braham L. Randolph, *Politica genocidului*, Ed. Hasefer, București, 2003
- Idem, *A népirtáspolitikája - A holokauszt Magyarországon, - Politica genocidului - Holocaustul în Ungaria*, vol.I. și vol. II., Bövített, átdolgozottkiadás, ediție completată și adăugită, Belvárosi Könyvkiadó. Budapest, 1997
- Faur Antonio, *Implicarea diplomatului roman dr. Mihai Marina în acțiunile de salvare a evreilor din Transilvania de Nord și Ungaria (1944)*, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2014, p. 45-57;
- Idem, *Un spațiu al violenței și terorii practice, în anul 1944, asupra locuitorilor evrei: ghetoul din Oradea*, în *Evrei în lagăre și ghetouri din Europa în timpul celui de-al Doilea Război Mondial*, coordonator Antonio Faur, Academia Română Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2015
- Faur Viorel, *Primele referiri memorialistice despre ghetoul din Oradea (1944-1946)*, în *Situația evreilor din Europa centrală la sfârșitul celui de-al doilea război mondial (1944-1945)*, coordonatori Antonio Faur, Ladislau Gyémánt, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2011, p. 67-69
- Hilberg Raul, *Exterminarea evreilor din Europa*, vol.I, Editura Hasefer, București, 1997
- Iancu Carol, *Evreii din România (1866-1919). De la excludere la emancipare*, Editura Hasefer, București, 1996
- Idem, *Emanciparea evreilor din România (1913-1919)*, Editura Hasefer, București, 1998
- Idem, *Evreii din România. De la emancipare la marginalizare (1919-1938)*, Editura Hasefer, București, 2000
- Istoria orașului Oradea* (coordonatori: Liviu Borcea și Gheorghe Gorun), Editura Arca, Oradea, 2007
- Leitner Sándor, *A nagyváradi zsidók tragédiája (Tragedia evreilor orădeni)* în *Schön Dezső* (coordonator), *A tegnapi város. A nagyváradi zsidóság emlékkönyve (Orașul de ieri. Cartea memorialistică a evreilor orădeni)*, Tel Aviv, 1981
- Löwy Dániel, *Az úriváros zsidó lakosai. A nagyváradi zsidóság története (Locuitorii evrei din orașul noul. Istoria evreilor din Oradea)*, Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete, Budapest, 2015
- Lustig Oliver, *Dicționar de lagăr*, Editura Hasefer, București, 2002
- Idem (coautor), *Ecouri din Holocaust în literatura universală: o antologie*, Editura AERVH, București, 2005

Mózes Téreza, *Evreii din Oradea*, Editura Hasefer, București, 1997

Idem, *Beverzet kotablak (Decalog însângerat)*, Nagyvarad, 1993

Romînașu Radu, *Înfometare, violențe, crime. Mărturii din infernul lagărelor naziste. Studiu de caz: Cartea Decalog însângerat semnată de Dr. Tereza Móyes*, în In Honorem Ioan Degău. Istorie, economie, etnografie și folclor, coordonator Antonio Faur, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2014

Schön Dezső, *A tegnap városa. A nagyváradi zsidóság emlékkönyve*, Tel Aviv, 1981;

Simon Magda, *Váradi harangok, Clopotele Oradiei*, Editura Kriterion, București, 1975

Tsur Reuven (Steiner Róbert): *Menekülés a gettóból: egy nagyváradi zsidó családtörténete (Evadarea din ghetou: povestea unei familii de evrei orădeni)*, Budapest, Noran Könyvek, 2005

<https://www.tikvah.ro/ro/holocaust/1944-in-oradea>

<https://www.ebihoreanul.ro/stiri/ghetoul-groazei-la-oradea-s-a-aflat-unul-dintre-cele-mai-sinistre-ghetouri-in-care-au-fost-umiliti-si-torturati-evreii-137697.html>

<https://roholocaust.com/eveniment/72~evreii-din-oradea-in-perioada-Holocaustului>

Programa școlară pentru CDS

prof. dr. Pop Marius-Nicolae
Școala Gimnazială Dumitra

Unitatea de învățământ: Școala Gimnazială Dumitra
Aria curriculară: Om și societate
Disciplina TC: Educație socială/ Istorie
Denumirea disciplinei opționale: „Drepturi asumate, drepturi cunoscute”
Tip curriculum: transdisciplinar
Durata: 1 an
Anul școlar: 2024-2025
Clasa: VII-a
Propunător: prof. dr. Pop Marius-Nicolae

Notă de prezentare

Moto: „Cine nu are memoria istoriei, riscă s-o repete” (George Santayana)

Drepturile omului reprezintă idealuri pentru care s-a luptat necontenit de-a lungul timpului. Ele sunt rezultatul unor lungi negocieri dintre putere și supuși, iar mai apoi dintre stat și cetățeni, cetățeni conduși pe baza unei constituții.

Cursul opțional își propune ca în decursul anului școlar să aducă la cunoștința elevilor repere despre poporul evreu, cultura și civilizația evreiască și drama prin care a trecut acest popor. Holocaustul reprezintă una dintre gravele probleme cu care s-a confruntat lumea europeană în decursul celui de-al doilea război mondial. Drepturile omului au fost pur și simplu călcate în picioare neținându-se cont de nici cea mai mică referire la acestea.

Regimul nazist a comis grave violențe împotriva oamenilor, indiferent dacă aceștia au fost de diferite etnii, bolnavi mintali, handicapați sau deținuți politici. Astăzi, lumea și în special tinerii trebuie să cunoască aceste încălcări ale drepturilor fundamentale ale omului pentru ca istoria să nu se mai repete, iar astfel de inadvertențe să nu se mai întâmple.

Această programă promovează drepturile omului, demersurile care le cuprind pe acestea și pune accent deosebit pe încălcarea lor în timpul Holocaustului, când oamenii au fost tratați în cel mai josnic mod cu putință. Prin cursul propus elevii își vor îmbogăți vocabularul, competențele de comunicare și interacțiune și vor conștientiza accentul care trebuie pus pe valoarea umană, solidaritate, egalitatea șanselor, drepturile omului.

Tinerii vor fi familiarizați cu instrumentele naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului pentru a putea avea un comportament activ și responsabil pe viitor ca viitori cetățeni într-o societate democratică. Astfel se va învăța despre, pentru și prin drepturile omului. Parcurgerea acestei discipline va oferi elevilor cunoștințe generale despre drepturile lor, vor ști cum să se folosească de acestea, își vor afla îndatoririle și responsabilitățile și vor ști unde să apeleze dacă vor trece prin astfel de problemă, după ce vor cunoaște o scurtă istorie a acestora.

Competențe generale

1. Aplicarea cunoștințelor specifice științelor sociale în rezolvarea unor situații problemă, precum și în analiza posibilităților personale de dezvoltare
2. Manifestarea unui comportament social activ și responsabil, adecvat unei lumi în schimbare

Valori și atitudini

- spirit civic
- drepturi și responsabilități
- înțelegere reciprocă
- demnitatea persoanei
- responsabilitate
- acceptarea diferențelor
- interculturalitate

Competențe specifice și conținuturi

Competențe specifice	Conținuturi
1.2 . Explicarea semnificației drepturilor omului pentru o societate democratică	Drepturile omului § Identitatea și demnitatea ființei umane
1.3. Generalizarea drepturilor omului în rândul elevilor	§ Ce reprezintă drepturile omului? § Perspectiva istorică asupra drepturilor
1.4. Analizarea unor documente care privesc drepturile omului	§ Documente privind drepturile omului: Declarația Universală a Drepturilor Omului
2.1. Cunoașterea unor forme de încălcare a drepturilor omului	Încălcarea drepturilor omului § Regimuri politice care încalcă drepturile
2.3. Analiza consecințelor încălcării drepturilor omului	omului § Exemple de încălcare a drepturilor omului în diverse țări
2.6. Evaluarea atitudinilor față de problematica drepturilor omului	§ Consecințe ale încălcării drepturilor omului
1.1 Recunoașterea unor termeni specifici culturii și civilizației evreilor	Ce este Holocaustul? § Definiție. Terminologie
1.5. Recunoașterea unor evenimente istorice care să pună în evidență consecințele Holocaustului	§ Cauze și forme de manifestare § Statele și regimurile implicate
1.1. Cunoașterea organizațiilor care apără drepturile omului	Apărarea drepturilor omului § Organizații care apără drepturile omului
2.7. Implicarea în promovarea și respectarea drepturilor omului	§ Responsabilitatea civică față de drepturile omului

Sugestii metodologice

Pentru formarea și consolidarea competențelor specifice pot fi folosite:

Ø Diferite metode active așa cum sunt:

- ü Analiza de text
- ü Brainstormingul
- ü Simularea
- ü Jocul de rol
- ü Studiul de caz
- ü Analiza unor cazuri de încălcare a drepturilor omului prezentate în mass-media

- ü Portofoliul
 - ü Învățarea problematizată
 - ü Învățarea prin descoperire
 - Ø Diferite modalități de lucru cu elevii așa cum sunt:
 - ü Discuțiile libere în clasă în interpretarea unor cazuri
 - ü Argumentarea pro și contra unei idei
 - ü Investigații ale unor cazuri de încălcare a drepturilor omului și identificarea abuzurilor comise
 - ü Campanii de promovare în școală a drepturilor și responsabilității elevilor, a egalității de gen
 - ü Colaborarea cu organizații neguvernamentale pentru cunoașterea activităților inițiate de acestea referitoare la promovarea și apărarea drepturilor omului
- Modalitățile de evaluare trebuie concepute în strânsă legătură cu specificul cursului opțional propus. Se recomandă, în acest sens folosirea cu precădere a metodelor alternative de evaluare, așa cum sunt:
- Ø Elaborarea de proiecte pe teme date
 - Ø Chestionare on-line
 - Ø Realizarea unui kahoot
 - Ø Analizarea unor cazuri de respectare/încălcare a drepturilor omului
 - Ø Exerciții de argumentare și contraargumentare a respectării/încălării drepturilor omului, a asumării de responsabilități
 - Ø Portofolii pe teme date
 - Ø Realizarea unor materiale (afișe, fluturași) de promovare în cadrul școlii a drepturilor tinerilor
 - Ø Proiecte PPT
 - Ø Observarea sistematică a activității și comportamentelor elevilor
 - Ø Autoevaluarea

Bibliografie și Webografie

- Gabriel Almond, Sidnye Verba, Cultura civică, Editura DU Style, București, 1996
- Zygmund Bauman, Libertatea, Editura DU Style, București, 1998
- Cezar Bîrzea, Cultura civică, Editura trei, București, 1999
- Ion Diaconu, Drepturile omului, Institutul Român pentru Drepturile Omului, București, 1993
- Angela Teșileanu, Mass-media și educația civică. Ghid metodic, Editura Sigma, București, 1999
- *** Declarația Universală a Drepturilor Omului
- Jean-Michel Lecomte, Predarea Holocaustului în secolul al XXI-lea, Fundația W. Filderman, București, 2001
- Marcus Rozen, Holocaust sub guvernarea Antonescu, AERVH, București, 2004
- Ecouri din Holocaust în literatura universală, AERVH, București, 2005
- Heidi Fried, Pendulul vieții, Fragmente, experiențe, reflecții, Editura Vremea, București, 2004
11. *** Recomandarea R (85) 7 din 1985 a Consiliului Europei privind predarea și învățarea Drepturilor Omului în școli
12. *** Constituția României, 2003
13. *** Programă școlară „Drepturile omului”, curriculum la decizia școlii, aprobată prin OMECT nr. 3744 din 22.04.2008
- www.unicef.ro
- www.ms.gov.ro

www.unhcr.ro/www.unhcr.ro – Site-ul Inaltului Comisariat ONU

www.hartuiresexuala.ro – Site info-legislativ

www.didactic.ro - Pagina profesorului modern

www.referate.ro - Referate din toate domeniile

www.echr.coe.int/echr - Curtea Europeană a Drepturilor Omului

www.irdo.ro– Institutul Român pentru Drepturile Omului

www.dadalos.org– Serverul educațional D@DALOS/ română

GEAMANTANUL HANEI – O LECȚIE DESPRE DEMNITATEA UMANĂ

Prof. Batîș Mihaela
Liceul Teoretic „Radu Petrescu”

„Fiecare aspect legat de viața în lagărele de concentrare era încă un pas în jos pe panta umilirii și a privării de demnitate.” — MAGDALENA KUSSEROW REUTER, supraviețuitoare a lagărului de concentrare nazist Ravensbrück (1942-1945)³.

Atrocitățile comise în lagărele de concentrare naziste în timpul celui de-al Doilea Război Mondial n-au fost nici începutul, nici sfârșitul atacului îndreptat împotriva demnității umane. Încălcarea demnității umane nu se limitează la faptele inimaginabile care au marcat istoria omenirii. Ea poate fi întâlnită la orice pas: acasă, la școală, pe stradă etc. Demnitatea umană este dreptul fundamental și inerent al fiecărei persoane de a fi tratată cu respect și considerație, indiferent de statutul social, rasă, religie sau alte caracteristici.

Geamantanul Hanei. Deși fetița își scria numele cu un singur „n”, în limba germană se scrie cu doi de „n”, ca pe geamantan.

Geamantanul Hanei (în engleză: *Hana's Suitcase*), scrisă de Karen Levine, este o carte de non-ficțiune emoționantă bazată pe o poveste adevărată despre viața și destinul tragic al Hanei Brady, o fetiță evreică din Cehoslovacia în timpul Holocaustului. Fumiko Ishioka a fost directoarea și coordonatoarea Centrului de Resurse și Educație despre Holocaust din Tokio, o tânără dedicată misiunii de a le preda copiilor japonezi lecțiile de istorie și toleranță oferite de Holocaust. Ea a fost cea care a înființat și a îndrumat gruparea de voluntari „Small Wings” (Aripioarele), formată din copii dornici să asigure pacea în viitor. Fumiko a considerat că cel mai bun mod de a-i ajuta pe copii să înțeleagă tragedia Holocaustului este prin intermediul unor obiecte reale, pe care aceștia să le poată vedea și atinge. Ea a scris muzeelor din întreaga lume (Polonia, Germania, S.U.A., Israel) cerând obiecte care au aparținut unor copii, dar a fost refuzată inițial, deoarece muzeele considerau că aceste piese sunt prea prețioase pentru a fi trimise unui centru atât de mic și îndepărtat. Fără a se lăsa bătută, în toamna anului 1998, Fumiko a plecat personal în Polonia la Muzeul Auschwitz. Acolo a reușit să obțină o audiență de doar cinci minute la directorul adjunct pentru a-și expune doleanțele. În urma acestei vizite, după câteva luni, Fumiko a primit un colet de la Muzeul Auschwitz. Acesta conținea un pantof, un ciorap, un pulover de copil, un container cu gaz Zyklon B și geamantanul cafeniu al Hanei Brady, pe care scria cu vopsea albă numele fetiței, data nașterii și cuvântul „Waisenkind” (orfan). Acest geamantan a devenit piesa centrală a expoziției sale și a declanșat o investigație de un an de zile, în care Fumiko a jucat rolul de „detectiv” pentru a-i descoperi povestea Hanei.

³<https://www.jw.org/ro/biblioteca/reviste/w20060801/Demnitatea-uman%C4%83-Adesea-desconsiderat%C4%83/>

Cartea descrie transformarea unei existențe fericite într-una marcată de restricții severe, arestări și pierderi sub regimul nazist. Prin intermediul unor obiecte personale și desene, sursa transformă datele istorice reci într-o lecție personală de umanitate și memorie. Textul accesibil elevilor poate servi drept un avertisment constant asupra consecințelor tăcerii și ale discriminării în fața nedreptății. Cu ajutorul unor fișe de lucru aplicate la clasa a VII-a, disciplina Istorie, elevii pot înțelege cât de importantă este respectarea demnității umane pentru fiecare individ în parte, pentru societate și mai ales pot înțelege că încălcarea demnității umane duce la transformarea societății și chiar la înlocuirea democrației cu totalitarismul.

FIȘA 1 – ÎNAINTE DE CIFRE STATISTICE, VICTIMELE HOLOCAUSTULUI AU FOST OAMENI

„Nové Městona Moravé, Cehoslovacia, anii 1930

ÎN DEALURILE UNDUITOARE din centrul fostului stat Cehoslovacia, într-o provincie numită Moravia, exista un orașel numit Nové Městona Morave. Nu era mare, însă era faimos. Și, mai ales iama, era foarte animat.

... Pe strada principală exista oclădire mare și albă, cu etaj și pod cu două niveluri. Iar din beciul ei, un coridor secret ducea la biserica din piața principală a orașelului. În zilele de demult, când așezarea era supusă asediilor, soldații foloseau clădirea pentru a depozita alimente și diverse provizii pentru locuitorii din Nové Městona Morave.

La parterul clădirii se afla magazinul general al orașelului. Acolo puteai săcumperi aproape orice... La etaj locuia familia Brady: tatăl Karel, mama Marketa, Hana și fratele ei mai mare George.

Tatăl lucra șase zile pe săptămână în prăvălie. Era sportiv și cunoscut de aproape toți locuitorii din Nové Městona Moravă pentru dragostea sa față de fotbal, schi și gimnastică. Era de asemenea actor amator și avea un glas puternic, care răsuna dintr-o parte în cealaltă a unui stadion... Era pompier voluntar și împreună cu alți bărbați din orașel mergeau cu tumba pentru a-i ajuta pe cei ajunși la necaz. Ușa casei familiei Brady era permanent deschisă pentru artiști: muzicieni, pictori și poeți, sculptori și actori... Iar talentele lor artistice găseau o audiență entuziastă, care, desigur, îi includea pe cei doi copii plini de viață: Hana și George. Uneori, George era chemat să cânte la vioară și Hana era oricând încântată să-și demonstreze talentul la pian pentru oricine ar fi fost dispus s-o asculte. În mijlocul livingului se găsea un gramofon acționat cu o manivelă, la care Hana asculta la nesfârșit cântecul ei preferat, „Am nouă canari”.

Mama era o gazdă caldă și generoasă, cu simțul umorului și râs foarte sonor. Și ea lucra șase zile pe săptămână în prăvălie, iar oamenii veneau adesea doar pentru a-i auzi glumele și tachinările. Era grijulie cu sărmăniile din Nove Mestona Morave, care locuiau la periferia orașelului. O dată pe săptămână, ea pregătea un pachet mare cu haine și mâncare, pe care Hana îl ducea la vecinii nevoiași. Hana era mândră de această misiune și-și îmboldea mama să pregătească mai des astfel de pachete. Hana dădea o mână de ajutor și în prăvălie. Încă de mici, cei doi frați avuseseră sarcina de a păstra rafturile aprovizionate, curate și ordonate.

În prăvălie existau permanent pisici care aveau rolul de a prinde șoareci. Odată însă, ca un cadou special pentru copii, mama și tata au comandat pisoi Angora albi și pufoși. Două ghemotoace mici și moi au sosit prin poștă, într-o cutie găurită pentru a putea respira. La început, Sylva, cățeaua-lup a familiei, uriașă și cu blana sură, i-a adulmecat bănuitoare. În scurt timp, însă, pisoi, pe care Hana i-a botezat Micki și Mourek, au deveni membri acceptați ai familiei.

Hana și George au urmat școala publică. Erau elevi normali, care făceau ștrengării și aveau obișnuitele necazuri și satisfacții. Un lucru îi deosebea totuși în mod clar de ceilalți copii. Familia Brady era de origine evreiască. Deși nu erau religioși, mama și tata au dorit să le transmită copiilor moștenirea lor culturală. O dată pe săptămână, în timp ce tovarășii de joacă ai lui Hana și George mergeau la biserică, la cei doi frați venea un profesor care îi învăța despre sărbătorile evreiești și despre istoria evreilor. În Nové Mestona Morave mai trăiau și alte familii de evrei, însă Hana și George erau singurii copii evrei din oraș. În primii lor ani de viață, nimănui nu i-a păsat că erau „altfel”. În scurt timp însă, originea evreiască avea să devină trăsătura lor cea mai importantă.”⁴

1. Înainte de a deveni un număr pe o listă, cine era Hana? Identificați în textul citit elementele care demonstrează că făcea parte dintr-o familie normală?
2. De ce familia Brady era totuși altfel?
3. De ce credeți că este important să ne păstrăm identitatea culturală, chiar dacă riscăm să fim „altfel”?

FIȘA 2 – REACȚIA FAȚĂ DE EXCLUDERE

„... Fiecare săptămână părea să aducă alte noi restricții. Evreii n-aveau voie pe terenurile de joacă. Evreii n-aveau voie pe terenurile de sport. Evreii n-aveau voie în parcuri. În scurt timp, Hana n-a mai putut merge la sala de gimnastică. Până și iazul pe care patina fusese declarată interzisă. La început, prietenele ei – care nu erau evreice – au fost la fel de descumpănite. Stăteau laolaltă la școală, așa cum făcuseră dintotdeauna, și continuau să se distreze de minune, făcând pozne în clasă și în curțile caselor lor.

— Orice se va întâmpla, vom rămâne mereu prietene, a promis Maria, prietena cea mai bună a Hanei. Nu vom îngădui nimănui să ne spună cu cine putem să ne jucăm și cu cine nu! Însă treptat, odată cu trecerea lunilor, toate tovarășele de joacă ale Hanei, până și Maria, au încetat să mai vină la ea după școală și în weekenduri. Părinții Mariei i-au cerut să se țină departe de Hana. Ei se temeau că naziștii le vor pedepsi pe toți pentru că îi îngăduiseră Mariei să fie prietenă cu o evreică. Hana se simțea foarte singură. Cu fiecare nou prieten pierdut și cu fiecare nouă restricție, Hana și George simțeau că lumea lor devenea tot mai strâmtă. Erau supărați. Erau triști. Și erau frustrați.”⁵

1. Maria era cea mai bună prietenă a Hanei, dar părinții ei i-au interzis să se mai joace cu ea de frica naziștilor. Evaluați ce a stat la această decizie: A fost un act de prudență sau o lipsă de curaj? Argumentați.
2. Enumerați trei locuri în care Hana nu mai avea voie să meargă după anul 1939. Cum afectează aceste interdicții sentimentul de apartenență al unui copil la societate?
3. „Ura începe cu semne pe uși”. Comentați afișul „Accesul evreilor interzis” văzut de Hana la cinematograful. Cum ar fi trebuit să reacționeze ceilalți cetățeni (neevrei) din oraș?

⁴Karen Levine, *Geamantanul Hanei. Din ororile Holocaustului*, Editura Meteor Press, 2014, p. 11-16

⁵ibidem, p. 31-32

FIȘA 3 – REZISTENȚA PRIN CURAJ ȘI SOLIDARITATE

„ACUM RĂMĂSESERĂ DOAR CEI DOI FRAȚI. Fără părinți lângă ei. George și-a cuprins cu brațul surioara de zece ani și i-a promis că va avea grijă de ea. Menajera Boshka a încercat să le distragă atenția cu un desert special și o conversație veselă. N-a avut însă succes. Copiii erau triști și foarte speriați. La câteva ore după arestarea tatălui lor, în ușa a răsunat o altă ciocănitură. Inima Hanei a bubuit. George a înghițit un nod uriaș. După cine mai veniseră acum? Însă când au deschis ușa, copiii l-au văzut pe unchiul Ludvik, dragul lor unchi Ludvik.

— Tocmai am auzit vestea cea rea, a spus el îmbrățișând-o pe Hana cu un braț și pe George cu celălalt braț. Veniți amândoi cu mine. Voi aparțineți familiei, celor care vă iubesc. Unchiul Ludvik era creștin și se însurase cu sora tatei. Fiindcă nu era evreu, nu reprezenta o țintă pentru naziști, în același timp, era un om curajos, pentru că-i lua la el pe George și Hana. Gestapoul avertizase că toți cei care-i ajutau pe evrei aveau să fie aspru pedepsiți. Unchiul Ludvik le-a spus copiilor să-și strângă lucrurile cele mai de preț. Hana și-a luat păpușa în mărime naturală, Nana, pe care o avusese de când împlinise cinci ani. George a strâns toate fotografiile de familie. Fiecare și-a umplut câte un geamantan cu haine. Hana a ales un geamantan mare, cafeniu, pe care-l mai folosisese în excursiile cu familia. Îi plăcea mult căptușeala lui cu buline. După ce au strâns totul, au stins luminile și au încuiat ușa în urma lor. În seara aceea, mătușa și unchiul ei au culcat-o pe Hana într-un pat mare și au învelit-o cu o plapumă din fulgi.”⁶

„...Era greu să priceapă tot ce se întâmpla. Mai ales acum, când nu mai aveau aparatul de radio. Tata și mama ascultaseră zilnic știrile de la ora opt seara emise de la Londra, care-i țineau la curent cu cele mai recente ticăloșii ale lui Hitler. Însă evreilor li se ordonase să nu-și mai părăsească locuințele după ora opt seara. Ascultarea emisiunilor de radio era strict interzisă, iar pedepsele pentru încălcarea oricăror reguli erau foarte severe. Toți se temeau să nu fie arestați.”⁷

„Tata a ticluit un plan ingenios prin care să ocolească reglementările impuse de naziști. El și-a rugat un vechi prieten, care avea în grijă ceasul mare din turnul bisericii, să-i facă o favoare. Ar fi putut oare, l-a întrebat tata, ca la începutul serii să dea ceasul înapoi cu cincisprezece minute? În felul acela, tata putea să se ducă la casa vecinului, să asculte buletinul de știri și apoi să vină repede acasă când clopotul bătea ora opt seara (de fapt, ar fi fost ora opt și un sfert).”⁸

1. Ludvik nu era evreu și, deși Gestapoul pedepsea aspru pe oricine ajută evreii, i-a luat pe Hana și George în casa lui după arestarea părinților. Ce calități morale a demonstrat Ludvik prin acest gest?

2. Identificați în sursă alte două exemple de curaj.

3. Tatăl Hanei, Karel, a convins îngrijitorul bisericii să dea ceasul înapoi pentru a putea asculta știrile de la Londra, încălcând interdicțiile naziste. De ce este important accesul la informație adevărată într-o dictatură?

FIȘA 4 – SALVAREA VINE DIN INTERIOR

Naziștii au transformat Terezin în ghetoul Theresienstadt – o așezare-închisoare înconjurată de ziduri, păzită și ticsită, în care se aflau evreii ce fuseseră siliți să-și părăsească locuințele. În Al Doilea Război Mondial, acolo au fost trimiși mai bine de 140.000 de evrei,

⁶ibidem,p.52-53

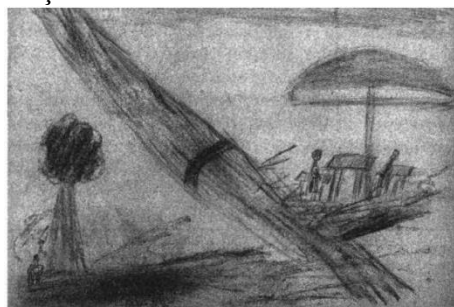
⁷ibidem, p.35

⁸ibidem, p.37

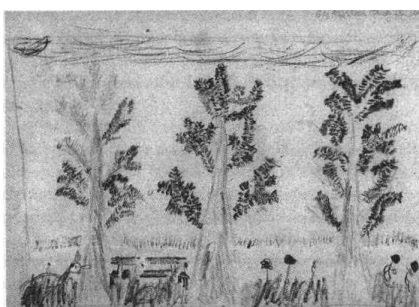
dintre care 15.000 erau copii.... Fumiko a mai aflat de asemenea că în Theresienstadt au existat și actede curaj, înălțătoare. Printre adulții închiși acolo s-au numărat și persoane deosebite: artiști de seamă, muzicieni faimoși, istorici, filosofi, creatori de modă, psihologi. Toți se aflau la Theresienstadt doar pentru că erau evrei. Între zidurile ghetoului fusese înghesuit un volum uriaș de talente și erudiție. Sub nasul naziștilor și asumându-și riscuri însemnate, deținuții au gândit și au pus la cale un sistem complex de predare, învățare, punere în scenă și reprezentare atât pentru adulți, cât și pentru copii. Ei erau decisi să le reamintească elevilor că – în ciuda războiului, în ciuda mediului cenușiu și suprapopulat în care trăiau acum, în ciuda tuturor evenimentelor neplăcute din ultima vreme – lumea era un loc minunat și toți oamenii puteau contribui cu ceva pentru a-i spori frumusețea. Fumiko a mai aflat că în Theresienstadt copiii fuseseră învățați să picteze și să deseneze. Și, ca prin miracol, 4.500 de desene create de ei supraviețuiseră războiului.”⁹

„...Profesoara de desen, Friedl Dicker-Brandeis, fusese cândva o pictoriță faimoasă, închisă acum și ea la Theresienstadt. Friedl își învăța elevele subiecte serioase, așa cum erau perspectiva și textura. Iar uneori fetele desenau la rândul lor subiecte serioase: zidurile ghetoului, cozile de oameni care așteptau să-și soldații naziști. Mai mult ca orice, Friedl dorea însă ca lecțiile ei să-i ajute pe copii să uite de mediul brutal în care trăiau, cel puțin pentru o vreme.

- Gândiți-vă la spațiu, le spunea Hanei și celorlalte fete. Gândiți-vă la libertate. Lăsați-vă imaginația să zburde. Spuneți-mi ce se află în inimile voastre. Puneți totul pe hârtie. Uneori le ducea pe acoperișul clădirii, pentru a fi mai aproape de cer. De acolo puteau să privească dincolo de zidurile lagărului și să vadă în depărtare munții care-i înconjurau. Fetele puteau să viseze la păsări și fluturi, la iazuri și leagăne. Și, folosindu-și creioanele, le puteau aduce la viață.”¹⁰

Desenul Hanei cu oameni la picnic sub o umbrelă, lângă râu.

Unul dintre desenele Hanei de la Theresienstadt.

1. În ghetoul Theresienstadt, deținuții au organizat cursuri secrete de desen, muzică și istorie pentru copii. De ce credeți că adulții considerau educația și arta la fel de importante ca hrana?
2. Profesoara de desen le spunea fetelor: „Spuneți-mi ce se află în inimile voastre. Puneți totul pe hârtie”. Cum poate creativitatea să protejeze demnitatea unui om/copil care se afla în ghetou/lagăr?
3. Priviți cu atenție cele două desene de mai sus. Ce ne spun acestea despre rezistența interioară în fața ororilor din lagăr?

⁹ibidem, p.37-38

¹⁰ibidem, p. 75-76

FIȘA 5 – AVEM DATORIA DE A NU UITA

„Hana și-a dorit să devină profesoară. Cu certitudine, prin cartea aceasta micuță, visul ei s-a realizat.”¹¹

- 1. Grupul de copii din Tokyo, „Small Wings”, și-a ales ca motto: „Să învățăm, să gândim și să acționăm pentru a asigura pacea”. Cum poate cunoașterea istoriei să prevină repetarea unor tragedii similare?**
- 2. Fumiko Ishioka a acționat ca un „detectiv al istoriei” timp de un an pentru a rezolva misterul geamantanului. De ce a fost atât de important pentru ea să găsească o fotografie a Hanei și a frateluiei, George?**
- 3. Scrieți un scurt eseu (10-15 rânduri) despre motivul pentru care Hana Brady este astăzi, prin povestea ei, o „învățătoare” pentru copiii din toată lumea.**

Bibliografie și webografie:

1. Levine, Karen, 2014, *Geamantanul Hanei. Din ororile Holocaustului*, Editura Meteor Press, București, 112 pagini
2. <https://www.jw.org/ro/biblioteca/reviste/w20060801/Demnitatea-uman%C4%83-Adesea-desconsiderat%C4%83/>

¹¹ ibidem, p. 6

ALBUMUL DE LA AUSCHWITZ: DE LA MEMORIA IMAGINILOR LA DISCERNĂMÂNTUL MORAL AL NOILOR GENERAȚII

Tudor Magdalena
Liceul Teoretic „Ion Cantacuzino” Pitești

Cum le vorbești unor tineri născuți în era digitală, obișnuiți cu fluxuri rapide de imagini și realități virtuale, despre cea mai neagră pagină a umanității? Predarea Holocaustului în secolul XXI nu mai poate fi doar o înșiruire de cifre statistice, date cronologice și noțiuni abstracte. Pentru generația actuală, manualul de istorie riscă uneori să devină prea îndepărtat, iar cifrele mari pot desensibiliza.

Provocarea fundamentală a cadrului didactic modern este să transforme studiul trecutului într-o lecție vie de responsabilitate, empatie și umanitate. Educația despre Holocaust depășește granițele simplei acumulări de cunoștințe; ea reprezintă un instrument pedagogic esențial pentru formarea profilului moral al elevilor. Prin analizarea mecanismelor urii și ale indiferenței, tinerii învață să își dezvolte discernământul moral și curajul civic – repere vitale în lumea complexă de astăzi.

Pentru a capta atenția și a activa conștiința elevilor, avem nevoie de punți vizuale și emoționale puternice. O astfel de punte remarcabilă este „Albumul de la Auschwitz”, un document istoric unic care oferă o perspectivă tulburătoare asupra feței umane a victimelor înainte ca acestea să fie înghițite de mașinaria morții. Utilizat la clasă, acest album nu doar că dinamizează lecția, dar mută accentul de pe noțiunea abstractă de „victimă” pe cea de „persoană”, declanșând o profundă reflecție interioară în rândul tinerilor.

„Albumul de la Auschwitz” reprezintă singura dovadă vizuală care a supraviețuit timpului și care documentează, pas cu pas, procesul logistic și uman ce a condus la exterminarea în masă din complexul Auschwitz-Birkenau. Acest document de o valoare inestimabilă conține 56 de pagini și 193 de fotografii originale, deși inițial numărul lor a fost mai mare. Unele imagini lipsesc deoarece au fost dăruite de-a lungul timpului altor supraviețuitori care își identificaseră rudele în ele, o astfel de fotografie lipsă fiind recent redonată instituției YadVashem. Imaginile au fost realizate la sfârșitul lunii mai sau începutul lunii iunie a anului 1944 de către Ernst Hofmann sau Bernhard Walter. Aceștia erau doi membri SS ale căror sarcini oficiale includeau fotografierea și amprentarea deținuților, cu precizarea că evreii trimiși direct către camerele de gazare nu treceau prin procedurile standard de înregistrare.

Contextul istoric al fotografiilor coincide cu vârful deportării evreilor maghiari din vara anului 1944. Pentru a eficientiza acest proces sângeros, o linie de cale ferată specială a fost extinsă dincolo de gara din apropierea lagărului, ajungând până la o rampă nouă, interioară (Judenrampe), chiar în inima complexului de la Auschwitz, locul unde au fost realizate majoritatea cadrelor fotografice. Instantaneele surprind sosirea evreilor din Carpații Rutheni, mulți dintre ei fiind aduși direct din ghetoul Berehovo, un punct central de colectare pentru comunitățile din orașele mici de provincie.

Din punct de vedere pedagogic, albumul expune întreaga mecanică a dezumanizării. Imaginile surprind procesul de selecție efectuat riguros de medici și gardieni SS, unde cei considerați apti de muncă erau separați, înregistrați, dezinfecți și distribuiți în barăci pentru a fi exploatați fără milă. Restul, bătrâni, femei și copii, erau trimiși direct spre camerele de gazare sub pretextul inofensiv al unui duș fierbinte, corpurile lor fiind ulterior crematoriate, iar cenușa aruncată în mlaștinile din proximitate.

„Albumul” are meritul de a ilustra nu doar crima, ci și dimensiunea economică a Holocaustului. Regimul nazist jefuia sistematic toate bunurile personale ale celor sosiți. Obiectele aduse în bagaje erau sortate de deținuți în zona numită „Canada” (ironic botezată astfel după țara belșugului), în timp ce un detașament special extrăgea inclusiv plombe de aur din gura celor decedați. Albumul surprinde vizual întregul parcurs al acestei industrii a morții, oprindu-se simbolic exact la pragul actului de ucidere propriu-zis.

Scopul exact al creării acestui album rămâne parțial învăluit în mister. Istoricii au demonstrat că el nu a fost conceput ca material de propagandă publică și nici nu prezintă indicii de utilizare personală. Ipoteza cea mai plauzibilă este că albumul a fost pregătit ca un raport tehnic sau o referință oficială pentru autoritățile superioare de la Berlin, o practică birocratică întâlnită frecvent și în alte lagăre de concentrare, menită să demonstreze eficiența administrativă a lagărului.

Odissea supraviețuirii acestui document este la fel de tulburătoare ca imaginile pe care le conține. „Albumul” a fost salvat de Lilly Jacob-Zelmanovic Meier, o tânără supraviețuitoare care a descoperit documentul în ziua eliberării sale. Aflată în lagărul Dora-Mittelbau, la sute de kilometri distanță de Auschwitz, Lilly era grav bolnavă de tifos. În căutare de haine și păături într-o baracă părăsită de personalul SS, ea a găsit albumul foto într-un dulap. Răsfoindu-l, a trăit un șoc profund recunoscându-și vecinii, prietenii, bunicii, frații mai mici și chiar pe ea însăși în momentul selecției de pe rampă.

După război, Lilly a păstrat albumul ca pe o unică legătură fizică cu familia ei dispărută, dar nu a ascuns niciodată existența acestuia. Valoarea sa de document istoric și juridic a fost recunoscută rapid, iar Lilly a demonstrat un curaj civic remarcabil acceptând să prezinte albumul ca probă oficială în fața instanțelor de judecată. În anii 1960, ea a călătorit în Germania pentru a depune mărturie în cadrul celebrelor procese de la Frankfurt, unde imaginile au demontat apărările foștilor ofițeri SS care negau cunoașterea atrocităților.

Timpe de decenii, albumul a rămas în posesia ei, devenind o punte de pelerinaj pentru alți supraviețuitori care căutau cu disperare o ultimă imagine cu cei dragi. Abia în anul 1980, la insistențele ferme și argumentate ale celebrului vânător de naziști Serge Klarsfeld, Lilly a înțeles că acest document aparține întregii umanități. Ea a luat decizia generoasă de a dona albumul original către Institutul YadVashem din Ierusalim, asigurându-i astfel conservarea eternă.

În custodia acestuia, documentul a intrat într-o nouă etapă de valorificare științifică. În anul 1994, albumul a fost restaurat minuțios în laboratoarele de conservare ale institutului, iar

datele și detaliile din fiecare fotografie au fost stocate într-o bază de date computerizată. Pentru a certifica acuratețea absolută a sursei, istoricii și cercetătorii au realizat o cartografiere complexă, comparând imaginile la sol cu fotografiile aeriene de recunoaștere realizate de Forțele Aeriene ale Statelor Unite în anii 1944 și 1945. În cele din urmă, în anul 1999, întregul album a fost scanat la cea mai înaltă calitate digitală existentă la acea vreme, fiind pus la dispoziția cercetătorilor și educatorilor din întreaga lume.

Utilizarea acestui album în cadrul orelor de istorie sau al opționalului despre Holocaust produce o schimbare majoră de dinamică în clasă. Trecerea de la textul scris la analiza de imagine îi transformă pe elevi din receptori pasivi în cercetători activi.

În cadrul activităților practice, elevii au primit sarcina de a alege o singură fotografie, de a o analiza în detaliu (îmbrăcăminte, bagaje, expresia feței, limbajul corpului) și de a redacta o scurtă reflecție. Feedbackul lor a fost profund și revelator, evidențiind o conectare emoțională imediată cu personajele din fotografii. Mulți elevi au remarcat detalii cotidiene tulburătoare, observând că acei copii purtau haine curate, de duminică, exact așa cum se îmbracă ei astăzi când merg în vizită, neștiind că drumul lor se oprea acolo. Acest tip de observație a dizolvat instantaneu bariera timpului. De asemenea, s-a produs o tranziție clară de la indiferență la empatie profundă; tinerii au mărturisit că imaginile le-au provocat stări intense de revoltă și tristețe pe care textul simplu din manual nu reușise să le declanșeze. Acest exercițiu a condus natural spre o conștientizare acută a fragilității umane, discuțiile alunecând firesc dinspre trecut spre prezent. Elevii au început să coreleze lecțiile istoriei cu realitățile actuale, vorbind deschis despre pericolele discriminării contemporane, ale fenomenului de cyberbullying și ale lipsei de reacție în fața nedreptăților din propria școală sau din societate.

Ca orice instrument pedagogic cu un puternic impact emoțional, utilizarea „Albumul de la Auschwitz” prezintă atât oportunități majore, cât și riscuri specifice pe care cadrul didactic trebuie să le gestioneze cu tact și echilibru.

Privind beneficiile acestei metode, principalul avantaj constă în dinamismul și interactivitatea pe care le aduce la clasă. Această abordare schimbă complet ritmul lecției tradiționale și crește semnificativ gradul de atenție prin tehnici moderne de analiză critică de imagine. În plus, metoda contribuie direct la dezvoltarea gândirii critice, deoarece elevii învață să decodeze o sursă istorică vizuală, să identifice mecanismele propagandei și să pună întrebări dincolo de cadrul fizic al fotografiei. „Albumul” devine astfel o ancoră excelentă pentru cultivarea valorilor morale, facilitând dezbateri dense despre alegerile individuale, responsabilitatea colectivă și importanța de a nu deveni un simplu spectator pasiv în fața suferinței semenilor. De asemenea, accesibilitatea reprezintă un atu major, deoarece imaginile vorbesc un limbaj universal, capabil să transmită mesaje puternice chiar și acelor elevi care întâmpină dificultăți în reținerea textelor academice complexe.

Pe de altă parte, profesorul trebuie să fie conștient de anumite dezavantaje și riscuri pedagogice. Cel mai

mare risc este cel al unui impact emoțional copleșitor, întrucât anumite imagini sau contextul lor brutal pot provoca stări de anxietate sau traume emoționale elevilor mai sensibili, dacă materialul nu este introdus cu o pregătire prealabilă atentă. Există, totodată, și pericolul de a cădea în capcana unui voyeurism istoric, unde privirea repetată a victimelor în momentele lor de maximă vulnerabilitate poate aluneca spre o curiozitate morbidă în loc de compasiune profundă, dacă lipsește ghidarea profesorului. În cele din urmă, trebuie monitorizată capcana perspectivei unice. Deoarece fotografiile sunt realizate de călăi, ele reflectă exclusiv ceea ce regimul naziștilor dorea să înregistreze, adică ordine, control total și resemnare, omițând actele de rezistență disperată sau panica extremă, motiv pentru care cadrul didactic are datoria de a completa mereu acest gol contextual prin alte surse complementare.

„Albumul de la Auschwitz” nu este doar o arhivă a durerii, ci o oglindă morală pusă în fața prezentului. Într-o lume actuală marcată din nou de polarizare, discurs al urii și extremism, acest album devine un manual de supraviețuire spirituală și morală pentru tineri.

Elevii trebuie să cunoască aceste chipuri nu pentru a rămâne blocați în trecut, ci pentru a înțelege valoarea inestimabilă a demnității umane și a libertății de care se bucură astăzi. Studiul acestor imagini le arată unde poate duce radicalizarea pașnică a unei societăți și cum normalitatea poate fi distrusă atunci când oamenii cumsecade aleg să tacă.

În final, predarea orelor de Holocaust cu ajutorul „Albumului de la Auschwitz” oferă tinerilor cel mai important instrument pentru viitor: busola morală. Îi învață că în spatele fiecărei mari tragedii istorice stau decizii individuale și că, în fața nedreptății, neutralitatea nu este niciodată o opțiune validă. Este, în fond, datoria noastră ca educatori să transformăm memoria acestor imagini într-un scut care să protejeze umanitatea generațiilor de mâine.

Bibliografie:

Gutman, Israel, Gutterman, Bella, 2002, *The Auschwitz Album: The Story of a Transport*, YadVashem and Auschwitz-Birkenau State Museum, Ierusalim, pp. 12-95.

Hellman, Peter, 1981, *The Auschwitz Album: A Book Based Upon an Album Discovered by Lili Jacob*, Random House, New York, pp. 34-78.

Klarsfeld, Serge, 1980, *The Auschwitz Album: Lilly Jacob's Album*, Beate Klarsfeld Foundation, New York, pp. 5-45.

The Auschwitz Album (The Lili Jacob Album). Holocaust Encyclopedia, United States Holocaust Memorial Museum. <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/the-auschwitz-album-the-lili-jacob-album>. [Interactiv] [Citat: 24 mai 2026.]

****The Auschwitz Album – Yad Vashem Exhibition.* https://www.yadvashem.org/yv/en/exhibitions/album_auschwitz/index.asp. [Interactiv] [Citat: 24 mai 2026.]

****The Lili Jacob Family - A Historic Picture Album.* Yad Vashem Educational Materials. <https://www.yadvashem.org/education/educational-materials/lesson-plans/auschwitz-album/lili-jacob.html>. [Interactiv] [Citat: 24 mai 2026.]

****Albumul Auschwitz – Ghid metodic online pentru cadrele didactice.* Memorialul Holocaustului YadVashem. Ierusalim. <https://www.yadvashem.org/yv/en/exhibitions/ready2print/pdf/auschwitz-album-romanian.pdf>. [Interactiv] [Citat: 24 mai 2026.]

HOLOCAUSTUL ÎN JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂSĂUD

Bibliotecar: Sîngeorzan Mina
Liceul cu Program Sportiv Bistrița

Comunitatea evreiască din județul Bistrița-Năsăud avea, înainte de cel de-al Doilea Război Mondial, un statut social bun. Mulți dintre membrii ei erau comercianți, meșteșugari sau intelectuali, iar unii ocupau funcții importante în viața economică și culturală a orașului.

După martie 1944, odată cu ocuparea Ungariei de către Germania nazistă, au început măsurile radicale antievreiești. Evreii din județ au fost deposezați de bunuri, obligați să poarte steaua galbenă și apoi concentrați în ghetouri.

Principalul loc de adunare a evreilor din județ a fost ghetoul de la Bistrița, organizat în primăvara anului 1944, după o conferință administrativă ținută la Târgu Mureș. Ghetoul a fost organizat de autoritățile locale aflate sub administrația maghiară (regimul hortyst), printre care primarul Norbert Kuales și șeful poliției Miklós Debreczeni.

Ghetoul nu era situat în centrul orașului Bistrița, ci pe ferma Stamboli, la aproximativ 3–5 km de oraș, în zona care astăzi este folosită ca Stațiune de Cercetare Pomicolă, pe terenurile agricole dinspre Dealul Dumitrei / Subcetate. Nu era un ghetou urban delimitat de garduri sau ziduri, ci o zonă de concentrare forțată, în barăci improvizate și adăposturi pentru animale, inclusiv cotețe de porci.

Condițiile de trai erau extrem de dure: supraaglomerare, lipsă de apă potabilă și hrană, precum și igienă foarte precară. Din această cauză, aproximativ 300 de oameni au murit înainte de deportare, fiind îngropați într-o groapă comună în apropierea ghetoului.

După perioada de concentrare de la ferma Stamboli, în intervalul mai–iunie 1944, evreii din județul Bistrița-Năsăud au fost deportați la Auschwitz-Birkenau, unde majoritatea au fost uciși imediat după sosire. Deportările au avut loc în două transporturi, la 2 iunie și 6 iunie 1944, cu plecare din Gara Bistrița, folosindu-se trenuri de marfă.

Foarte puțini dintre deportați s-au întors după război, astfel încât comunitatea evreiască locală a fost aproape complet distrusă. Supraviețuitorii care s-au întors au fost puțini, iar mulți dintre ei au emigrat ulterior în Israel sau în țări occidentale.

Astăzi, memoria Holocaustului este păstrată prin monumente comemorative, plăci memoriale, cercetări istorice locale și evenimente comemorative. În oraș au loc ceremonii anuale, în special pe 9 octombrie – Ziua Națională de Comemorare a Holocaustului, precum și în jurul datelor 2–6 iunie, când au avut loc deportările din 1944. Comunitatea evreiască locală este astăzi foarte mică, dar contribuie la păstrarea memoriei istorice.

Monumente și clădiri memoriale

1. Sinagoga din Bistrița

Clădirea sinagogii din Bistrița datează din secolul al XIX-lea. Înainte de 1944, ea reprezenta centrul vieții religioase a comunității evreiești locale. După Holocaust și emigrarea majorității evreilor, sinagoga și-a pierdut funcția religioasă. Astăzi clădirea este folosită ca centru cultural și sală de concerte, în special pentru muzică cultă. Sinagoga este situată pe Strada General Grigore Bălan nr. 10, Bistrița.

2. *Monumentul deportaților*

În fața sinagogii se află un monument memorial ridicat în 1946 de către supraviețuitori și comunitatea evreiască locală. Monumentul comemorează miile de evrei deportați și uciși din județ. El este amplasat pe Strada General Grigore Bălan, unde au loc anual ceremonii de comemorare a Holocaustului.

3. *Placa memorială din Gara Bistrița*

Pe peretele gării din Bistrița se află o placă memorială care amintește de cei aproximativ 6.000 de evrei deportați din județ către Auschwitz-Birkenau în iunie 1944.

4. *Monumentul de pe Dealul Dumitrei*

În zona unde a funcționat ghetoul (ferma Stamboli / Subcetate / Dealul Dumitrei) există astăzi un memorial și o groapă comună cu rămășițele celor aproximativ 300 de evrei care au murit înainte de deportare.

Evoluția numerică a populației evreiești

Numărul evreilor din județul Bistrița-Năsăud a variat semnificativ de-a lungul timpului. Înainte de cel de-al Doilea Război Mondial exista o comunitate numeroasă. Aproximativ 10.500 de evrei trăiau în județ înainte de anul 1944.

În 1944, autoritățile au organizat ghetoul de la Bistrița, unde au fost adunați aproximativ 6.000–6.800 de evrei din județ, care ulterior au fost deportați la Auschwitz-Birkenau.

După război, mulți dintre supraviețuitori au emigrat în Israel, Statele Unite și Canada, ceea ce a dus la scăderea rapidă a comunității evreiești locale.

În prezent, comunitatea evreiască din județul Bistrița-Năsăud numără aproximativ 20 de membri.

Bibliografie:

https://www.presshub.ro/ghetoizarea-populatiei-evreiesti-din-bistrita-nasaud-documente-din-arhivele-nationale-273804/?utm_source=chatgpt.com

https://www.rri.ro/en/features-and-reports/rri-encyclopaedia/the-synagogue-in-bistrita-id168340.html?utm_source=chatgpt.com

<https://roholocaust.com/eveniment/50~evreii-din-bistrita-in-perioada-Holocaustului>

<https://timponline.ro/e-ziua-holocaustului-amintiri-ale-putinilor-supravietuitori-din-bistrita/>

<https://www.holocaustmuseum.ro/ghetouri/bistrita/>

<https://rasunetul.ro/holocaustul-comemorat-si-la-bistrita-1>

HOLOCAUSTUL: O LECȚIE A TRECUTULUI PENTRU PREZENT. O PERSPECTIVĂ TEOLOGICO-DIDACTICĂ

Prof. Georgiu Alexandru
Colegiul National Liviu Rebreanu

Secolul al XX-lea a rămas în istoria omenirii ca o perioadă marcată de profunde transformări politice, sociale și culturale, dar și de tragedii fără precedent. Printre acestea, Holocaustul reprezintă una dintre cele mai dramatice și tulburătoare expresii ale degradării umane, ale intoleranței și urii transformate în politici sistematice de exterminare. Holocaustul nu este doar un eveniment istoric, ci și o lecție morală fundamentală pentru generațiile actuale și viitoare.

Abordarea Holocaustului în cadrul orei de Religie reprezintă nu doar o datorie istorică și civică, ci mai ales o profundă necesitate spirituală și morală. Adesea, elevii tind să privească evenimentele celui de-al Doilea Război Mondial ca pe niște cifre reci într-un manual de istorie. Însă, din perspectiva educației religioase, Holocaustul nu este doar o succesiune de fapte politice și militare, ci radiografia celei mai acute crize spirituale a umanității moderne – momentul în care „ura a fost raționalizată industrial”, iar chipul lui Dumnezeu din om a fost sistematic negat.

Ca profesor de religie, consider că misiunea noastră depășește transmiterea unor dogme; ea constă în formarea conștiinței morale a tinerilor. A vorbi despre Holocaust astăzi înseamnă a le arăta elevilor unde poate duce absența iubirii, idolatrizarea ideologiilor și indiferența în fața suferinței semenului. Abordarea acestei teme în școală depășește simpla prezentare a unor informații istorice. Ea implică formarea unei conștiințe morale, dezvoltarea empatiei și promovarea valorilor fundamentale ale respectului pentru demnitatea persoanei umane, iubirii aproapelui, toleranței și solidarității. Într-o societate în care discursurile extremiste, discriminarea și intoleranța încă persistă, educația despre Holocaust devine o necesitate formativă și morală.

Criza spirituală a modernității și negarea chipului lui Dumnezeu. În teologia creștină, pilonul fundamental al antropologiei este adevărul scripturistic că omul a fost creat „după chipul și asemănarea lui Dumnezeu” (Facere 1, 26). Acest statut ontologic conferă fiecărei ființe umane o demnitate absolută, inalienabilă, indiferent de etnie, rasă sau confesiune religioasă.

Holocaustul a reprezentat o tentativă violentă de anulare a acestui fundament. Ideologia național-socialistă nu doar că a ucis milioane de oameni, dar a încercat mai întâi să-i dezumanizeze, să-i reducă la stadiul de simple numere tatuate pe braț. Când un sistem reușește să convingă o societate că o anumită categorie de oameni reprezintă „o viață nevrednică de a fi trăită” (*Lebensunwertes Leben*), asistăm la o prăbușire teologică.

La orele de religie, analizăm acest fenomen nu prin prisma urii, ci prin dinamica păcatului structural. Holocaustul nu a fost provocat de monștri veniți de pe altă planetă, ci de oameni educați, crescuți într-o Europă cu rădăcini creștine, dar care au ales să înlocuiască Evanghelia iubirii cu idolul sângelui și al solului (*Blut und Boden*). Aceasta este prima mare lecție pentru

prezent: cultura, tehnologia și progresul științific, dacă sunt golite de repere morale și spirituale, pot deveni instrumente ale distrugerii în masă.

Profesorul de Religie are responsabilitatea de a evidenția faptul că intoleranța începe adesea prin prejudecăți aparent minore, prin excludere sau prin etichetarea negativă a „celuilalt”. Educația religioasă poate contribui la prevenirea unor asemenea fenomene prin cultivarea valorilor creștine autentice: iubirea aproapelui, iertarea, respectul reciproc și dialogul.

Problema teodiceei: Unde a fost Dumnezeu la Auschwitz? Aceasta este, fără îndoială, întrebarea cea mai dificilă pe care tinerii o ridică la clasă. Este întrebarea care l-a chinuit și pe scriitorul Elie Wiesel, supraviețuitor al lagărelor de concentrare. Cum a putut un Dumnezeu atât puternic și bun să permită o asemenea atrocitate?

Răspunsul pe care îl căutăm împreună cu elevii nu este unul facil, filosofic, ci unul profund existențial. Dumnezeu nu a dirijat trenurile morții; oamenii au făcut-o, folosindu-și în mod pervers cel mai mare dar primit de la Creator: **libertatea**. Când Îl alungăm pe Dumnezeu din spațiul public și din inimile noastre, lăsăm un vid în care se instalează răul absolut.

Teologul creștin Jürgen Moltmann vorbea despre „Dumnezeul răstignit”, sugerând că Dumnezeu nu a fost un spectator indiferent la Auschwitz, ci a suferit alături de cei flămânzi, umiliți și gazați. Hristos Însuși ne-a avertizat în Evanghelia după Matei (capitolul 25) că tot ceea ce facem sau nu facem „unuia dintre acești frați mai mici”, Lui Îi facem. Prin urmare, la întrebarea „Unde a fost Dumnezeu?”, răspunsul crunt este că Dumnezeu era în tabăra victimelor, suferind, în timp ce întrebarea corectă pe care prezentul trebuie să o pună este: „**Unde a fost omul?**”.

Lumina în întuneric: dreptii între popoare ca modele de jertfă. Pentru a nu cădea într-o pedagogie a deznădejzii, este vital ca lecția despre Holocaust să pună accent pe modelele de rezistență spirituală și morală. Un capitol central în demersul didactic îl reprezintă analiza profilului celor declarați „Drepți între popoare” de către Institutul Yad Vashem, precum și a martirilor creștini.

Exemplele unor personalități precum:

- **Dietrich Bonhoeffer**, teologul luteran german care s-a opus regimului hitlerist cu prețul vieții;
- **Maximilian Kolbe**, preotul catolic care s-a oferit voluntar să moară de foame la Auschwitz în locul unui tată de familie;
- **Elena**, Regina Mamă a României, care a intervenit energic pentru salvarea evreilor din Transnistria;

Aceste mărturii le arată elevilor că, în ciuda presiunii unui sistem totalitar, opțiunea pentru bine și pentru salvarea aproapelui rămâne mereu posibilă. Acești oameni au înțeles porunca hristică în sensul ei cel mai radical: „*Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul său să-și pună pentru prietenii săi*” (Ioan 15, 13). Ei sunt dovada că întunericul nu a putut birui complet lumina conștiinței luminate de credință.

Actualitatea lecției: de la prejudecată la excludere în lumea de azi. De ce mai vorbim despre Holocaust în anul 2026? Răspunsul este simplu: semințele intoleranței, ale

antisemitismului, ale xenofobiei și ale discriminării nu au dispărut; ele doar îmbracă forme noi, adaptate erei digitale.

În cadrul orelor de Religie, folosim metoda „piramidei urii” pentru a le explica elevilor că Holocaustul nu a început direct cu camerele de gazare. El a început cu cuvinte, cu glume aparent inofensive, cu prejudecăți, cu stereotipuri, a continuat cu discursul instigator la ură (hate speech), apoi cu segregarea legală și, în final, s-a ajuns la exterminare fizică.

Astăzi, pe rețelele de socializare, elevii sunt bombardati cu mesaje de excludere, cyberbullying și radicalizare. Lecția trecutului ne învață că **indiferența este complicele răului**. Elie Wiesel spunea că opusul iubirii nu este ura, ci indiferența. Dacă asistăm tăcuți când un coleg este marginalizat sau când o minoritate este demonizată, repetăm, la scară mică, greșeala celor care au privit pasivi cum vecinii lor evrei erau urcați în trenuri.

Concluzii

Holocaustul rămâne una dintre cele mai dureroase lecții ale istoriei umanității, o avertizare permanentă asupra pericolelor urii, intoleranței și dezumanizării. Pentru profesorul de Religie, abordarea acestei teme reprezintă o oportunitate de formare morală și spirituală a elevilor, prin promovarea valorilor creștine autentice și a respectului pentru demnitatea fiecărei persoane.

Educația despre Holocaust nu trebuie limitată la trecut, ci transformată într-o lecție pentru prezent și viitor. Înțelegerea istoriei, cultivarea empatiei și responsabilizarea tinerilor reprezintă pași esențiali în prevenirea repetării unor tragedii similare. Numai prin memorie, educație și asumarea valorilor morale putem contribui la construirea unei societăți bazate pe respect, toleranță și solidaritate.

Educația despre Holocaust la ora de Religie nu este o lecție de istorie seculară, ci un exercițiu profund de anamneză spirituală și cultivare a alterității. Ea ne provoacă să îl vedem pe celălalt – diferit de noi prin etnie sau religie – nu ca pe o amenințare, ci ca pe un frate, ca pe o prelungire a iubirii lui Dumnezeu în lume.

Prin cultivarea memoriei victimelor *Holocaustului*, ne asigurăm că tânăra generație dezvoltă anticorpi morali împotriva oricărei forme de totalitarism și ură. Numai printr-o educație ancorată în valorile absolute ale demnității umane, ale iertării și ale responsabilității personale putem spera că strigătul supraviețuitorilor „**Niciodată din nou!**” va deveni o realitate de nezdruccinat pentru viitor.

Bibliografie

1. **Biblia sau Sfânta Scriptură**, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București.
2. **Bonhoeffer, Dietrich**, *Prețul uceniciei*, Editura Christian Aid, București, 2001.
3. **Buber, Martin**, *Eclipse of God: Studies in the Relation Between Religion and Philosophy*, Harper & Brothers, New York, 1952.
4. **Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”**, *Raportul final al Comisiei Internaționale pentru Studierea Holocaustului în România*, Iași, Polirom, 2005.
5. **Moltmann, Jürgen**, *Dumnezeul răstignit*, Editura Herald, București, 2012.
6. **Wiesel, Elie**, *Noaptea*, Editura Meteor Press, București, 2017.

Integrating the History of the Holocaust and the Jewish People into the Updated General History Curriculum in Lithuania

Vaida Bakšienė

Panevėžys Juozas Miltinis Gymnasium, Lithuania
history teacher-methodologist

Summary

The article analyzes how the history of the Holocaust and the Jewish People is integrated into the updated general history curriculum in Lithuania, and proposes a unified educational model that includes formal education, interdisciplinary and non-formal education activities. Based on national educational documents, methodological materials and educational practices, it is shown that the topic of the Holocaust is developed in the educational process as a structurally consistent, value-oriented and experience-based educational area. The article argues that only the interaction of these educational levels creates the prerequisites for deep historical, civic and ethical education of students.

Keywords: Holocaust education, Jewish history, general history curriculum, interdisciplinary, non-formal education, historical memory.

Vaida Bakšienė

Panevėžys Juozas Miltinis Gymnasium, Lithuania
history teacher-methodologist

Integrating the Holocaust and Jewish history into the updated general history curricula in Lithuania

Incorporating the Holocaust and Jewish history into formal, interdisciplinary and non-formal education is one of the most important tasks of modern history teaching in European countries, both in terms of the historical and current global context, as well as frequent and widespread manifestations of anti-semitism. In Lithuania, this topic also takes on special significance due to the long-term common cultural perspective and the significant historical importance of the Lithuanian Jewish (Litvak) community, as well as the local scale of the Holocaust and the complex issues of historical memory that arise. In the Lithuanian education system, with the approval of the updated general history curricula (hereinafter referred to as the CUR) in 2022, the structure of history teaching has changed slightly: from a factual model to competence- and value-based education, in which the Holocaust topic is treated as an integral part of Lithuanian and European history¹.

The purpose of this article is to analyze to what extent and in what aspects the history of the Holocaust and the Jewish people is integrated into the updated general history curricula, revealing the content structure, educational principles, and methodological directions.

1. Scope of integration of the Holocaust and Jewish history in general curricula

1.1. Vertical integration across educational concentrations

According to the updated 2022 History Curriculum, consistent integration of the Holocaust and Jewish history across all concentrations of primary and secondary education (grades 5–12) is envisaged. Unlike in the history curriculum of previous years, the topics are not isolated from each other in the chapter of the World War II cycle alone (in terms of the Holocaust topic), but are developed in a spiral principle², constantly returning to already available information and connecting additional elements in higher grades:

- In grades 5–8, attention is paid to cultural and religious diversity, historical heritage, and community life, creating prerequisites for the perception of Jewish history as part of Lithuanian history.
- In grades 9–10 (I–II gymnasium), the topic of the Holocaust is associated with the ideology of Nazism, totalitarian regimes, the history of occupations, and the causes and consequences of World War II.
- In grades 11–12 (III–IV gymnasium), the Holocaust is examined as a genocide, emphasizing its course in Lithuania, the destruction of local communities, issues of collaboration and rescue, and the problematics of historical memory³.

The arrangement of topics shows that a consistent and clear connection is being created between Lithuanian, European, and world history, and the content is expanded in a logical sequence, moving from factual knowledge to the interpretation, evaluation, and reflection of more complex and broader sources. The integration of the topics discussed is also strengthened by interdisciplinary integration (languages, citizenship, moral education, arts, IT), constantly supplemented methodological materials for teachers in accordance with the updated BP and recommendations and training for teachers prepared by the National Education Agency and partners⁴

1. 2. The content of the history of the Jewish people and the Holocaust is integrated

The updated history curricula emphasize that the history of the Holocaust cannot be understood without the history of the vibrant Jewish community that existed in Lithuania and the world until then. In primary school science lessons, separate religious and cultural elements already appear, their recognition and discussion, and in grades 5-8 it is expanded by adding a historical context. Therefore, the content of the teaching(s) specifically discusses and highlights such issues as:

- religious and cultural heritage of the Litvaks;
- interpersonal relations between Jews and other social groups;
- social and economic roles of Jewish communities in Lithuanian cities and towns;
- state policy towards national communities, including the Jewish national community⁵.

The history of the Lithuanian Jewish national community, conveyed in these aspects, allows for the formation of a diverse understanding of the long-term identity of this community and its contribution to the history of a jointly created, living country, its past, and not to focus only on the image of a Holocaust victim⁶. The discussion of the Holocaust topic already appears

in the 6th grade history course. When it comes to the topic of the Holocaust in the updated history subject programs, it is presented not only as a crime of Nazi Germany, but also as a process that took place in Lithuania, which had a specific geographical, social and cultural environment, and historical context. Therefore, in older grades, the events of 1941 (both in the European and Lithuanian context), and the establishment and liquidation of ghettos (1941-1944) are already analyzed, and different roles in society are discussed - victims, perpetrators, observers, rescuers, and the ethical, psychological and moral motives that may have motivated their choice⁶. This allows students to better understand the Holocaust as a complex historical phenomenon, conduct research on the history of the local living environment, discover memorial sites and make them meaningful. At the same time, the content of Holocaust topics helps to shape students' moral and civic position on this issue, as it is closely related to the analysis of human rights violations and the development of democratic values, as well as the formation of empathy, critical thinking and historical awareness⁷.

Consequently, not only knowledge is formed, but also various methods, tools and competencies, skills selected in the classroom or outside it, are introduced and developed through interdisciplinary integration. This creates an unfavorable environment for manifestations of anti-Semitism, discrimination and hatred.

2. Holocaust and Jewish history topics in non-formal education

The updated history subject BP emphasizes the importance of experiential, contextual, and local history-oriented learning, so the knowledge of the Holocaust and the history of the Jewish people is not limited to classroom lessons alone. These topics are purposefully integrated into non-formal education activities, which act as a supplement to formal education, deepening and giving meaning, especially when examining complex and emotionally sensitive historical material. Non-formal education can be organized both by the school community as additional or continuous, non-classroom activities or education, and be included in the plans of organizations that develop citizenship, such as scouts. Non-formal education creates conditions for students to gain personal experience, connect historical knowledge with specific places, people's destinies and moral choices⁸.

Examples of such informal education could include participation in local, regional, national, or international events, such as memory campaigns, marches, conferences, activities of tolerance education centers, public events organized by the Jewish community, participation in them, or educational programs financed in Lithuania from cultural passport funds⁹.

In summary, it can be stated that the updated general curricula of Lithuanian subjects cover all age groups, and the integration of the content of the Holocaust and the history of the Jewish people in Lithuania includes not only formal education, but also a purposefully developed field of informal education, which helps to understand history vividly through local heritage. The activities of tolerance education centers and international projects form a unified educational system that allows historical knowledge to be transformed into personal experience and a value guide.

Sources

1. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2022 m. rugpjūčio 24 d. įsakymu patvirtinta Istorijos bendroji programa, 2022, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/06c1f24040b711edbc04912defe897d1>
2. Istorijos bendrosios programos struktūra ir mokymo(si) turinys,
<https://emokykla.lt/upload/EMOKYKLA/BP/2022-03-10/derinami/Istorijos%20BP%20projektas%202022-06-14%20%281%29.pdf>
3. Ten pat; Taip pat Nacionalinės švietimo agentūros ir LIMA metodinė medžiaga,
http://www.istorijasmokytojai.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=432:metodin-mediaga-pagal-atnaujintas-istorijos-bendrsias-programas-311-klasei-parengta&catid=55:mokymo-priemons&Itemid=65
4. Nacionalinės švietimo agentūros ir LIMA metodinė medžiaga,
http://www.istorijasmokytojai.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=432:metodin-mediaga-pagal-atnaujintas-istorijos-bendrsias-programas-311-klasei-parengta&catid=55:mokymo-priemons&Itemid=65
5. Naudžiūnienė A., Mokymasis apie holokausto istoriją: problemos ir gerieji pavyzdžiai, Vilnius, https://blog.lnb.lt/judaika/files/2022/10/mokymasis-apie-holokausto-istorija_20220929.pdf
6. Mokymo ir mokymosi apie holokaustą rekomendacijos, 2019 m. Tarptautinis Holokausto atminties aljansas (IHRA), <https://www.holocaustremembrance.com/wp-content/uploads/2023/09/Mokymo-ir-mokymosi-apie-holokausta-rekomendacijos-.pdf>
7. Istorijos bendroji programa, 2022, <https://emokykla.lt/upload/EMOKYKLA/BP/2022-03-10/derinami/Istorijos%20BP%20projektas%202022-06-14%20%281%29.pdf>
8. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2026, <https://www.ifoex.lt/ta/54723>
9. Vilniaus Gaono istorijos muziejaus kultūrinė edukacinė programa, <https://www.kulturospasas.lt/kulturines-edukacijos/6481>

”INOCENȚA ÎN ZODIA RĂULUI – MESAJE PENTRU ÎNGERI!”

Prof. Lazăr Cătălin

A fost și încă este o lume în care vocile inocenților se sting. S-au stins și se sting într-o suferință anonimă, s-au stins și se sting într-o lume în care zgomotul, furia și ura le acoperă strigătele lor de ajutor. O lume spre care ei au privit și privesc cu o speranță înlăcrimată. O lume care nu i-a văzut și nu-i vede, o lume care nu i-a auzit și nu-i aude. O lume asupra căreia ideologia și-a impus orbirea și surzenia.

”Inocența în zodia Răului – mesaje pentru îngeri” este un proiect educațional sprijinit și finanțat de către Institutul Intercultural Timișoara și Institutul ”Olga Lengyel”, cu o tematică generală centrată pe promovarea și respectarea drepturilor omului și, în mod particular, pe cultivarea memoriei copiilor, aproximativ 1.500.000 de milioane, victime ale Holocaustului. Proiectul desfășurat în anul școlar 2022-2023 este o colaborare între Colegiul Național Pedagogic ”Andrei Șaguna”, ca instituție inițiatore cu rol coordonator, Colegiul Național ”Samuel von Brukenthal” și Colegiul Național ”Gheorghe Lazăr”, toate trei reprezentante ale învățământului liceal sibian.

Proiectul a fost structurat pe două componente: componenta de conștientizare prin documentare și componenta de internalizare și reflecție. Componenta de conștientizare a constat în prezentarea unor materiale, prezentări PPT, fotografii, filme, beletristică etc. legate de aspecte de viață cotidiană interbelică, spațiul general european și românesc, în particular. Scene de viață caracterizate de normalitate, integrare, scene de viață în care asemănările prevalau iar deosebirile erau tolerate sau ignorate. Încet, încet pacea acestei lumi este tulburată de bocancii militaroși ai unor indivizi cu rațiunea întunecată de o ideologie pentru care armonia, pacea, conviețuirea, umanitatea sunt niște concepte golite de conținut și niște obstacole în calea viziunii lor rasial-hegemonice. Umanitatea a intrat în umbra Morții. Inocenții au început să moară.

Componenta de internalizare și reflecție și-a dorit să creeze o punte transcendențială între ”îngerii anonimi” și elevii noștri. Vocile prezentului s-au îndreptat către suferinza de atunci ca un gest de alinare, o mângâiere frățească, o promisiune adolescentină că nu vor fi uitați, că nu se va mai întâmpla! Volumul, intitulat ”Mesaje pentru îngeri”, este o culegere de reflecții, gânduri, dialoguri imaginare epistolare sau lirice și exerciții de artă plastică purtate/realizate de către elevii noștri cu copii evrei imaginari surprinși în cea mai mare catastrofă umanitară din istoria omenirii, Holocaustul. Mesajele, scrise în limbile română, germană și engleză, sunt un dar, o alinare, un gând bun, un apel la empatie și speranță, un strigăt de indignare și revoltă, un ecou în timp.

„Liebe Rahel,

gestern ging ich die Straße entlang auf der wir wohnten. Es wurde ein neuer Spielplatz gebaut und die Bushaltestelle sieht jetzt ganz modern aus. Erinnerst du dich noch, wie wir zusammen im Sandkasten spielten? Wie wir zusammen dem Schulbus hinterherrannten und ihn doch verpassten?

Ich schaue auf unsere Häuser, sie stehen eins neben dem anderen, wie damals. In deinem Garten stehen immer noch die großen, alten Eichen. Ich sehe die Fenster unserer Zimmer. Die Fenster, die zueinander zeigen. Weißt du noch wie wir eine Schnur von deinem Fenster zu meinem spannten und mit einer Streichholzschachtel Nachrichten hin und her schickten? Bis einmal eine meiner Nachrichten unbeantwortet blieb und du und deine Familie aus heiterem Himmel verschwunden seid.

Als ich meine Eltern nach dir fragte, schwiegen sie betreten und erschrocken.

In dem Kopfsteinpflaster vor eurem Tor glänzt etwas. Ich gehe näher und sehe einen kleinen metallenen Pflasterstein. Darauf lese ich deinen Namen, daneben die Namen deiner Eltern.

Eine Mutter mit einem Kind geht an mir vorbei. Sie bleibt auch neben dem Stein stehen und flüstert dem Kind zu „Schau, das ist ein Stolperstein. Das bedeutet, dass in diesem Haus Juden wohnten, die in ein Konzentrationslager deportiert und umgebracht wurden. Schau, du kannst ihre Namen lesen“. „Was sind Juden Mama?“ „Das sind Menschen wie du und ich.“ Das Kind nickt. Die beiden gehen weiter.

Ich weiß nicht in welches Lager du verschleppt wurdest, Rahel. Ob du schon beim Transport starbst oder in einer Gaskammer umkamst.

Der Stein ist da, dass du nicht vergessen wirst. Dass dein sinnloser Tod nicht vergessen wird. Der Stein ist da, dass diese Gräueltaten nie wieder vorkommen.

Und doch kommt es wieder vor. In verschiedenen Ecken der Welt werden Menschen von Menschen einfach umgebracht.

Ich bin traurig, deinen Namen auf diesem Stolperstein zu lesen, statt in einem Telefonbuch.

Ich umarme dich in Gedanken liebe Rahel

Deine Paula D.“

Acest proiect s-a dorit a fi o modestă contribuție la consolidarea unei societăți definite de pluralism, toleranță, conviețuire interetnică armonioasă și atașament față de valorile perene ale democrației. O societate pe care o construim astăzi cu gândul la cei ce s-au pierdut!

Mesajele sunt expresia prevalenței Binelui. Realizarea proiectului a fost posibilă datorită grantului oferit de către Institutul Intercultural Timișoara. Proiectul s-a bucurat de întregul sprijin oferit de către Comunitatea Evreilor din județul Sibiu și conducerile colegiilor amintite mai sus. Și cel mai important finalizarea proiectului a fost posibilă datorită elevilor noștri care ne consolidează convingerea că speranța într-o lume mai bună este vie!

”Suflet mic,

Nu sunt poet, dar scriu pentru oameni cu suflet,
simțind alte suflete.

Câteodată trebuie să te ascunzi

adânc în tine,

să nu te vezi plângând,

să nu fii tu însuși o rană

lăcrimând.

Diana F.”.

MEMORIE ȘI RESPONSABILITATE: EDUCAȚIA DESPRE HOLOCAUST CA FUNDAMENT AL FORMĂRII MORALE A TINERILOR

Autor: CERCEL Dana-Roxana

Școala de proveniență: Colegiul Național Bilingv *George Coșbuc*

Educația despre Holocaust reprezintă un element esențial al formării istorice și civice a tinerilor. Ea nu se limitează la transmiterea unui eveniment istoric, ci contribuie la dezvoltarea valorilor morale fundamentale precum empatia, responsabilitatea și respectul pentru drepturile omului. Organizații internaționale precum *UNESCO* și *International Holocaust Remembrance Alliance* (IHRA) subliniază importanța studierii Holocaustului ca instrument de prevenire a urii și a discriminării în societatea contemporană.¹²

Studierea Holocaustului permite elevilor să înțeleagă dimensiunea umană a suferinței provocate de persecuție și violență. Prin analiza poveștilor victimelor și a supraviețuitorilor, tinerii dezvoltă empatie și sensibilitate față de experiențele altora. Cercetările arată că programele educaționale despre Holocaust contribuie semnificativ la formarea atitudinilor morale și la înțelegerea consecințelor extreme ale urii sociale.¹³

Educația despre Holocaust dezvoltă capacitatea elevilor de a analiza critic propaganda, stereotipurile și mecanismele prin care discriminarea poate escalada în violență sistematică. Această abordare îi ajută pe tineri să recunoască pericolele extremismului și ale dezinformării în societatea actuală.

Un obiectiv important al educației despre Holocaust este încurajarea responsabilității individuale. Elevii învață că, indiferent de contextul social sau politic, fiecare individ are o alegere morală. *UNESCO* subliniază că educația despre Holocaust contribuie la dezvoltarea cetățeniei globale și a implicării sociale responsabile.¹⁴

Una dintre cele mai eficiente metode este utilizarea mărturiilor supraviețuitorilor, a jurnalelor personale (precum *Jurnalul Annei Frank*) și a documentelor istorice autentice. Această abordare personalizează istoria și crește impactul emoțional și cognitiv asupra elevilor.

Profesorii folosesc frecvent situații ipotetice pentru a stimula reflecția morală, de exemplu: „Ce ai face dacă ai fi martor la o nedreptate gravă?”. Acest tip de exercițiu dezvoltă judecata etică și capacitatea de luare a deciziilor responsabile.

Programe precum „Facing History and Ourselves” folosesc Holocaustul ca studiu de caz pentru a analiza comportamentul uman, responsabilitatea individuală și consecințele intoleranței. Elevii

¹²UNESCO, *Teaching and Learning about the Holocaust: Guidelines for Teachers*, 2018, pp. 5–7; IHRA, *Recommendations for Teaching and Learning about the Holocaust*, 2019, p. 3.

¹³Efrat, S. et al., *Perceived Moral Lessons Derived From Holocaust Learning Program*, 2019, p. 45.

¹⁴UNESCO, *Global Citizenship Education and Holocaust Education*, 2018, pp. 12–14.

participă la dezbateri și analize de caz, ceea ce contribuie la dezvoltarea gândirii critice și morale.¹⁵

Educația despre Holocaust are un rol preventiv important în societatea contemporană. Ea contribuie la combaterea antisemitismului, rasismului și a altor forme de discriminare. În același timp, ajută tinerii să înțeleagă cum pot fi evitate repetarea greșelilor istorice și cum pot apăra valorile democratice.

Totuși, această formă de educație trebuie realizată cu echilibru, evitând atât abordarea strict emoțională, cât și simpla memorare de date, pentru a asigura o înțelegere profundă și critică.

Studierea Holocaustului nu poate fi redusă doar la o lecție de istorie, deoarece implică o dimensiune profund umană și morală. Înțelegerea acestui eveniment mă determină să reflectez asupra fragilității valorilor precum libertatea, demnitatea și toleranța, care pot fi ușor pierdute atunci când societatea devine indiferentă la nedreptate.

Consider că unul dintre cele mai importante aspecte ale educației despre Holocaust este faptul că ne obligă să ne punem întrebări despre responsabilitatea individuală. Nu doar liderii sau sistemele politice au contribuit la tragedie, ci și oamenii obișnuiți, prin tăcere sau neimplicare. Această idee subliniază cât de important este ca fiecare persoană să reacționeze în fața discriminării, chiar și în formele ei aparent „mici”.

De asemenea, cred că studiul Holocaustului dezvoltă empatia într-un mod pe care alte teme istorice nu îl pot atinge la fel de puternic. Mărturiile victimelor și ale supraviețuitorilor arată că în spatele cifrelor există destine reale, familii destrămate și suferință profundă. Această perspectivă face ca istoria să nu mai fie abstractă, ci profund umană.

În final, consider că educația despre Holocaust nu este doar despre trecut, ci și despre prezent și viitor. Ea ne învață să fim mai atenți la semnele urii, ale discriminării și ale intoleranței din societatea de astăzi și să nu le ignorăm, indiferent cât de mici par la început.

Așadar, educația despre Holocaust are un rol fundamental în formarea profilului moral al tinerilor. Prin dezvoltarea empatiei, a gândirii critice și a responsabilității civice, aceasta contribuie la formarea unor cetățeni conștienți și implicați. Într-o lume marcată încă de prejudecăți și conflicte, studiul Holocaustului rămâne un instrument esențial pentru promovarea toleranței și a respectului față de demnitatea umană.

Bibliografie

- Achim, Viorel, 2005, *Holocaustul în România. Documente istorice*, Editura Polirom, Iași.
- Efrat, Shira, 2019, *Perceived Moral Lessons Derived From Holocaust Learning Program*, *European Proceedings Publishing*, Amsterdam.
- International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA), 2019, *Recommendations for Teaching and Learning about the Holocaust*, IHRA, Stockholm.
- Ioanid, Radu, 2006, *Holocaustul în România: distrugerea evreilor și romilor sub regimul Antonescu*, Editura Hasefer, București.
- Maxwell, Bruce, 2001, *Moral Education and Historical Atrocities*, Routledge, London.
- UNESCO, 2018, *Teaching and Learning about the Holocaust: Guidelines for Teachers*, UNESCO Publishing, Paris.

¹⁵Maxwell, B., *Moral Education and Historical Atrocities*, 2001, pp. 88–90.

UNESCO, 2018, *Global Citizenship Education and Holocaust Education*, UNESCO Publishing, Paris.

Wiesel, Elie, 1992, *Noaptea*, Editura Minerva, București.

PE STRADA UITĂRII...

Prof. Radu Alina Camelia
Școala Gimnazială nr 39 București

Târgoviste, Cartierul Romlux, Strada Zorilor nr 24... aici, timpul capătă alte dimensiuni, anii se măsoară în înălțimea copacilor și în duritatea pietrei; regăsim un loc al durerii, uitării, nepăsării... cimitirul **evreiesc**. În ebraică, cimitir se spune *bet kevarot* („casa mormintelor”) sau *bet olam* („casa veșniciei”) sau, eufemistic, *bet haim* („casa vieții”), un pământ considerat sfânt. Aici își odihnesc somnul de veci mai puțin de o sută de evrei, prima înmormântare fiind în 1887, iar ultima în 1968.

Cel mai interesant loc din cimitir l-a reprezentat, pentru o lungă perioadă de timp, o placă funerară (astăzi dispărută), pe care era scris: „Aici ci sunt îngropate victimele barbariei naziste și prefăcute în săpun. Rugați-vă pentru dânsii” unde este îngropată o bucată de săpun realizată din trupurile evreilor aflați în lagărele de concentrare din Auschwitz și Dachau (deși Eli Wiesel susține că așa ceva nu a existat, fiind doar un mod de comemorare, în scopul de a se atrage atenția pentru a nu se uita atrocitățile comise de regimul nazist).

Printre pietrele funerare cu greu se observa locul unde este îngropat eroul *Solomon Herman Kornhauser*, decedat la vârsta de 37 de ani, decorat de regele Ferdinand în anul 1917, pentru faptele sale curajoase din timpul ocupației germane din 1916; acesta a susținut militarii români, ajutându-i cu mâncare, haine, bani și chiar să evadeze. Din păcate a fost prins de nemți, judecat și condamnat la moarte.

Soarele cald de primăvară alină parcă greutatea pașilor printre mormintele uitate de timp, dar mai ales de oameni...

"Uitarea? Niciodată! Doar amintirea, frumoasă amintire..." Vremea, natura, timpul și uitarea au înclinat sau au răsturnat pietrele... Datoria sacră ne obligă să intervenim pentru a pune lucrurile în ordine.

Cimitirul Evreiesc din Târgoviște rămâne astăzi unul dintre cele mai sensibile și mai încărcate de semnificație locuri ale orașului. Dincolo de mormintele vechi, de pietrele afectate de trecerea timpului și de liniștea apăsătoare care îl înconjoară,

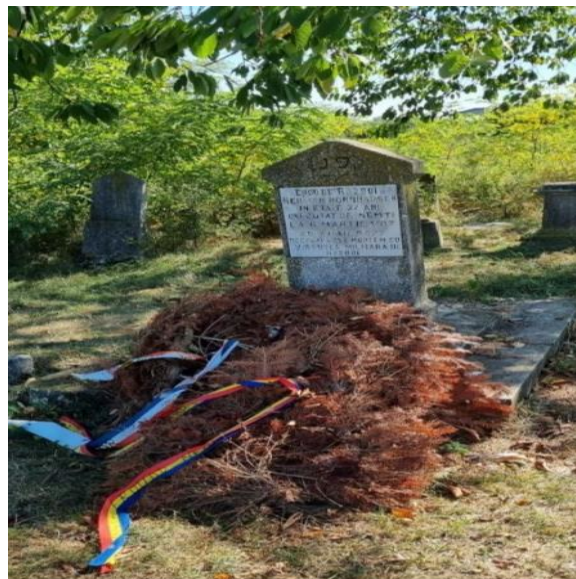
acest spațiu păstrează memoria unei comunități care a contribuit, timp de decenii, la dezvoltarea economică, socială și culturală a Târgoviștei. Fiecare nume inscripționat pe cruci funerare sau pe monumentele comemorative vorbește despre destine, familii, tradiții și despre o lume care a făcut parte din identitatea orașului, chiar dacă astăzi este aproape uitată.

Cimitirul nu este doar un loc al reculegerii, ci și un document istoric în aer liber. El amintește de perioade dificile, de discriminare, de tragediile războiului și ale Holocaustului, dar și de solidaritate, curaj și apartenență. Mormântul lui Herman Kornhauser și monumentele dedicate victimelor Holocaustului transformă acest spațiu într-un reper al memoriei colective, un loc în care trecutul continuă să vorbească celor care aleg să îl privească cu atenție și respect.

Într-o epocă în care memoria comunităților mici riscă să se piardă, conservarea acestor locuri devine o datorie morală și culturală ce depășește simplul act de restaurare fizică. Cimitirul evreiesc din Târgoviște nu este doar un spațiu al morților, ci un arhivar tăcut al unei comunități care a trăit, a creat și a contribuit timp de secole la viața orașului. Fiecare piatră funerară, fiecare inscripție ștersă de vreme poartă în ea o poveste de familie, un destin, o identitate - fragmente dintr-un mozaic uman fără de care istoria Târgoviștei rămâne incompletă. A lăsa aceste urme să dispară înseamnă a accepta, prin tăcere, o formă de uitare care ne sărăcește pe toți.

Restaurarea și îngrijirea acestui cimitir înseamnă mai mult decât salvarea unor monumente funerare. Este un act de recunoaștere — o mărturisire că orașul a fost, de-a lungul timpului, un loc al diversității, în care comunități diferite au convețuit, s-au influențat reciproc și au construit împreună un spațiu comun. Fiecare piatră reclădită, fiecare potecă degajată dintre ierburi este un gest de respect față de cei care au ales acest pământ ca acasă al lor. Îngrijirea acestui loc nu aparține doar urmașilor direcți sau unei singure comunități - ea este responsabilitatea colectivă a unui oraș care înțelege că identitatea sa este suma tuturor vocilor care l-au populat, inclusiv a celor care nu mai pot vorbi.

Prin tăcerea sa, cimitirul evreiesc transmite un mesaj mai puternic decât multe cuvinte. Vorbește despre toleranță nu ca despre un ideal abstract, ci ca despre o realitate trăită zi de zi în aceeași piață, pe aceleași străzi, în același oraș. Vorbește despre oameni care au iubit, au muncit și au visat în aceeași limbă a vieții, indiferent de credință sau origine. Și tocmai de aceea, a-l proteja înseamnă a alege în mod conștient să nu lăsăm uitarea să șteargă aceste povești - înseamnă a transmite generațiilor viitoare nu doar o istorie, ci o lecție despre ce înseamnă cu adevărat să construiești o comunitate în care fiecare om contează și lasă o urmă demnă de a fi păstrată.

Potrivit tradiției, cine merge la cimitir după mai mult treizeci de zile de când n-a mai fost pe acolo, trebuie să recite o binecuvântare în care afirmă că Dumnezeu este stăpânul vieții și al morții.

Rugăciunea se termină cu formula:

„Binecuvântat fii Tu, Doamne, care-i învii pe morți”

ECHOES OF THE HOLOCAUST - EXPLORING HERSTORIES THROUGH ETWINNING

de Sorin Langu,
profesor, Colegiul Național ”V.Alecsandri”

Acest proiect și-a propus să încurajeze schimbul și aprecierea reciprocă dintre diverse culturi. Va aborda Holocaustul, concentrându-se pe legătura acestuia cu drepturile omului și importanța cetățeniei active. Subiectul a fost explorat din perspective multiple, punând accent pe materialul Her Stories de pe site-ul Organizației Centropa, pe resursele muzeelor evreiești din diferite țări și pe arhivele Yad Vashem. Studenții au lucrat împreună în echipe internaționale, prezentându-și eforturile pe platforma eTwinning și pe alte canale media. Au fost utilizate diverse instrumente Web 2.0 pentru a facilita colaborarea. Școlile participante: 1st EPAL (Vocational School) Sykeon, Thessaloniki, Grecia, II High School din Piotrków Trybunalski, Polonia și Colegiul Național ”V.Alecsandri”, Galați, România.

Proiectul este conceput pentru a permite elevilor să utilizeze limba engleză și tehnologia pentru a face schimb de informații despre ei înșiși, țările lor și școlile lor. Accentul său principal este pus pe lecțiile învățate din studierea Holocaustului în legătură cu drepturile omului și cetățenia activă. S-a pus un accent deosebit pe rolurile indivizilor și comunităților în promovarea toleranței, acceptării și înțelegerii. Mai exact, proiectul își propune să:

- Extindă perspectivele noastre,
- Aprofundeze înțelegerea noastră a unor concepte precum drepturile omului, acceptarea și toleranța,
- Combată indiferența prin încurajarea participării active la cetățenie.

Proiectul este împărțit în patru faze: planificare, construire, creare și partajare.

Faza de planificare: Ne-am întâlnit săptămânal pentru a discuta obiectivele generale și specifice ale proiectului.

Materialele sunt selectate având în vedere obiectivele, luând în considerare nevoile și preferințele elevilor. Partenerii încarcă datele elevilor pe platformă și îi ajută să se familiarizeze cu aceasta și între ei. Elevii vor lucra la școală săptămânal, în funcție de programul lor și de accesul la laboratoarele lingvistice.

- Faza de construire colaborativă: Toți participanții au contribuit la crearea bannerului proiectului și la conturarea pașilor. Ideile vor fi dezvoltate, partajate și rafinate pe măsură ce proiectul progresează.

- Faza creativă: Elevii își vor explora creativitatea colaborând în grupuri internaționale pentru a decide tipul de produs final pe care doresc să îl creeze. Deși încurajăm utilizarea platformei pentru interacțiune și partajarea ideilor, se pot utiliza instrumente alternative, deoarece platforma este adesea în curs de întreținere. Sub îndrumarea profesorului, elevii vor lucra la crearea de proiecte interculturale.

- Faza de partajare: Participanții vor determina cum să își prezinte munca școlii, comunității locale și rețelei eTwinning. Vom colecta feedback, vom evalua proiectul și vom sugera noi idei pentru dezvoltare ulterioară.

- Septembrie–Noiembrie: Familiarizarea cu platforma, prezentarea elevilor, profesorilor, orașelor și școlilor pentru a sparge gheața și formarea echipelor transnaționale.
- Decembrie–Martie: Introducerea temei, studierea materialelor și finalizarea sarcinilor folosind instrumente web. Elevii vor efectua cercetări și vor selecta critic materialele pentru temele lor.
- Aprilie–Mai: Feedback, evaluare și diseminare a rezultatelor, inclusiv vizite planificate în locuri locale legate de istoria evreiască.

Foto: hartă realizată de elevi cu traiectoriile celor trei biografii

Proiectul își propune să înțeleagă mai bine relevanța Holocaustului pentru drepturile omului și cetățenia activă, să încurajeze colaborarea transfrontalieră și să creeze schimburi culturale semnificative între elevi. Ne propunem să creăm un TwinSpace unde elevii să poată dezvolta în colaborare proiecte bazate pe interesele, talentele și creativitatea lor. Până la finalizarea proiectului, anticipăm că elevii noștri:

- Își vor consolida abilitățile IT,
- Își vor îmbunătăți strategiile de comunicare și abilitățile lingvistice,
- Își vor îmbunătăți capacitățile de negociere și rezolvarea problemelor,
- Vor lucra în echipă pentru a crea un produs comun,
- Vor dobândi o înțelegere mai profundă a diferitelor culturi și stiluri de viață,
- Vor înțeles conceptele de acceptare și toleranță,
- Vor recunoaște importanța drepturilor omului și respectul cuvenit acestora,
- Vor înțelege semnificația de a nu rămâne tăcuți sau indiferenți și valoarea de a deveni un cetățean onest și activ.

Sperăm că acest proiect a dus la noi ferestre deschise pentru înțelegerea lumii în care trăim.

Holocaustul – tragedia trecutului, lecția prezentului

Prof. Horjea Claudia-Loredana, Școala Gimnazială ”Tudor Vladimirescu”,
Târgoviște, Jud. Dâmbovița

Secolul al XX-lea a fost unul complex din punct de vedere ideologic, social, economic, militar. Este secolul marilor conflagrații mondiale, care au schimbat soarta întregii lumi și au permis apariția ideologiilor extreme, precum comunismul și nazismul. Tot în această perioadă au avut loc distrugerii în masă a populației, de la înfometare din U.R.S.S. până la folosirea bombei atomice în Japonia, precum și încercări de eliminare a unor etnii, cum au fost armenii, evreii, romii. De asemenea, au fost modificate granițele unor state, iar lumea a fost împărțită în state democratice și state comuniste. Toate aceste evenimente tragice din istoria lumii trebuie cunoscute, pentru ca omenii să nu mai trăiască ororile care au marcat secolul trecut.

Pentru o mai bună cunoaștere și înțelegere a evenimentelor care au marcat istoria lumii odată cu apariția regimurilor totalitare și pentru a învăța din greșelile trecutului, Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wisel”, Institutul Intercultural Timișoara, Fundația Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) și TOLI – The Olga Lengyel Institute for Holocaust Studies and Human Rights organizează, în fiecare an școlar, programe de formare pentru 35 de profesori din toată țara. În anul școlar 2021-2022, am aplicat și am fost admisă la programul de formare pentru profesori ”Pentru o democrație activă – împotriva extremismului de dreapta” și la școala de vară cu tema „Holocaustul – o lecție despre trecut pentru generațiile prezente și viitoare”. Participarea la aceste programe a reprezentat pentru mine un nou prilej de a-mi dezvolta competențele și de a acumula cunoștințe noi despre Holocaust, pericolul extremismului de dreapta, valorile democrației fundamentale, genocidul romilor, rasismul în societatea românească și combaterea lui prin interacțiunea cu cercetători și practicieni în domeniu. De asemenea, am aflat de proiectele elaborate de către profesorii din rețeaua TOLI, realizate în urma accesării unor granturi internaționale pe teme precum educația interculturală, educația pentru drepturile omului, educație despre Holocaust și incluziunea romilor. Am interacționat cu profesori din școli și licee din diferite colțuri ale țării, am împărtășit exemple de bune practici, am discutat metode creative și colaborative, am participat la dezbateri alături de specialiști și prezentatori.

După participarea la aceste programe de formare am aplicat pentru un program de finanțare destinat implementării unor proiecte educaționale care să pună în practică aspectele învățate în cadrul trainingurilor și să contribuie la dezvoltarea cunoștințelor elevilor dornici să învețe despre Holocaust și să acționeze pentru promovarea drepturilor omului. Astfel, la Școala Gimnazială ”Tudor Vladimirescu”, am coordonat, timp de doi ani (2022-2024), implementarea proiectului ”Holocaustul – tragedia trecutului, lecția prezentului”, iar în anul școlar 2024-2025, la Colegiul Național ”Ienăchiță Văcărescu”, am coordonat și implementat proiectul „Holocaustul și lecțiile drepturilor omului: Memorie, Justiție și Empatie”. Ambele proiecte au fost realizate

prin Programul de Mini-granturi pentru profesori TOLI din Europa, finanțat de Institutului Olga Lengyel.

Ținând cont de faptul că suntem o școală incluzivă, acest proiect a contribuit la implicarea și colaborarea elevilor din grupul țintă indiferent de etnie, religie sau cerințe educaționale speciale. Elevii claselor a XI-a studiază ”Istoria evreilor. Holocaustul”, iar acest proiect a venit în completarea cunoștințelor și activităților din timpul orelor contribuind la dezvoltarea competențelor sociale, a competențelor de a învăța să înveți, competențelor digitale și civice. De asemenea, proiectele au venit și în sprijinul profesorilor, ajutându-i în activitatea didactică prin consolidarea și dezvoltarea competențelor elevilor, îmbunătățirea programelor de studiu și a climatului școlar, dezvoltarea abilităților educaționale ale părinților, crearea unui mediu sigur în școală și reducerea ratei abandonului școlar, precum și a marginalizării elevilor romi și a celor cu cerințe speciale. Făcând cunoscute greșelile trecutului, generate de prejudecăți, stereotipuri, discriminare, atitudini rasiste, naționalism, îi ajutam pe elevi să devină cetățeni responsabili, care respectă drepturile și libertățile oamenilor, își asumă responsabilități, își dezvoltă un comportament tolerant și respectos față de valorile celorlate etnii și înțelegând frumusețea diversității.

În fiecare an, proiectul a debutat cu implementarea unui alt proiect internațional - *Proiectul Brândușa/ The Crocus Project* - desfășurat în parteneriat cu Institutul Intercultural Timișoara și Holocaust Education Trust din Irlanda, la care sunt înscriși aproximativ 100 de profesori din țară. După vizionarea unor prezentări despre încălcarea drepturilor copiilor evrei în perioada celui de Al Doilea Război Mondial, când aproximativ 1,5 milioane dintre aceștia au murit în lagărele naziste, elevii înțeleg importanța respectării Convenției cu privire la Drepturile Copilului. Copiii evrei uciși în perioada Holocaustului sunt comemorați prin plantarea bulbilor de brândușe galbenă care simbolizează stelele galbene ale lui David, pe care evreii erau forțați să le poarte în timpul regimului nazist.

The Crocus Project (Proiectul Brândușa)

Pe 9 octombrie 2023, de Ziua Națională a Comemorării Holocaustului, elevii claselor a VIII-a au mers în Piața Revoluției din oraș, unde au vizionat vernisajul expoziției de benzi desenate ”Imagini din trecut. Holocaustul din România” realizată de elevii de la Colegiul ”Constantin Carabella”, și au descoperit experiențele trăite de evreii și romii din Dâmbovița și Prahova în perioada Holocaustului din România. De asemenea, au aflat informații despre lagărul de la Teiș, în care au fost internați, în vara și toamna anului 1941, peste 1.200 de evrei proveniți din județele Dâmbovița și Prahova, precum și despre romii deportați din Dâmbovița.

”Povestiri din Holocaust. Istorii locale” (Proiectul INSHR EW)

Pe 9 octombrie 2024, elevii Colegiul Național „Ienăchiță Văcărescu” din Târgoviște, împreună cu doamnele și domnii profesori de istorie, au urmărit, în amfiteatrul colegiului, un documentar despre pogromurile de la Iași și București, despre trenurile morții și despre deportarea evreilor și romilor în Transnistria. În urma vizionării documentarului, elevii au înțeles că Holocaustul a existat și în România, în timpul regimului Antonescu.

La 20 de ani de la Raportul final al Comisiei „Elie Wiesel”, Cancelaria Prim-Ministrului și Institutul „Elie Wiesel” au lansat concursul „GEN Z – istorie, memorie și implicare”, dedicat memoriei și istoriei Holocaustului din România. Dintre cele 21 de proiecte video, patru au fost realizate de elevii Colegiului Național „Ienăchiță Văcărescu”. Materialele video realizate de elevi au îmbinat cunoștințele despre istoria Holocaustului din România cu creativitatea.

În cadrul activității intitulate ***Emoțiile stârnite de cărțile despre Holocaust***, elevii au prezentat, cu ajutorul aplicațiilor digitale (Canva și Padlet), recenziile unor cărți despre

Holocaust „Jurnalul Annei Frank”, „Sabotorul de la Auschwitz”, „Hoțul de cărți”, „Băiatul în pijamale în dungi”. Emoțiile și trăirile personajelor i-au ajutat pe elevi să înțeleagă ce a însemnat Holocaustul pentru omenire. Poveștile de viață ale personajelor reprezintă surse istorice care îi ajută pe elevi să descopere consecințele războiului și ale politicii antisemite. Copiii și-au încheiat prezentările exprimând opiniile personale cu privire la cărțile citite și au subliniat importanța menținerii păcii. La final, în aplicația Menti, au notat emoțiile transmise de cărți.

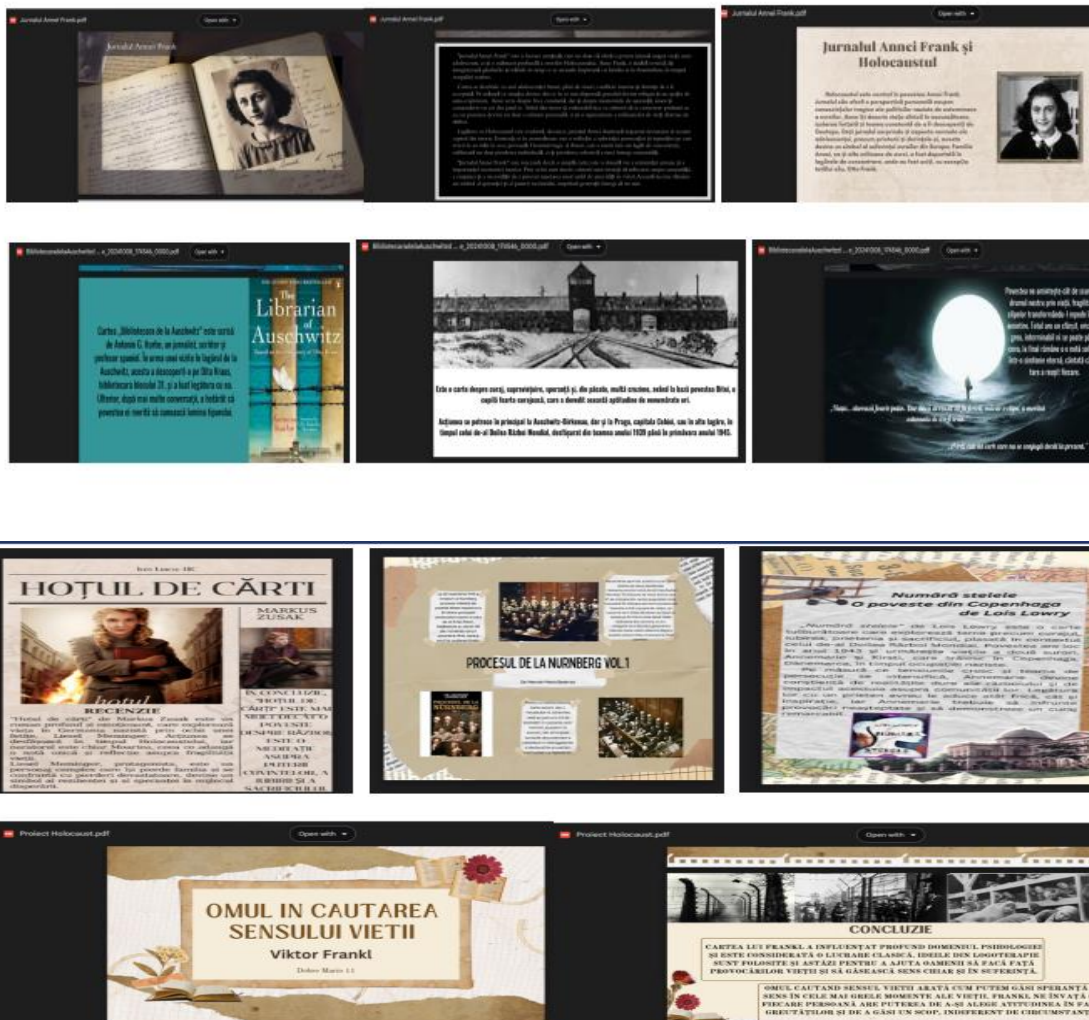

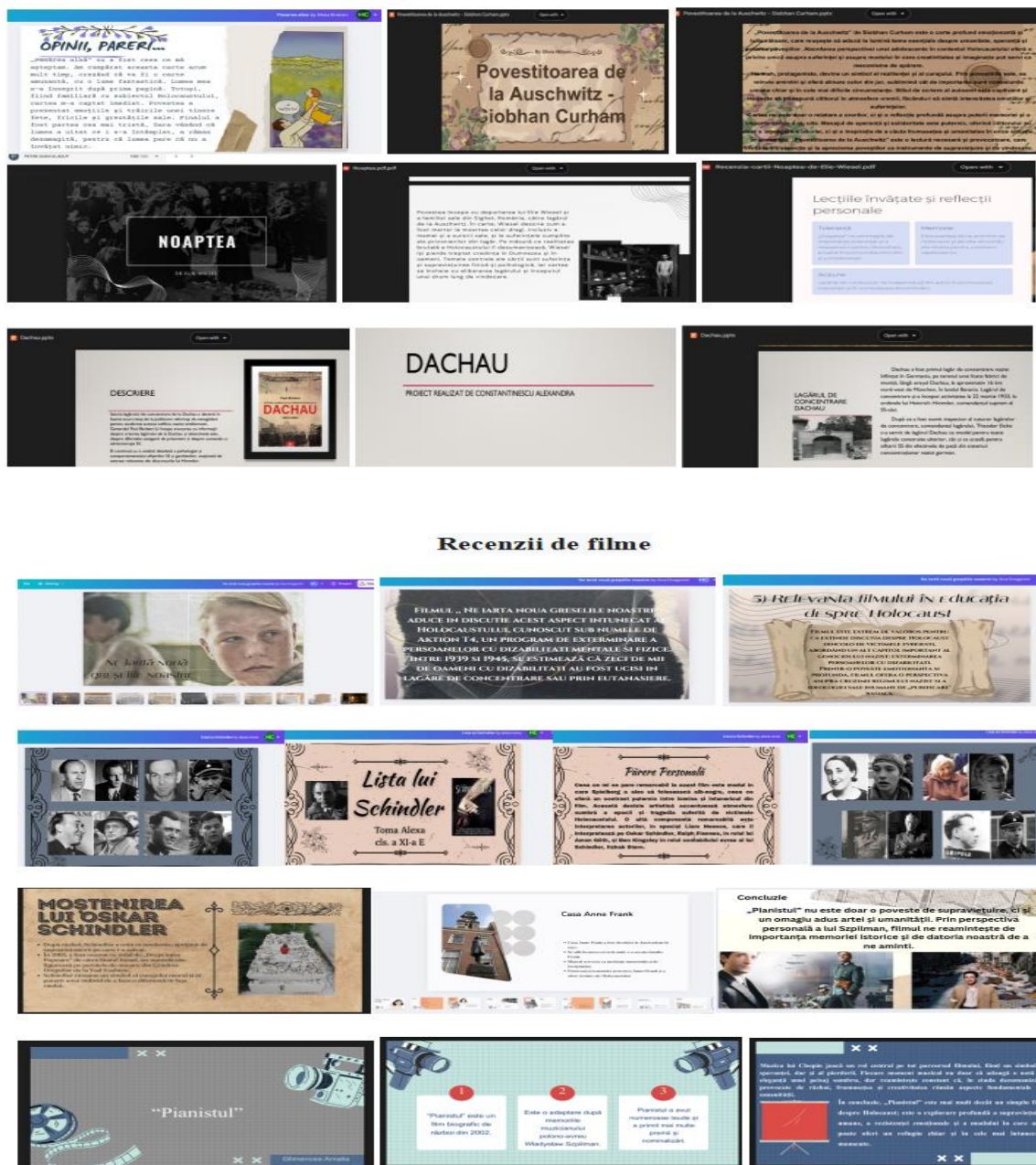
În al doilea an al proiectului, cu grantul în valoare de 1500 de lei oferit de TOLI, au fost achiziționate cărți despre Holocaust. Astfel, elevii au descoperit în biblioteca școlii și au împrumutat volume precum: „Biblioteca de la Auschwitz”, „Jurnalul Annei Frank”, „Hoțul de cărți”, „Pasărea albă”, „Numără stelele”, „Tatuatorul de la Auschwitz” etc.

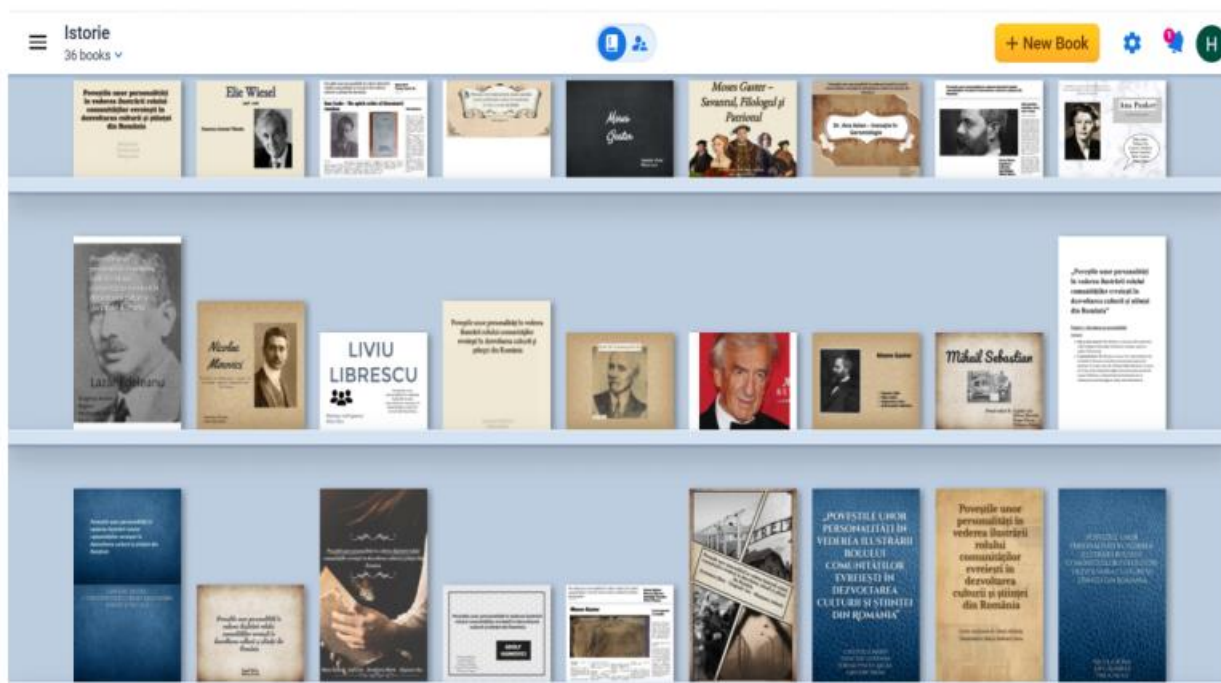
De asemenea, liceenii au realizat, cu ajutorul aplicațiilor digitale, recenzii ale unor cărți („Jurnalul Annei Frank”, „Tatuatorul de la Auschwitz”, „Noaptea”, „Hoțul de cărți”, „Biblioteca de la Auschwitz”, „Prizonierul B3087”) sau filme („Pianistul”, „Lista lui Schindler”, „In Darkness”) despre Holocaust. Emoțiile și trăirile personajelor i-au făcut pe elevi să înțeleagă impactul negativ pe care Holocaustul l-a avut asupra omenirii. Poveștile de viață ale personajelor reprezintă surse istorice care îi ajută pe elevi să descopere consecințele războiului și ale politicii antisemite. Copiii și-au încheiat prezentările exprimând opinii personale cu privire la cărțile citite sau filmele vizionate și au subliniat importanța menținerii păcii.

Recenzii de cărți

În cadrul activității intitulate „Dreptul la demnitate”, liceenii au elaborat un proiect, în grupe de câte 3–4 elevi, sub formă de e-book, utilizând aplicația Book Creator [Book Creator](#), cu titlul „Poveștile unor personalități în vederea ilustrării rolului comunităților evreiești în dezvoltarea culturii și științei din România”. Au ales câte o personalitate și au menționat locul nașterii, studiile și principalele opere, descoperiri științifice și realizări care au contribuit la dezvoltarea patrimoniului cultural. La finalul proiectului, au argumentat de ce personalitatea aleasă reprezintă un model pentru tânăra generație.

Activitățile din cadrul proiectului au fost realizate împreună cu o parte dintre elevii din Școala Gimnazială ”Tudor Vladimirescu”, cu sprijinul colegilor mei, a doamnelor directoare, precum și al instituțiilor colaboratoare: Biblioteca Județeană ”I.H. Rădulescu” (inclusiv Filiala pentru copii), Muzeul de Istorie, Partida Romilor PRO Europa, prin reprezentanții acestora - muzeograf dr. Irina Cîrstina și inspector profesor George Puiu - precum și invitaților speciali: doamna profesoară Ileana Ghenciulescu, secretar general al Asociației de Prietenie România-Israel și domnul inginer Dragoș Horjea, autor a două cărți dedicate comunității evreiești din România: *”Cimitirul de la Sulina”* și *”Cimitire evreiești: Târgoviște, Găești, Câmpina”*. Sub titlul *Oamenii de lângă noi*, am desfășurat mai multe activități în colaborare cu Muzeul de Istorie Dâmbovița, Partida Romilor PRO Europa și Biblioteca Județeană ”I.H. Rădulescu” Dâmbovița.

Ziua Internațională de Comemorare a Victimelor Holocaustului a fost marcată de elevii Școlii Gimnaziale ”Tudor Vladimirescu” din Târgoviște, la Muzeul de Istorie Dâmbovița printr-un dialog cu doamna profesoară Ileana Ghenciulescu, secretar general al Asociației de Prietenie România-Israel, și cu doamna muzeograf dr. Cîrstina Irina.

Sfeșnicului cu 7 brațe (menora), unul din cele mai vechi simboluri ale poporului evreiesc

La sediul Partidei Romilor PRO Europa din Târgoviște, elevii noștri au avut oportunitatea de a-l întâlni pe domnul profesor George Pușu, inspector pentru minorități naționale în cadrul Inspectoratului Școlar Județean Dâmbovița și secretar al Partidei Romilor PRO Europa Târgoviște. Acesta le-a prezentat aspecte legate de istoria tragică a romilor, subliniind totodată importanța combaterii discriminării și promovării toleranței. De asemenea, elevii au vizionat

interviuri cu supraviețuitori ai Holocaustului romilor.

După vizitarea Cimitirului evreiesc din orașul Târgoviște, elevii au participat la activitatea desfășurată la Biblioteca Județeană „I.H. Rădulescu” Dâmbovița, unde a fost prezentată lucrarea „Cimitirele evreiești din Târgoviște, Găești și Câmpina”, de către autorul acesteia, inginerul Dragoș Horjea. Cu acest prilej, participanții au aflat informații despre istoria comunității evreiești din județele Dâmbovița și Prahova.

Anul 2025, fiind un an electoral și având în vedere că o parte dintre elevi au împlinit 18 ani, elevii claselor a XI-a de la profilul Filologie au participat la atelierul „Dialog democratic”, organizat de Asociația „Istoria din casă-n casă”. În cadrul acestuia, au explorat, prin joc și discuții, principiile democrației, rolul cetățeniei active și importanța dialogului într-o societate echilibrată. Astfel, au înțeles importanța participării active în procesul democratic și a exercitării dreptului de vot, dar și consecințele absenteismului electoral. De asemenea, elevii au aflat

informații despre capcanele discursurilor propagandistice și ideologice (exemple de mesaje propagandistice din perioada interbelică și din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial), precum și despre fenomenul fake news în istorie și în contemporaneitate.

Cu două dintre cele trei granturi, am organizat excursii la București pentru elevii de gimnaziu și liceu. Împreună cu elevii și alte cadre didactice, am vizitat Muzeul Național Cotroceni, Templul Coral și Muzeul Holocaustului. Acolo, am aflat informații noi despre comunitatea evreiască, atât de la ghizi, cât și din documentele și imaginile expuse.

Templul Coral

Muzeul Holocaustului

Le mulțumesc colegilor, părinților și colaboratorilor din diferite instituții locale pentru sprijinul acordat în implementarea acestor proiecte, care au avut ca beneficiari elevii Școlii Gimnaziale «Tudor Vladimirescu» și pe cei ai Colegiului Național «Ienăchiță Văcărescu», ambele unități școlare din Târgoviște.

DESTINE ȘI RĂDĂCINI: ISTORIA EVREILOR MARAMUREȘENI

Prof. Ciurte Camelia Elena
Liceul Tehnologic Anghel Saligny, Baia Mare

Și Maramureșul a dat jertfă de sânge, fiind deportați de aici în lagărele morții de la Auschwitz și Birkenau zeci și zeci de mii de evrei, oameni fără nici o vină decât aceea că făceau parte din „poporul ales” al lui Dumnezeu, al cărui fiu este Cristos, prin care popoarele Europei au primit religia creștină. (Cercetător Dr. Mihai Dăncuș)

Maramureșul este ținutul de munte cu o istorie bogată, în care tradițiile și identitatea locală s-au păstrat mult mai bine decât în alte regiuni ale Europei. Izolați între crestele Carpaților, acest spațiu a fost locuit încă din vremea dacilor liberi, care au continuat să trăiască aici după plecarea romanilor. De-a lungul secolelor, românii s-au împletit cu populații slave, formând comunități puternice și bine organizate.

Maramureșul a fost în Evul Mediu un voievodat românesc important, condus de voievozi precum Bogdan, cel care a întemeiat Moldova în 1359. Deși a ajuns sub stăpânirea Ungariei, regiunea și-a păstrat tradițiile.

În timp a format un mozaic etnic cu români, ruteni, maghiari, germani și evrei, dar Maramureșul a rămas un ținut rural, cu biserici de lemn și ocupații tradiționale.

Modernizarea a venit târziu, iar secolul XX a adus pierderi, mai ales pentru comunitatea evreiască. Totuși, Maramureșul și-a păstrat identitatea și este azi un simbol al tradiției românești.

Argument:

Într-o societate în care toleranța și respectul față de diversitate reprezintă valori fundamentale, consider că educația despre Holocaust constituie un mijloc esențial de combatere a urii, discriminării și negării trecutului istoric.

Am ales să realizez acest proiect educativ din dorința de a păstra vie memoria victimelor Holocaustului, în special a comunității evreiești din Baia Mare.

Prin acest demers, mi-am propus să aduc un omagiu celor care și-au pierdut viața, dar și să transmit generațiilor viitoare o lecție importantă: „să nu uităm niciodată”.

Scop: creșterea gradului de conștientizare în rândul tinerilor cu privire la ororile Holocaustului.

Accentul este pus atât pe experiențele dramatice din perioada Holocaustului, cât și pe viața cotidiană, tradițiile și rolul important pe care evreii l-au avut în dezvoltarea regiunii.

Obiective:

- ✚ Informarea elevilor despre prezența istorică a comunității evreiești în Maramureș.
- ✚ Stimularea empatiei și a respectului față de diversitatea culturală.
- ✚ Promovarea memoriei colective și a educației despre Holocaust.
- ✚ Dezvoltarea abilităților de prezentare orală și utilizare a surselor istorice.

Descrierea proiectului:

Am prezentat elevilor clasei a XI-a C, caracteristici ale următoarelor teme:

Maramureșul în trecut, De unde s-au tras evreii din Maramureș?, Ce este hassidismul?, Cum au trăit evreii din Maramureș?, Viața religioasă, Activități economice, Stilul de viață, Locuri unde au trăit evreii în Maramureș, Ce este Sinagoga Sefardă?, Evreii din Baia Mare, Familia Weizer.

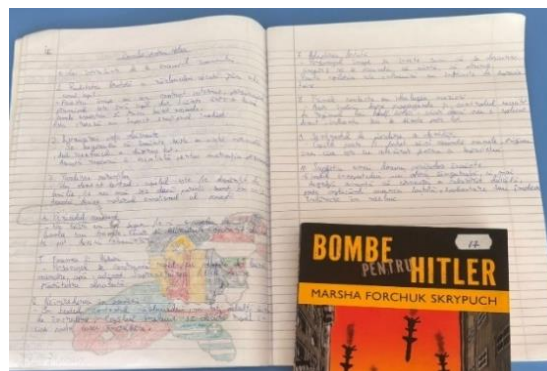
Am inclus imagini de arhivă, citate din cărți și interviuri.

Resurse utilizate:

- Documente de pe site-ul Yad Vashem și United States Holocaust Memorial Museum
- Istorie, manual pentru clasa a XI-a, Editura Humanitas Educațional
- Site-uri locale despre istoria evreilor în Sighetu Marmăției
- Fotografii de arhivă din colecția muzeului din Sighet

Le-am propus elevilor să se grupeze în 3 echipe.

Astfel elevii din prima echipă au avut de lecturat la alegere o carte cu tematică specifică Holocaustului(„Eu sunt 70072”, „Jurnalul Annei Frank”, „Dincolo de sârma ghimpată” „Istoria lagărului de concentrare de la Dachau”, „Tatuatorul de la Auschwitz”, „Fata fără nume”, „Anul Zero: 1945, o istorie”, „Bombe pentru Hitler”)și au avut de prezentat câte un scurt rezumat pe baza materialelor citite și vizionate.

Elevii din a doua echipă au avut ca studiu de caz DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE OMULUI. Astfel au studiat CONSTITUȚIA ROMÂNIEI, CAPITOLUL II și au realizat postere, desene pe care le-au prezentat în fața clasei. Elevii au fost provocați la discuții libere, având drept punct central încălcarea drepturilor evreilor.

A treia echipă au avut ca și studiu de caz, situația evreilor din Maramureș.

Comunitatea evreiască din Maramureș s-a format relativ târziu, în ultimi 300-400 de ani, prin venirea evreilor așkenazi din Polonia, Ucraina, Slovacia și Cehia. Ei vorbeau idiș și aveau o viață religioasă strictă. Au venit în Maramureș deoarece regiunea oferea siguranță, libertate religioasă și multe oportunități economice, mai ales în comerț, transport și prelucrarea lemnului. Mulți dintre ei erau adepți ai hassidismului, o mișcare religioasă mistică ce pune accent pe spiritualitate, comunitate și respect față de rabini.

Viața lor era foarte religioasă, tradițională și comunitară.

Multe familii urmau tradițiile vechi și erau extrem de respectuoase față de rabinii lor.

În orașe precum Sighet, Vișeu, Borșa sau Dragomirești, existau sinagogi, case de rugăciune

și școli religioase. Evreii trăiau adesea grupați în aceeași zonă a orașului. Comunitățile aveau: propria conducere (Comunitatea Mozaică), propriile școli, propriile tradiții, ajutor reciproc.

Mulți evrei din Maramureș lucrau în: comerț, transport cu căruțe sau trenuri, exploatarea și prelucrarea lemnului, mici ateliere (croitorie, cizmărie, fierărie), farmacii și medicină.

Ce s-a schimbat în secolul XX?

Până în 1944, comunitățile au prosperat. În timpul Holocaustului, aproape toți evreii din Maramureș au fost deportați în Auschwitz, iar foarte puțini s-au întors.

Astfel, modul lor de viață tradițional aproape a dispărut din regiune.

Comunitatea evreiască din Baia Mare s-a format în secolul al XVIII-lea, dar a început să devină numeroasă și influentă în secolul al XIX-lea, odată cu dezvoltarea economică a orașului.

Evreii s-au stabilit în special în zonă centrală, unde au construit o sinagogă, școli religioase și un cimitir care există și astăzi. Evreii din Baia Mare au avut o influență importantă asupra economiei locale, deschizând ateliere, magazine, birouri comerciale și contribuind la minerit, comerțul cu lemn și la dezvoltarea băncilor. În perioada interbelică, comunitatea era activă și bine organizată, cu rabini respectați și instituții culturale. Deportările din 1944 au dus la aproape dispariția ei, iar doar câțiva supraviețuitori s-au întors după război. Astăzi, comunitatea este foarte mică, iar sinagoga și cimitirul rămân principalele dovezi ale prezenței lor în oraș.

Familia Weizer a fost una dintre cele mai importante familii evreiești din Baia Mare, cunoscută pentru dezvoltarea uzinei „Phoenix” și pentru contribuția decisivă la economia orașului.

Prin afacerile și inițiativele lor, au devenit un pilon al modernizării Băii Mari în perioada interbelică.

Familia Weizer este atestată în Baia mare la începutul secolului XX, iar activitatea lor a fost importantă între anii 1920-1930, iar în 1944, membrii familiei au fost deportați în timpul Holocaustului. Uzina producerea acid sulfuric, sulfat de cupru, îngrășăminte chimice. Familia controla și minele care furnizau materii prime.

Afacerea lor a creat mii de locuri de muncă și a modernizat economia orașului.

Astăzi, uzina Phoenix, cândva un simbol al prosperității create de familia Weizer, a ajuns o clădire degradată și aproape abandonată.

Ruinele ei păstrează însă amintirea unei perioade în care Baia Mare se afla în plină dezvoltare.

Familia Weizer rămâne un simbol al contribuției evreilor la dezvoltări orașului Baia Mare.

Prin muncă, educație și spirit antreprenorial, ei au transformat orașul și au lăsat în urmă o moștenire industrială și umană de neuitat.

Deși destinul lor a fost frânt în 1944, memoria lor continuă să vorbească despre o comunitate care a modelat istoria locului și care merită recunoscută și respectată.

<https://adevarul.ro/stiri-locale/baia-mare/phoenix-baia-mare-combinatul-ingropat-in-propria-2464084.html>

Holocaustul și urmările lui:

- În mai 1944, aproximativ 3.000 de evrei din Baia Mare au fost deportați la Auschwitz.
- Foarte puțini s-au întors, comunitatea a fost aproape anihilată.
- După 1945, s-au făcut eforturi de reconstruire, dar majoritatea evreilor au emigrat.

Rezultate:

- Elevii au fost interesați și implicați, mai ales în partea de discuții.
- Unii au spus că nu știau nimic despre subiect și că ar dori să viziteze Casa Memorială Elie Wiesel.

Reflecție personală:

Astăzi, comunitatea evreiască din Baia Mare este foarte redusă ca număr, însă rămâne activă în eforturile de păstrare a memoriei colective. Sunt organizate constant evenimente culturale și comemorări anuale, care mențin vie legătura cu trecutul.

Din păcate, generațiile actuale mai pot afla despre viața satelor interbelice doar din relatările bunicilor, iar în curând aceste amintiri vor supraviețui doar sub formă de înregistrări. Asemenea civilizațiilor dispărute, ele vor putea fi redescoperite doar prin eforturi susținute.

În acest context, cercetarea de istorie orală și interviurile care stau la baza ei devin surse esențiale de cunoaștere.

Inventarierea, studierea și analiza detaliilor vieții private și religioase, a relațiilor dintre evrei și creștini, precum și a urmelor materiale și imateriale ale prezenței evreilor în Maramureș — atât cele vizibile, cât și cele păstrate în memorie — contribuie, fiecare în felul lor, la conturarea Marii Istории.

Bibliografie

1. <https://adevarul.ro/stiri-locale/baia-mare/phoenix-baia-mare-combinatul-ingropat-in-propria-2464084.html>
2. <https://www.directmm.ro/comunitate/lacasul-de-cult-evreiesc-din-baia-mare-a-fost-construit-acum-139-de-ani/>
3. <https://regiommm.ro/familia-weizer-cei-mai-bogati-evrei-din-baia-mare/>
4. <https://www.salutsighet.ro>

HOLOCAUSTUL ȘI FORMAREA PROFILULUI MORAL AL TINERILOR EDUCAȚIA MEMORIEI CA FUNDAMENT AL RESPONSABILITĂȚII CIVICE ȘI AL DEMNITĂȚII UMANE

Sonkodi-Cozma Dana-Maria

Școala Gimnazială „Ștefan Pascu” Apahida, Cluj

Holocaustul reprezintă una dintre cele mai dramatice tragedii ale secolului al XX-lea și un moment definitoriu pentru înțelegerea limitelor degradării umane atunci când intoleranța, propaganda și ura devin instrumente politice. Studiarea Holocaustului nu are doar o dimensiune istorică, ci și una profund educativă și morală. În contextul actual, marcat de discursuri extremiste, discriminare și polarizare socială, educația despre Holocaust devine un instrument esențial pentru formarea profilului moral al tinerilor și pentru cultivarea valorilor democratice.

Prin analiza suferinței victimelor, a mecanismelor de excludere și a consecințelor indiferenței sociale, elevii sunt încurajați să își dezvolte discernământul moral, empatia, spiritul critic și curajul civic. Astfel, memoria Holocaustului contribuie la formarea unor cetățeni responsabili, capabili să apere demnitatea umană și drepturile fundamentale în societatea contemporană.

Holocaustul – între realitate istorică și lecție morală

Holocaustul desemnează politica sistematică de exterminare a evreilor europeni, organizată de regimul nazist condus de Adolf Hitler în perioada celui de-Al Doilea Război Mondial. Alături de populația evreiască, au fost persecutați romi, persoane cu dizabilități, opozanți politici și alte grupuri considerate „indezirabile”.

Istoricii estimează că aproximativ șase milioane de evrei au fost uciși în lagăre de exterminare, ghetouri și execuții în masă. Această tragedie demonstrează unde poate conduce negarea valorii umane și transformarea prejudecăților în politică de stat.

Studiarea Holocaustului îi ajută pe elevi să înțeleagă că răul nu apare brusc, ci se construiește treptat prin stereotipuri, discriminare, propagandă și tăcerea majorității. În acest sens, educația despre Holocaust devine o educație a responsabilității morale.

Rolul educației despre Holocaust în formarea profilului moral al tinerilor

Educația contemporană nu trebuie să urmărească doar transmiterea de informații, ci și formarea caracterului. Studiul Holocaustului contribuie în mod direct la dezvoltarea unor valori esențiale precum: respectul pentru demnitatea umană, toleranța și acceptarea diversității, empatia față de suferința celorlalți, responsabilitatea civică și combaterea discriminării.

Prin contactul cu mărturiile supraviețuitorilor și cu documentele istorice, elevii înțeleg că fiecare persoană are responsabilitatea morală de a reacționa în fața nedreptății. Astfel, Holocaustul devine nu doar o lecție despre trecut, ci și un avertisment pentru prezent și viitor.

Un rol important îl are dezvoltarea discernământului moral. Elevii sunt provocați să reflecteze asupra unor întrebări fundamentale: Cum a fost posibilă o asemenea tragedie? De ce au ales unii oameni să rămână indiferenți? Ce înseamnă curajul civic? Cum putem preveni repetarea unor asemenea atrocități?

Holocaustul și educația pentru drepturile omului

Educația despre Holocaust este strâns legată de educația pentru drepturile omului. După cel de-Al Doilea Război Mondial, comunitatea internațională a conștientizat necesitatea protejării demnității umane prin norme juridice universale, concretizate în Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Prin studierea Holocaustului, elevii înțeleg consecințele încălcării drepturilor fundamentale și importanța valorilor democratice. Ei descoperă că intoleranța începe adesea prin forme aparent banale de excludere și discriminare, care pot degenera în violență extremă dacă nu sunt combătute la timp.

Exemple de bune practici educaționale

În numeroase școli din România, studiul Holocaustului a depășit cadrul tradițional al lecțiilor de istorie și s-a transformat într-un demers interdisciplinar și formativ.

Printre exemplele de bune practici se numără proiectele de cercetare și istorie locală, atelierelor de educație media, întâlnirile cu supraviețuitori sau vizionarea mărturiilor video, precum și activitățile artistice și memoriale. Aceste inițiative demonstrează că educația despre Holocaust poate transforma informația istorică într-o experiență autentică de învățare morală și civică.

Curajul civic și responsabilitatea generațiilor actuale

Una dintre cele mai importante lecții ale Holocaustului este aceea că democrația și drepturile omului nu sunt garantate definitiv. Ele trebuie apărate permanent prin implicarea cetățenilor și prin combaterea intoleranței.

Tinerii trebuie educați să recunoască pericolele extremismului, ale xenofobiei și ale discursului urii. Curajul civic presupune capacitatea de a lua atitudine împotriva nedreptății, chiar și atunci când majoritatea rămâne pasivă.

Activități educaționale și exemple de implicare a profesorului

Profesorii pot transforma studiul Holocaustului într-o experiență educațională profundă prin activități interactive și interdisciplinare.

Un exemplu este realizarea unui „Jurnal al memoriei”, în care elevii își notează impresiile și reflecțiile morale desprinse din studierea Holocaustului. De asemenea, atelierelor de analiză a propagandei îi ajută pe elevi să identifice stereotipurile și manipularea.

În cadrul proiectului „Destine întrerupte”, elevii redactează biografii imaginare inspirate din viața copiilor victime ale Holocaustului. Vizitele la sinagogi și monumente memoriale dezvoltă empatia și respectul pentru memoria victimelor.

Profesorii pot organiza și dezbateri pe teme precum „Indiferența poate deveni complicitate?”, stimulând gândirea critică și responsabilitatea civică. O altă activitate cu impact emoțional este „Valiza memoriei”, prin care elevii reflectează asupra dramelor deportării și ale persecuției.

Concluzie

Holocaustul nu trebuie privit exclusiv ca un capitol tragic al istoriei universale, ci și ca o lecție fundamentală pentru formarea profilului moral al tinerilor. Dincolo de dimensiunea istorică, acest demers pedagogic reprezintă un instrument esențial prin care elevii învață să cultive discernământul moral, empatia și curajul civic.

Prin proiecte educaționale, cercetare, reflecție și dialog, studiul Holocaustului poate transforma memoria trecutului într-o lecție vie de responsabilitate și umanitate.

Bibliografie

Arendt, Hannah, 2014, *Originile totalitarismului*, Editura Humanitas, București.
Hilberg, Raul, 2003, *The Destruction of the European Jews*, Yale University Press.
Wiesel, Elie, 2006, *Noaptea*, Editura Humanitas, București.
Browning, Christopher, 1992, *Ordinary Men*, Harper Collins.
Levi, Primo, 2004, *Mai este oare acesta un om?*, Editura Polirom, Iași.
United States Holocaust Memorial Museum – Holocaust Encyclopedia.
Institutul Național pentru Studiarea Holocaustului din România „Elie Wiesel”.

Activități educaționale care au ca scop studiul Holocaustului

Pentru ca educația despre Holocaust să producă un impact real asupra formării morale a elevilor, profesorul trebuie să depășească simpla transmitere a informațiilor istorice și să creeze contexte autentice de reflecție, empatie și responsabilizare civică. În acest sens, numeroase cadre didactice au organizat activități interactive și interdisciplinare prin care elevii au fost implicați activ în procesul de învățare.

a) Realizarea unui „Jurnal al memoriei”

În cadrul unui proiect educațional desfășurat pe parcursul mai multor săptămâni, profesorul a propus elevilor realizarea unui „Jurnal al memoriei”, în care aceștia au notat impresii personale, reflecții morale și concluzii desprinse din studierea Holocaustului. Elevii au analizat fragmente din opere memorialistice precum *Noaptea* și au discutat despre impactul discriminării asupra demnității umane.

Această activitate a contribuit la dezvoltarea empatiei și a capacității elevilor de a înțelege suferința umană dincolo de statistici și date istorice.

b) Atelier de analiză a propagandei și a discursului instigator la ură

Profesorul a organizat un atelier de educație media în cadrul căruia elevii au analizat afișe și materiale propagandistice utilizate de regimul nazist. Activitatea a urmărit identificarea stereotipurilor, manipulării și tehnicilor de dezinformare.

Ulterior, elevii au comparat propaganda istorică cu exemple contemporane de discurs instigator la ură din mediul online, învățând să recunoască pericolele intoleranței și ale radicalizării. Activitatea a dezvoltat spiritul critic și responsabilitatea digitală a elevilor.

c) Proiect interdisciplinar „Destine întrerupte”

În colaborare cu profesorii de limba română și educație socială, elevii au realizat un proiect intitulat „Destine întrerupte”, dedicat copiilor victime ale Holocaustului. Pornind de la fotografii și mărturii autentice, fiecare elev a redactat o scurtă biografie imaginară inspirată din viața unui copil deportat.

Scopul activității a fost acela de a transforma victimele anonime în persoane reale, cu identitate, familie și vise. Prin această abordare, elevii au conștientizat dimensiunea profund umană a tragediei Holocaustului.

d) Vizite educaționale și activități memoriale

Profesorul a coordonat o vizită la o sinagogă și la un monument comemorativ dedicat victimelor Holocaustului. În cadrul activității, elevii au documentat istoria comunității evreiești locale și au realizat fotografii și interviuri care au fost ulterior integrate într-o expoziție școlară.

Momentul comemorativ organizat în școală a inclus aprinderea unor lumânări simbolice și lectura unor fragmente din mărturiile supraviețuitorilor. Această experiență a avut un puternic impact emoțional și educativ asupra elevilor.

e) Dezbateri: „Indiferența poate deveni complicitate?”

Pentru dezvoltarea gândirii critice și a curajului civic, profesorul a organizat o dezbatere pornind de la întrebarea: „Indiferența poate deveni complicitate?”. Elevii au analizat rolul martorilor pasivi în timpul Holocaustului și au discutat despre responsabilitatea morală a individului într-o societate democratică.

În urma dezbaterii, elevii au concluzionat că apărarea drepturilor omului presupune implicare activă și reacție împotriva discriminării, chiar și în situații aparent minore.

f) Activitate artistică – „Valiza memoriei”

În cadrul unei activități simbolice, profesorul a adus în clasă o valiză veche și le-a cerut elevilor să își imagineze ce obiecte ar lua cu ei dacă ar fi obligați să își părăsească locuința în câteva minute. Elevii au introdus în valiză bilețele cu obiectele alese și au explicat semnificația lor emoțională.

Activitatea a pornit de la experiențele familiilor deportate și a urmărit dezvoltarea empatiei și a sensibilității față de drama refugiaților și a victimelor persecuțiilor.

Aceste exemple de bune practici demonstrează că studiul Holocaustului poate deveni o experiență educațională profundă, capabilă să modeleze caracterul elevilor și să transforme lecțiile istoriei în repere morale pentru viața contemporană.

TRAIAN POPOVICI – MODEL EDUCAȚIONAL ÎN PREDAREA HOLOCAUSTULUI

Lupu Mărioara
Școala Gimnazială „Aron Vodă” – Aroneanu

Motto:

„În vremuri de restriște, de primejdie, nimeni nu are dreptul să fie prudent, să se dea la o parte, atunci când sunt puse în joc viața și moartea unui popor, neutralitatea este criminală.”

Elie Wiesel

Holocaustul ca fenomen unic în istoria omenirii, a fost rodul unei îndelungate manipulări cu clișee antisemite ce au „satanizat” evreul, facilitând o participare masivă la atrocități atât a autorităților statului, cât și a străzii. Și totuși, pe acest fundal de barbarie, tortură, înfometare și crime în masă au fost oameni care nu au făcut compromis cu propria lor conștiință. Deși puțini, ca un licăr în beznă, nu au putut distruge întunericul moral din jurul lor, însă ne-au învățat că se poate și ALTFEL. Și pentru acest lucru sunt demni de omagiul posterității... Și nu numai...

Unul dintre ei ar putea fi Traian Popovici, o mare personalitate a vieții politice din România și Bucovina. Traian Popovici s-a născut la data de 17 octombrie 1892 în satul Rușii-Mănăstioara, pe atunci în Ducatul Bucovinei (Austro-Ungaria), astăzi localitate în comuna Udești din județul Suceava. Era fiul preotului Ioan Popovici și strănepot al celebrului preot Andrei din Udeștii Sucevei, cel care, în anul 1777, a refuzat să depună jurământul față de noua stăpânire austriacă. Unchiul său era Dorimedont Popovici (1873-1950), viitor ministru pentru problemele Bucovinei în guvernele conduse de generalul Alexandru Averescu.

A studiat la Gimnaziul superior din orașul Suceava (1903-1911), apoi s-a înscris la Facultatea de Drept din cadrul Universității Cernăuți, pe care a absolvit-o abia la sfârșitul primului război mondial. A fost președinte al Societății Academice "Junimea" (1914). În anul 1908, în timpul liceului, a trecut clandestin granița dintre Austro-Ungaria și România, pentru a-l vedea pe Nicolae Iorga care vizita localitatea Burdujeni (astăzi cartier al municipiului Suceava). Când a început primul război mondial, în anul 1914, a trecut în România și s-a înrolat voluntar în armata română, luptând până la sfârșitul războiului. A absolvit Facultatea de Drept din cadrul Universității Cernăuți în anul 1919, obținând ulterior titlul științific de Doctor în drept. După primul război mondial s-a stabilit pentru scurt timp la Chișinău, unde a fost secretar la "Casa Noastră", organizație care se ocupa cu împrumutarea țăranilor.

A fost prefect al județului Câmpulung (1926-1927).

În perioada interbelică a lucrat ca avocat în municipiul Cernăuți. După ocuparea Bucovinei de Nord, în iunie 1940, dr. Popovici s-a refugiat în orașul București, unde și-a continuat îndeletnicirea de avocat.

În timpul celui de-al doilea război mondial a devenit primar al Cernăuțiului.

În anul 1941, conducătorul statului Ion Antonescu i-a cerut să devină primar al orașului Cernăuți, dar Popovici a refuzat inițial, deoarece nu dorea să servească un guvern fascist. S-a răzgândit însă datorită sfaturilor primite de la prieteni.

La începutul lunii iulie 1941, dr. Popovici este trimis în Bucovina ca „prim-ajutor de primar” (funcție echivalentă cu cea de viceprimar) al municipiului Cernăuți, sosind acolo la data de 8 iulie 1941. Ca primar a fost numit dr. Octavian Lupu, șeful serviciului sanitar al municipiului Cernăuți. La data de 1 august 1941, la două zile după eliberarea din funcție a dr. Lupu, guvernatorul militar al Bucovinei, colonelul Alexandru Rioșanu, îl numește pe dr. Traian Popovici în funcția de primar al municipiului Cernăuți.

Câteva zile după acceptarea postului, a fost invitat la guvernator, care i-a cerut crearea unui ghetou evreiesc în Cernăuți. Popovici a indicat "enormitatea acestei măsuri medievale" pledând ca este inadmisibil din punct de vedere tehnic să accepte ca acea parte a orașului să fie închisă între garduri cu sârmă ghimpată și scânduri. Această acțiune a fost amânată, iar Rioșanu a murit neașteptat pe 30 august 1941 în urma unei operații nereușite.

Zvonurile despre urcarea în trenuri și deportarea în masa a tuturor evreilor din nordul apoi din sudul Bucovinei în Transnistria din 9 și respectiv 10 octombrie 1941 au ajuns imediat în capitala provinciei, Cernăuți.

În 10 octombrie 1941, noul guvernator militar al Bucovinei, generalul Corneliu Calotescu, a anunțat decizia ca toți evreii din Cernăuți să fie de asemenea deportați, dând ordine de confiscarea imediată a averilor acestora și de înființare a ghetoului Cernăuți unde evreii erau obligați să se strângă până la ora 18 sub amenințarea pedepsei cu moartea. Această acțiune urma să fie realizată sub conducerea Primăriei și sub controlul Pretoratului armatei, împotriva pledoariilor primarului și a generalului Vasile Ionescu.

Ghetoul a fost înființat în perimetrul cartierului evreiesc (o zonă situată în împrejurimile actualei străzi Sahaidacinyj). Condițiile de viață din ghetou erau foarte aspre, spațiile de cazare din ghetou neputând adăposti mai mult de 10.000 de persoane, aici urmând a fi închiși 50.000 evrei.

În cartea sa „Spovedania unei conștiințe”, dr. Popovici descrie formarea ghetoului:

Pe străzile din fața ferestrei, un pohod întreg de omenire în pribegire. Moșnegi ajutați de-copii, femei cu prunci în brațe, infirmi târându-și trupurile schiloade, toți cu boccele în mână, valizii cărând în cărucioare sau roabe sau în spinare, cufere legate în pripă, așternut, boarfe, haine, se îndreptau în pelerinaj mult înspre valea de suferință a orașului, înspre gheto.

Mi-am dat seama că s-a pus în mișcare roata nenorocului lor. M-am îmbrăcat și-am grăbit la primărie. Pe drum plâns de femei, scâncet de copii, murmur de bătrâni, lacrimi și iarăși lacrimi, unele curgând șiroaie, altele uscate pe obraji de suferință, altele prelingându-se anonim în bărbiile cărunte. „Jidovimea fusese scoasa din bârlogul ei” și hăituită, ca sălbătăciune înspre țarcul ei de poticnire.

Condițiile inumane de viață l-au îngrozit pe primarul Popovici:

Capacitatea de cazare era minimă. Chiar dacă camerele disponibile trebuiau să cuprindă până la 30 și mai mulți indivizi, partea cea mai mare a fost nevoită a se adăposti în coridoare, poduri, beciuri, șoproane și unde găseau refugiu de ploaie și zăpadă. De condițiile de igienă nu mai vorbesc. Lipsă de apă potabilă salubră; fântânile existente insuficiente. Remarc că orașul era în suferință, două din cele trei uzine de apă fiindu-i distruse. Un miros de sudoare înăcrîtă, urină și fecale, de umezeală igrasioasă, a pus stăpânire pe cartier, diferențiindu-l de restul orașului. Exact mirosul concentrat al unui țarc de oi, pe întinsuri de pășune verde.

Surprinzător cum a fost de îndată încercuit aproape ermetic ghetoul cu sârmă ghimpată, cu porți de lemn la ieșirile lui principale și cu pază militară.

La o conferință specială cu toate autoritățile provinciei convocată de guvernator în dimineața zilei de 12 octombrie 1941, primarul Popovici a argumentat că în situația deportării tuturor evreilor din oraș, producția de război a Cernăuțului ar fi grav afectată. Acesta a cerut ca evreii botezați, intelectualii, oamenii de artă, cei ce au servit statul român, pensionarii, ofițerii de armată, invalizii, specialiștii din industrie, medicii, inginerii, arhitecții și cei din sistemul judiciar să fie scutiți de la deportare.

Guvernatorul, a acceptat ca 100-120 de evrei să fie exceptați. Nemulțumit, Traian Popovici a încercat să-l influențeze pe Antonescu însuși, cerând o amânare până când se găsesc înlocuitori pentru aceștia.

Conform cărții sale „Spovedania unei conștiințe”, Popovici a fost admonestat drept „jidovitul” în timpul conferinței. Acesta fusese ironizat și în ziarul guvernamental „Bucovina”, evreii fiind numiți în derâdere „Poporul lui Traian”.

La 3 zile de la conferință, mareșalul Antonescu, a consimțit la o exceptare de până la 20.000 suflete de la evacuare, printr-o convorbire telefonică cu guvernatorul, acesta ordonând sistarea deportărilor pe o perioadă de 4 zile pentru întocmirea listelor acestora.

Descrierea comunicării acestei hotărâri în cartea sa „Spovedania”:

Scena dramatică pe care am trăit-o în clipa când le-am adus vestea de nădejde, o socot cea mai solemnă, cea mai mișcătoare din viața mea și nu cred ca viitorul să-mi fi rezervat o alta mai măreață.

Rabini bătrâni, intelectuali de toate vârstele, fruntași din toate compartimentele vieții sociale, negustori, muncitori, cu un cuvânt întreaga suflare, a izbucnit în plâns alinător, a îngenunchiat binecuvântând pe Dumnezeu lor, mulțumind cerului pentru îndurare, Mareșalului pentru grație, iar mie încercând să-mi sărute mâinile, picioarele și pulpana hainelor. Nu totdeauna lacrimile rușinează pe un bărbat. În clipa aceea, emoționat de această izbucnire spontană de gratitudine, m-au podidit lacrimile și am plâns și eu, „părintele orașului”.

În baza a 179 de liste, numite „autorizații Calotescu”, 5619 capi de familie, însumând 16.569 de persoane din ghetoul din Cernăuți au fost salvate de la deportare. Alți 3120 de evrei au primit „autorizații Popovici”, ce le-au permis să se întoarcă în casele lor după ce fuseseră forțați mai înainte să se mute în ghetou.

În săptămânile următoare până la sistarea din 15 noiembrie 1941, au fost deportați 30.000 de evrei din totalul de 50.000 care locuiau în Cernăuți. Mai târziu în iulie 1942, alți 4100 de evrei au fost deportați.

Pe când persoane din anturajul lui Calotescu, treceau și alte rude pe verso-ul autorizațiilor în schimbul a unor mari sume de bani (conform unui raport al Siguranței), Popovici a creat o nouă categorie de exceptați, fără nici o plată și depășindu-și prerogativele, adăugând „Valabil și pentru...” cu menționarea gradului de rudenie, semnătura sa și ștampila primăriei pe verso-ul unor autorizații. Aceasta acțiune a salvat alte câteva sute de persoane de la deportare. Pe de altă parte, „numeroși specialiști, care nu aveau nici un fel de „legături” au rămas în afara listelor”.

Traian Popovici a fost eliberat din funcția de primar pe 18 decembrie 1941, fiind înlocuit cu Dimitrie Galeș, prim-președinte al Tribunalului Cernăuți. Noul primar a reluat deportările în Transnistria în urma cărora au murit cinci mii de evrei care fuseseră salvați inițial de Popovici.

O anchetă din 1942 care a investigat selecționarea specialiștilor evrei în urma denunțurilor informatorilor, l-a găsit vinovat pe Popovici pentru eliberarea de certificate care a permis evreilor să evite deportarea.

După război, Traian Popovici a publicat cartea *Spovedania*, cunoscută sub numele de *Spovedania unei conștiințe*. În carte, fostul primar evocă tragedia evreilor bucovineni, pe care el o percepe ca o „barbarie” și ca o tragedie românească. Marcat de tragedia Bucovinei, el a scris versuri cu un pronunțat caracter patriotic, rămase în manuscris.

Dr. Traian Popovici a murit la data de 4 iunie 1946 în satul Colacu din comuna Fundu Moldovei (județul Suceava), fiind înmormântat în curtea bisericii din sat.

În anul 1969, statul Israel i-a decernat avocatului dr. Traian Popovici titlul, medalia și diploma de „*Drept între popoare*”, distincție acordată ne-evreilor care s-au comportat cu eroism, cu riscul vieții, familiei și avutului încercând să salveze evrei de genocidul Holocaustului (medalia se găsește în Sala Tezaur a Muzeului de Istorie- Suceava). A fost primul român căruia i s-a acordat titlul de „*Drept între popoare*”. Era o recunoaștere implicită a unei concepții talmudice „Cine salvează un om, salvează întreaga omenire!”. Drept dovadă a atitudinii sale curajoase și a eforturilor de salvare a evreilor bucovineni, în orașul israelian Tel Aviv a fost ridicat un monument al dr. Traian Popovici.

Toleranța în viziunea lui Traian Popovici, presupunea depășirea indiferenței, a barierelor și prejudecăților. Orice toleranță pasivă va naște mai devreme sau mai târziu intoleranță! Indiferența nu este o soluție... Deși pare a fi cea mai onorabilă opțiune... Din punctul acesta de vedere, Traian Popovici a fost un avangardist. A avut neșansa să se nască într-o societate care nu i-a apreciat gestul. Sau poate șansa să intre în istorie ca un model autentic de comportament! Constatarea lui Marius Mircu era... că el n-a trăit pentru sine, a trăit pentru semenii. „Acei semenii a căror viață nu mai valora nimic în istoria acestui pământ. Brutalizați, jigniți, tratați ca neoameni, și-au găsit drept salvator pe cineva care nu era dintre ei. Și totuși, era de-al lor. Fiindcă ei erau semenii lui! Iar el a devenit un „sfânt”. Cel puțin pentru ei!”

Traian Popovici este un exemplu civic prin deschidere, dialog, înțelegere a celor care nu erau și nu credeau ca el, a celor marginalizați, urâți și disprețuiți.

Este o datorie de suflet a poporului român de cinstire a unui asemenea erou care să rămână nemuritor în conștiința colectivă și care poate constitui un model viabil în vederea educării tinerei generații. Este bine cunoscută valoarea formativă a unor asemenea exemple de comportament civic.

În condițiile în care mulți își justificau indiferența sau gesturile necugetate prin scuza că au primit ordin, Traian Popovici a avut tăria morală și demnitatea umană să reziste: „... dacă m-am învrednicit de această tărie de a nu ceda curentului,...de a înfrunța pe cei mari, de a fi cu un cuvânt om, nu e meritul meu. E meritul tuturor generațiilor din care mă trag și cari m-au învățat ce e iubirea de oameni... „Să înfrunți un regim opresiv, cu toate riscurile pe care le-a implicat, inclusiv acuzația de abuz în serviciu, doar pentru a-și respecta valorile pe care le-a cultivat toată viața lui! Respectul și iubirea față de oameni, indiferent de credință și gândirea lor! Valori cu adevărat creștine, care l-au ridicat în ochii celor oprimați până la rangul de „sfânt”.

În consecință, este imperios necesar a se face mai mult în prezentarea dramei umane evidențiată în perioada Holocaustului și printr-o mențiune mai susținută a celor care s-au implicat în acțiuni de diminuare a efectelor acestuia. O ilustrare faptică a Holocaustului poate fi inefficientă. Poate chiar neproductivă, dacă nu este focalizată atenția și asupra celor puțini, dar demni oameni care au avut forța morală și spirituală să reziste în fața acestor vicisitudini istorice.

Bibliografie:

Olaru Dragoș, Voronțov Serghei, 2018, *Traian Popovici. Spovedania. Biografie. Mărturii*, Editura Fundația Dr. Wilhelm Filderman
Popovici Traian, 2002, *Spovedania. Testimony*, Editura Fundatia Dr. Wilhelm Filderman
Satco Emil, 2004, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, Editura Princeps Edit

Un loc tăcut pentru memorie – veșnicia unui sfânt pământ uitat Cimitirul evreiesc din Cartierul Lazaret (Sibiu)

Elevă: Grozav Ștefania, clasa a IX-a D,

Înrumător:

Prof. dr. Daniela Curelea,
Colegiul Tehnic „Cibinium” Sibiu

I. Succint istoric

În cetatea multiculturală a Sibiului contemporan există un loc al memoriei parcă atât de mult uitat. Stau mărturie pietrele tombale înclinate, dovadă a trecerii timpului, pe de o parte, dar și a uitării din partea noastră, pe de cealaltă parte. Evreii din Sibiu, sunt astăzi bineveniți, comunitatea acestora fiind foarte redusă. Odinioară vreme ei fiind amintiți în scripte încă din perioada medievală. Astfel încă din 1481 se relatează despre mărturia unui locuitor evreu pe nume Jochanan Jannasathar. Mărturiile scrise au evidențiat că în următoarele câteva secole numărul evreilor din urbea Sibiului a fost foarte redus, existând momente, în care comunitatea evreiască s-a confruntat cu ostilitatea fâțișă a locuitorilor din această urbe regală. Evreii întâlniți în Sibiul medieval fiind în cea mai mare parte meșteșugari și negustori. Primul evreu înregistrat în mod legal în interiorul cetății Sibiului a fost I. Aron de Bődön în ziua de 31 iulie 1845. În vremea Revoluției de la 1848 comunitatea evreiască s-a confruntat cu opoziția autorităților sibiene, astfel încât mulți dintre cei veniți și stabiliți în Sibiu perioada anilor 1847-1849 au plecat. Statistic în 1850 în Sibiu erau înregistrați un număr de 50 evrei, nefiind specificat din acest număr, câți erau bărbați, câte erau femei și câți erau copii. Locul lor de rugăciune și închinare fiind undeva, într-o casă din Piața Aurarilor. Primul recensământ făcut în Sibiu, la 1870, confirmă existența a 168 de evrei. Numărul lor crescând la 639 în 1890, iar în 1920 fiind un total de 1.248 de evrei în oraș. După al Doilea Război Mondial se găseau în Sibiu la 2.400 evrei

În perioada 1940 – 1944 datorită contextului european, orașul Sibiu s-a încadrat inevitabil în exigențele vremii (deoarece la acea data România fiind aliată a Germaniei, cât și a celorlalte state ale Axei) astfel încât, municipalitatea și conducerea județeană sibiană a adoptat o serie de măsuri împotriva comunității israelite din Sibiu. Amintim succint aici:

- Exproprierea a 300 iugăre de pământ arabil, fânețe și grădini, foste proprietăți evreiești în județul Sibiu,
- Interdicția de a avea servi de origine și religie creștină,
- Interdicția de a avea acces în piețele publice anterior orei 10 a.m.
- Exproprierea locuințelor din 1942 acestea intrând în paatrimoniul statului și comunității,
- Evreii nu au voie să cumpere din piață decât marțea și vinerea, după ora 11.30
- Obligativitatea de a presta, sub supraveghere militară, muncă în folosul comunității

Sfârșitul celei de-a doua mari conflagrații mondiale a însemnat, treptat, și diminuarea comunității evreiești sibiene, mulți membri din rândurile sale alegând calea emigrării, în special în noul stat Israel. De menționat este și faptul că evreii sibieni se încadrau, din punct de vedere religios în curentul iudaic ortodox, primul rabin fiind Armin Horowitz, instalat la Sibiu în anul 1888. Primul președinte al comunității evreiești din Sibiu a fost, începând cu anul 1870, Moses

Rubinstein. La Sibiu, în 1873, a fost tipărită prima carte evreiască din Transilvania, o colecție de poeme ale lui Aron Dornzweig, intitulată „Nevel ve-kinor” (*Harpa și vioara*).

II. Organizarea interbelică

În 1923 a existat și o comunitate hasidică sub conducerea rabinului Tsevi Hirsch Kinstlicher. Comunitatea deși nu numeroasă era foarte bine organizată, având propriile instituții comunitare și propriile asociații precum:

- sinagogă (anterior ei, o casă de rugăciune),
- mikva (baie rituală),
- abator ritual,
- Ieșiva (școală confesională),
- școală Talmud Tora,
- societate de servicii funerare („SACRA”),
- asociație de femei („Reuniunea Femeilor Israelite”),
- școală elementară cu patru, ulterior opt clase,
- asociații sportive ca „Jehuda” sau „Maccabi”.

Primul cimitir evreiesc, încă vizibil este evident că, într-un oraș închis ca Sibiul, nu se poate vorbi de un cimitir evreiesc în interiorul *cetății*. Cei morți din cadrul comunității iudaice erau îngropați în locuri izolate, aceasta până când municipalitatea a alocat un cimitir propriu-zis la 1 iulie 1855, în zona Lazaret, la actuala intersecție a Căii Gușteriței cu str. Macaralei. De remarcat este marea depărtare a acestui loc față de granițele orașului vechi, o altă dovadă că evreii erau acceptați oarecum la Sibiu cam așa, nedorindu-se de către conducerea urbei ca așa ceva să fie lesne vizibil ochilor publici.

Cimitirul din Lazaret a funcționat până la 1907, când a fost deschis cel din Cimitirul „Comunal”. În actualitate, numai poarta de pe strada Macaralei, realizată din tablă și cu două *Mogei David* (steaua/scutul lui David) montate în partea superioară, amintesc de apartenența locului și de proprietarii săi. Gardul este din plăci de beton, dopotrivă bune și rele în același timp. Rele, pentru că sunt, cel puțin pe partea cu Calea Gușteriței, extrem de deteriorate în partea superioară, ceea ce nu este prea estetic. Bune, pentru că din cauză că sunt depreciate de timp și neîngrijite, oricine poate vedea ceea ce este înăuntru, fără a depune prea mare efort ori a întreba prin vecini despre *ce e dincolo*.

Chiar așa, ce e dincolo de gard? Un teren mic. Acoperit cu iarbă și curat, cel puțin la momentul vizitei noastre (chiar dacă unele fotografii de pe Internet îl prezintă mult mai murdar și neîngrijit). Din loc în loc, răsar câteva zeci de pietre funerare, majoritatea aplecate de vreme, dacă nu chiar deteriorate. Din loc în loc, poți descifra ce scrie pe ele, grație împărțirii inscripției de pe monumentul funerar în două: partea superioară cu litere ebraice, partea de jos cu litere latine, uneori chiar cu caractere gotice. Ne putem face, astfel, o idee despre cine au fost evreii sibieni prin secolul al XIX-lea. Alexander Wandt (?), Rosalia Idler născută Friedman, născută în septembrie 1821, decedată la 11 februarie 1866, Simon Zitter, mort la 23 octombrie 1877, o femeie (indescifrabil) Apfelbaum, născută Weiss, Helene Braun, născută Reiss, decedată în 16 decembrie 1877, Katharina Hartman, decedată în 17 februarie 1878, un Heinrich, un Aron... În funcție de distanța față de stradă, funcție de lumina soarelui dar și de umbra vegetației cam dezordonat crescută, de starea de deteriorare a monumentului funerar.

Oiricum, o aplecare cu atenție asupra a ceea ce scrie acolo, poate fi de mare ajutor atât celor pasionați de istoria comunităților evreiești transilvane, cât și de cea a orașului. Cimitirul

evreiesc din Lazaret este o istorie acoperită de tăcere și parcă de uitare. Este unul din vechile cimitire ale orașului rămas, cum s-ar spune, în picioare, alături de cele românești de pe strada Reconstrucției (de la Biserica „Dintre Brazi”) și Justiției (de la Biserica „din Groapă”). Depărtarea de zona centrală a orașului îl face greu vizitabil de către turiști, care, sincer, nici nu prea au de unde să afle mare lucru despre el și nici nu li se află deloc în drum. Căutând pe internet aceasta a fost imaginea generală a cimitirului, cel puțin din punct de vedere fotografic: un loc de aruncat gunoaie, dar cu o vecinătate, să-i zicem, plăcută: o biserică ortodoxă, o școală generală, o fabrică pe ducă (Balanța) și un... hotel: Libra.

La fel, documentația este foarte săracă, singurele referiri mai concrete la cimitir și mai ales la viața comunității evreiești din Sibiu existând în articolul lui Otto Deutsch, fostul președinte al Comunității Evreilor din Sibiu: „Scurtă privire asupra evreilor din Sibiu, de la primele atestate și până în zilele noastre”, publicat în „Transilvania” Nr. 3 din 2005 și o pagină Wikipedia („Sinagoga mare din Sibiu”). Problema cu urmele civilizației evreiești la Sibiu este că... sunt greu de văzut. Cu excepția sinagogii de pe Constituției, care, într-adevăr, are ce arăta și este deschisă publicului, restul este îngropat, cumva, ori în uitare, ori în nepăsare: „cartierul” evreiesc nu mai există de mult. Cele două cimitire evreiești sunt, „tehnic” vorbind, nevizitabile: cel din Lazaret – închis, cel din Municipal, periculos mai ales din cauza câinilor vagabonzi de pe traseu. Să nu uităm că, dacă tot ne lăudăm cu (destul de falsă, ea) ideea că Sibiul a fost un oraș european încă de la întemeierea lui, unde etniile au trăit în deplină armonie, acestea au lăsat urme palpabile „în teren” care trebuie și ele tratate cu atenție.

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND PROBLEMA LAGĂRELOR DE EXTERMINARE ÎNTRE 1940-1945

Elevi:

Cezar Vasu & Daniel Șetban

Îndrumător:

Prof. dr. Curelea Dragoș

Colegiul Tehnic Energetic Sibiu

& Liceul Tehnologic „Avram Iancu” Sibiu

Lagărele au fost, culmea, în plin secol XX, spații ale detenției, dezumanizării și exterminării fizice intenționate a reprezentanților unor comunități de oameni considerați indezirabili, iar prin această stigmatizare supuși, în mod inevitabil măsurilor de exterminare și anihilare psihică și fizică prin izolare, teamă, însemnare prin tatuaj, tortură fizică și mai ales psihică, experiențe medicale de tot felul, gazare, incinerare. La început aceste forme de detenție inumană a oamenilor a avut un rol de concentrare, iar apoi de lichidare și suprimare fizică și de ștergere a urmelor prin incinerarea cadavrelor¹⁶.

Etapa I între 1933-1939

Primele victime ale persecuțiilor naziste au fost oponenții politici, în special comuniști, dar și membrii social-democrați, membri de sindicat, martorii lui Jehova, homosexuali.

- Evrei, rromi și populație de culoare au fost trimiși în lagăre ca urmare a politicii rasiale a regimului nazist, care a vizat formarea unei rasei superioare de supraoameni înalți, blonzi, cu ochi albaștri sau/și verzi
- Începând cu anul 1938 evreii din lagăre au fost obligați să poarte ca semn distinctiv „Steaua galbenă a lui David”
- Din primele luni ale anului 1939 fiecare categorie de deținut din lagăr avea un semn distinctiv: criminalii un triunghi verde, "politicii" roșu, "asocialii" (romii) maro, homosexualii roz etc
- Lagărul de concentrare este un spațiu de reclusiune în care oamenii sunt ținuti în condiții minimale (însă inumane) și în afara normelor legale de privare de libertate acceptate într-o democrație constituțională și într-un stat liber. Lagărele de concentrare au fost în Germania nazistă între 1933-1945 o caracteristică principală a regimului nazist prezidat de Cancelarul german Adolf Hitler.
- Lagărele erau administrate de SS (Schutz and staffel) = detașamente militare speciale
- În această perioadă se înființează 4 lagăre de concentrare:
 - Buchenwald (Weimar)
 - Dachau (München),
 - Lichtenburg (Merseburg în Saxonia) pentru femei
 - Sachsenhausen (Berlin)

Etapa a II-a 1939-1942

¹⁶ Jean Michel Lecomte, *Predarea Holocaustului în secolul al XXI-lea*, p. 82-86, 95-98; Oliver Lustig, *Dicționar de Lagăr*, București, Editura Hasefer, 2002, p. 56.

O dată cu declanșarea războiului, invazia în Polonia, se extinde și rețeaua de lagăre de concentrare

- Se înființează lagăre în apropierea unor fabrici a căror producție era importantă pentru economia de război: Neuengamme (1940), Mauthausen (1938)
- Alte lagăre: Gusen (1939), Gross-Rosen (1940), Auschwitz (1940), Natzweiler (1940), Stutthof (1942), Majdanek (1943)
- În această perioadă în unele lagăre se construiesc camere de gazare pentru a se aplica „Soluția finală”:
 - Auschwitz I, Auschwitz III
 - Mauthausen,
 - Sachsenhausen.

Etapa a III-a între 1943-1945

Încep experimentele medicale pe populația aflată în lagăre (Dachau, Sachsenhausen); la Auschwitz III, SS dr. Mengele a făcut experiențe pe gemeni

- Se organizează așa numitele lagăre mai mici care sunt plasate lângă importante fabrici sau uzine implicate în efortul de război
- 1944-1945 este perioada eliberării lagărelor de către Aliații anglo, frano-americani și sovietici

LAGĂRE ÎN SPAȚIUL ADMINISTRAT MILITAR DE ROMÂNIA DINCOLO DE NISTRU (TRANSNISTRIA) ÎNTRE 1941-1944

LAGĂRUL DE LA BOGDANOVCA

Lagăr de exterminare înființat de autoritățile române în luna octombrie 1941, în satul cu același nume așezat pe râul Bug, din districtul/județul Golta, azi în Transnistria (adică dincolo de linia fluviului Nistru, în Ucraina astăzi). Aici au fost lichidați peste 80 de mii de evrei (bătrâni, femei, copii, oameni cu handicap psihic și/sau fizic). Majoritatea celor deportați în Lagărul de la Bogdanovca au fost deportați din localitatea sovietică Odessa și din Basarabia.

Districtul militar Golta, a fost cunoscut și este reținut în istoriografia recentă și sub denumirea de „Regatul Morții”, și s-a aflat sub comanda funcționarului român guvernamental Prefectul militar I. Isopescu. De la sfârșitul lunii decembrie 1941 și până în cursul lunii mai 1942, au fost concentrați și lichidați aici la Bogdanovca evreii deportați în cele trei lagăre de exterminare înființate în acest district:

- Acmețetca,
- Bogdanovca,
- Dumanovca.

Operațiunile de lichidare a evreilor deportați în Lagărul de la Bogdanovca au început în data de 21 decembrie 1941. Execuțiile au continuat până la sfârșitul anului 1941 și începutul anului 1942, cu o pauză de patru zile, paradoxal, tocmai pentru sărbătorirea Crăciunului (adică a Nașterii Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Christos), corpurile celor uciși și ale celor care mureau de frig erau arse după aceea. La operațiunile specifice au participat armata și jandarmeria română, împreună cu polițiștii ucrainieni și jandarmii locali.

Nota:

Refuzul autorităților germane de ocupație de a primi și executa evreii români și ucraineni deportați la Bug a forțat administrația transnistreană să rezolve de una singură această problemă. Uciderea evreilor ucraineni și români a avut loc în județul Golta, lângă Bug, de la sfârșitul lui decembrie 1941 până în mai 1942. Sub comanda prefectului Isopescu, locotenent-colonel al Jandarmeriei, Golta a devenit “Regatul Morții”, locul în care se aflau cele trei mari lagăre de exterminare . Bogdanovca, Dumanovca și Acmețca . Și alte zeci de lagăre mai mici. Cam 10 000 de evrei localnici, 30 000 din Basarabia (în special din ghetoul din Chișinău) și 65 000-70 000 din Odessa și din județele din sudul Transnistriei au fost închiși în aceste lagăre. Chiar și înaintea campaniei de exterminare, mureau atât de mulți evrei în fiecare zi, încât Isopescu a ordonat jandarmilor și primăriilor „ca jidanii morți să fie îngropați la doi metri sub pământ. Cei îngropați la 1/2 metru se vor reîngropa adânc”, adăugând că „toți jidanii bolnavi, bătrâni sau copii vor fi trimiși la Bogdanovca”¹⁷.

LAGĂRUL/SPAȚIUL DETENȚIONAR DE LA ODESSA

Dl. Prof. Gh. Alexianu: *Au fost și împușcați și spânzurați pe străzile Odessei.*

Dl. Mareșal Ion Antonescu: *Să faceți așa, pentru că eu răspund în fața țării și a istoriei. Să vină evreii din America să mă tragă la răspundere !.*

Fragment din Ședința Consiliului de Miniștri din 16 decembrie 1941:

„Mareșal I. Antonescu: *Pe jidanii din Odessa te rog să-i scoți imediat din oraș, pentru că din cauza rezistenței Sevastopolului ne putem aștepta chiar la o debarcare la Odessa. Eu credeam că Sevastopolul va cădea mult mai curând. Astăzi însă, datorită faptului că flota rusească are posibilitatea să utilizeze Sevastopolul, poate să ne facă o surpriză dezagreabilă.*

Gh. Alexianu: *Le-am dat termen ca să-și lichideze totul și v-aș ruga să-mi dați un vas.*

Mareșal I. Antonescu: *Ca să-i dai la fund.*

Gh. Alexianu: *Ca să-i duc la Oceacov.*

Mareșal I. Antonescu: *Știi că am mai pierdut un vas, "Cavarna". Mie nu-mi e de jidani, ci de vas. [...]*

În privința jidanilor, în cât timp putem rezolva problema? Câți jidani ai la Odessa?

Gh. Alexianu: *Aproape o sută de mii. Am hotărât să-i duc la cazarma Marinei, dar acolo n-am ce le da de mâncare și nu încap decât 10.000, iar dacă se duc prin sate, mai contamenează și satele cu tifos exantematic. 10.000 să-I duc la Alexandrovka, iar restul pe malul Bugului sau să-i trecem chiar peste Bug. Dar germanii refuză să-i primească.*

Mareșal I. Antonescu:

Această chestiune se tratează la Berlin. Germanii vor să-i ducă pe toți jidanii din Europa în Rusia și să-i așeze într-o anumită regiune. Dar până la execuțiune este timp. Ce facem în acest timp cu ei? Așteptăm ce se decide la Berlin? Așteptăm o deciziune care ne privește pe noi? Trebuie să-i punem în siguranță. Bagă-i în catacombe, bagă-i în Marea Neagră, dar scoate-i din Odessa. Nu vreau să știu nimic. Poate să moară o sută, poate să moară o mie, poate să moară toți, dar nu vreau să moară niciun funcționar sau ofițer român. Mă tem până aduc alte trupe acolo. Trupele care le avem la Odessa nu sunt suficiente dacă se întâmplă o debarcare. Nu știu dacă vine sau nu o debarcare, dar trebuie să fiu prevăzător și să-mi iau toate precauțiunile. Deci să-mi scoți jidanii din Odessa. Mie îmi este teamă să nu se producă o catastrofă, din cauza

¹⁷ Comisia Internațională pentru Studiarea Holocaustului în România, *Raport Final*, Iași, Editura Polirom, 2005, p. 144.

acestor jidani, în cazul unei debarcări rusești la Odessa sau în regiunea învecinată. Dacă cumva ar debarca rușii, ei n-au să vină acolo cu zece milioane de oameni, dar până când să-i dăm înapoi și să-i aruncăm în mare, vor fi lupte. Or, luptele acestea nu pot să le duc eu, amestecat cu evreii, mai ales când nici nu pot să știu unde ar putea să fie punctele lor de debarcare. Până să ajung acolo, s-ar face ravagii. Și ce învălmășeală s-ar produce, dacă s-ar mai amesteca și evreii în aceste lupte. Eu nu vreau astfel de lucruri; vreau lucru clar. A-i ține acolo este o crimă. Nu vreau să-mi pătez activitatea mea cu această lipsă de prevedere.

*Rog luați imediat legătura cu Guvernământul Transnistriei aducându-i la cunoștință cele arătate mai sus și colaborați pentru imediata executare a ordinului Domnului Mareșal. Raportați măsurile luate. Confirmați primirea*¹⁸.

DEPORTAREA EVREILOR ÎN TRANSNISTRIA

Denumirea de Transnistria este mai mult o noțiune politică decât geografică. Potrivit dicționarului enciclopedic român, Transnistria („dincolo de Nistru”) era numele dat de autoritățile române în 1941 teritoriului cuprins între fluviul Nistru la vest și Bug la est, mărginit la nord de râul Nyonia și Rov, iar la sud de litoralul Mării Negre dintre Nistru și Bug. Aceasta este o delimitare mai mult geopolitică, făcută într-un anumit moment al istoriei, adică perioada anilor de război, 1941-1944¹⁹.

DEPORTAREA RROMILOR ÎN TRANSNISTRIA

Mărturii ale supraviețuitorilor romi

ȘTEFAN MOISE, muzicant, considerat sedentar

Data nașterii: 30 ianuarie 1923

Deportat din: Iași, județul Iași

Deportat la: Petrovski, Caranica, Balaci, Covalevca

Intervievat de Radu Ioanid (USHMM), 1991

M-am născut în orașul Iași, la 30 ianuarie 1923. Părinții mei a fost chitarist și care cânta la diferite restaurante. Eu fiind copil am fost nevoit să învăț și eu vioara, să ajut părinții, care mama nu avea salariu și trăiam numai din ce aducea tata. [...]

Spuneți-mi, domnule Moise, ce s-a întâmplat cu dumneavoastră și cu familia dumneavoastră când a început războiul? Ce a însemnat pentru familia dumneavoastră începerea războiului?

Începerea războiului ... în primul rând când nu am mai avut de câștigat nimic și s-a închis toate restaurantele și nu mai aveam unde să cânt. Am fost nevoit să muncesc la diferite munci, cum să spun, munci pe care nu le cunoșteam, de astea, cum e la vie, la stropit, la săpat, la asta. Și de acolo am putut să trăiesc, să-mi câștig banii pentru a....prin munca asta până când a trecut războiul dincolo de Prut, s-a dus mai departe. Cam la sfârșitul lui '41, începutul lui '42 s-au mai deschis vreo câteva cârciumi d-astea, restaurante prin care am putut să mai cânt și din asta am trăit, din ce câștigam. [...]

Spuneți-mi, cum au fost condițiile în timpul marșului?

¹⁸ Guvernarea Antonescu, volumul V (octombrie 1941-ianuarie 1942), alcătuit de Marcel-Dumitru Ciucă și Maria Ignat, București, Editura Științifică, 2001, p. 120, 462-463.

¹⁹ Ottmar Trașcă, Denis Deletant, (Editori), *Al III-lea Reich și Holocaustul din România. 1940-1944. Documente din arhivele germane*, București, Editura Institutului național pentru studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”, 2007, p. 445-447.

Foarte grele, foarte grele, fără apă. Erau oameni bătrâni. Paza ea [cu] militari. Români, români erau. Jandarmerie sau militară, erau kaki, kaki. Și în urma noastră, că mulți, când se mai făcea un pic de pauză, erau mulți care se grăbeau să vină din coadă, adică, cum să spun, ca să prindă mai multă pauză. Deci noi, care eram mai aproape, mai în frunte, încoace, făceam pauză, pe când ăia din coadă, până când se aduna, dădea drumul marșului și ei se grăbeau să vină mai în față. Și mi-a zis că este o căruță cu o pușcă, cu o mitralieră, în urma noastră.

Crăpam, era soare, chiar dacă era septembrie, era septembrie, era un soare, și treceam pe lângă niște fântâni sau apă din asta prin...cum să spun brăuri, nu ne-a lăsat să bem un pic de apă, absolut nimic, nimic. N-am băut nici un pic de apă până la fermă. Nici mâncare, dar de unde mâncare. Deci, în afară că în dreapta și în stânga noastră erau santinele, mai era în urma noastră o mitralieră. Și am ajuns la ferma Petrovski. Acolo era când am ajuns, era un jgheab de apă din care bea vitele și era plin cu apă și am tăbărit cu toții. Și am băut apă de acolo. Ne-a lăsat pe câmp și n-am mai văzut nici militari, nimic, absolut nimic, ne-a lăsat singuri, fără pază, fără nimeni să vorbească cu noi. Au plecat și ne-a lăsat și nu ne-a spus nimic.

Am stat și noi pe acest câmp. În dreapta noastră era, noi îi spunem carieră de piatră, o mină de piatră de dedesubt, ca un fel de carieră de piatră în care nu se mai lucra acum, nu se mai lucra, deci era numai...astea...locurile care a scos. Și noi am stat acolo, pe câmp. Când ploua, intram acolo...dedesubt unde erau locurile astea. Și am stat în câmp până în luna lui noiembrie. Începuse de acum să moară. De foame și de mizerie. Mâncare? 200 grame de făină de orz. Cum să le dea?

S-au ales din ăștia din orașe, adică ăștia din orașul Iași și Podul Iloaiei aveau un delegat care se ducea la fermă, ferma n-am văzut-o niciodată, se ducea acolo și aducea făina asta și o împărțea cu o cutie de conserve, așa, ca de mazăre, dar din metal, din tablă, dar făina era cu tot cu țepile alea. Și dădea câte 200 de grame de făină de aia de cutie, de cap de persoană. Care avea cinci persoane lua cinci cutii, care avea două persoane lua două cutii, nu aveai ce să faci decât se făcea terci mai mult cu această făină și din când în când ne mai dădea câte doi-trei cartofi. Și cu asta s-a trăit până când...

Fiind toamna, erau câmpurile care se strângeau... era de acumă cărată de pe câmp recolta. Și în urma recoltei cărate mai rămânea un porumb, grăunțe de astea rămase acolo și se mai duceau din când în când, dar cu frică, cu frică, că, dacă te prindea undeva, așa răzleț, nu te mai întorceai înapoi, nu mai. Și nu îndrăzneam aproape nimeni, mor, dar mor aici, cu familia²⁰. Paza romilor deportați în Transnistria era asigurată de Jandarmeria română sau de poliția ucraineană sub comanda Jandarmeriei române. Deseori, deportații romi folosesc apelativul „ruși” pentru poliția ucraineană²¹.

²⁰ Radu Ioanid, Michelle Kelso, Luminița Mihai Cioabă (Editori), *Tragedia Romilor deportați în Transnistria (1942-1945). Mărturii și documente*, Iași, Editura Polirom, 2009, p. 55-82.

²¹ Michelle Kelso; Ana Maria Popa, *Dureri ascunse. Persecutarea Romilor din România (1942-1944)*, București, Editura Solthis Print, 2006, p. 50-74.

Alți Schindleri – eroi ai umanității

Ani Iulia – Cristina - Liceul de Muzică „Tudor Jarda”, Bistrița

Deși aproape toată lumea a auzit de Oskar Schindler, cel care a salvat aproximativ 1.100 de evrei de la moarte, puțini sunt familiarizați cu numele lui Traian Popovici și al Irenei Sendler. Acest studiu își propune o prezentare a acestor două personalități istorice, care, prin mijloace proprii și cu un curaj remarcabil, au reușit să salveze mii de evrei de la o moarte sigură.

Scurtă biografie

Irena Sendler s-a născut sub numele de Irena Krzyżanowska pe 15 februarie 1910, în Varșovia, dar a crescut într-un oraș din apropierea capitalei numit Otwock și a fost singurul copil al familiei.

Părinții ei erau membri ai Partidului Socialist Polonez, iar tatăl ei, Stanisław Krzyżanowski, a fost medic și a murit de tifos când Sendler era copil. Tatăl său, medic, i-a insuflat valori precum solidaritatea și ajutorarea celor aflați în suferință. În 1931, Sendler s-a căsătorit cu Mieczysław Sendler, iar cuplul s-a mutat la Varșovia înainte de izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial.

La Varșovia, Sendler a devenit asistentă socială, supraveghind „cantinele” orașului, care ofereau asistență persoanelor aflate în nevoie. Când a izbucnit al Doilea Război Mondial, Irena Sendler era o asistentă socială în vârstă de 29 de ani, angajată la Departamentul de Asistență Socială al municipalității Varșovia. După ocupația germană, departamentul a continuat să aibă grijă de numărul mare de oameni săraci și deposedați din oraș. Irena Sendler a profitat de slujba ei pentru a-i ajuta pe evrei.

Contextul Holocaustului

În 1940, autoritățile naziste au procedat la segregarea forțată a aproximativ 400.000 de locuitori evrei din Varșovia, constrângându-i să se stabilească într-o zonă delimitată și izolată, cunoscută sub denumirea de Ghetoul Varșovia – un perimetru riguros supravegheat și ermetic închis, conceput ca instrument de control și excludere socială. Condițiile igienice precare din ghetoul aglomerat, lipsa alimentelor și a proviziilor medicale au dus la epidemii și rate ridicate ale mortalității. Mii de oameni mureau în fiecare lună din cauza bolilor și a foametei. Ea a obținut un permis de la municipalitate care îi permitea să intre în ghetoul din Varșovia pentru a inspecta condițiile sanitare. Acest acces i-a permis să ajute și să scoată în secret copii evrei din ghetou în timpul ocupației naziste.

Activitatea Irenei Sendler

Când a fost înființat Consiliul pentru Ajutorarea Evreilor (Żegota), Sendler a devenit unul dintre principalii săi activiști. Consiliul a fost creat în toamna anului 1942, după ce 280.000 de evrei au fost deportați din Varșovia la Treblinka. Când a început să funcționeze spre sfârșitul anului, majoritatea evreilor din Varșovia fuseseră uciși. Organizația a avut grijă de mii de evrei care încercau să supraviețuiască ascunzându-se, căutând ascunzători și plătind pentru întreținere și îngrijire medicală.

În anul 1942, Irena Sendler a fost numită coordonatoarea secției pentru copii. În cadrul activității desfășurate în organizația Żegota, aceasta, împreună cu echipa sa, a contribuit la salvarea a aproximativ 2.500 de copii evrei din ghetoul din Varșovia, prin organizarea evacuării și plasării lor în siguranță în afara zonei controlate de autoritățile naziste.

Pentru scoaterea ilegală a copiilor din ghetou au fost utilizate diverse metode clandestine. Printre acestea se numărau trecerea printr-un fost tribunal situat în apropierea ghetoului, utilizarea pasajelor subterane, precum rețeaua de canalizare, precum și ascunderea copiilor în bagaje transportate cu cărucioare. De asemenea, unii copii erau evacuați cu ambulanțe, ascunși sub târgi și prezentați drept bolnavi, fie în mod simulat, fie real. În alte cazuri, copiii erau transportați în sicrie sau în saci de cartofi, pentru a evita controalele efectuate de autoritățile germane.

Pe măsură ce condițiile de viață din ghetoul din Varșovia s-au deteriorat dramatic, Irena Sendler și-a extins activitatea dincolo de sprijinirea copiilor orfani, implicându-se activ în salvarea copiilor proveniți din familii evreiești. Aceasta încerca să îi convingă pe părinți să îi încredințeze copiii, oferindu-le posibilitatea de a fi evacuați clandestin și protejați în afara ghetoului. Deși nu putea garanta supraviețuirea acestora, Sendler sublinia faptul că astfel li se oferea o șansă reală la viață.

Pentru a păstra identitatea copiilor salvați, ea consemna atât numele lor reale, cât și noile identități atribuite, pe bilețele ascunse în borcane îngropate în grădina unei colaboratoare, sub un măr. Acest demers avea drept scop facilitarea identificării copiilor și reunirea lor cu familiile biologice după încheierea războiului, în eventualitatea supraviețuirii acestora. Cu toate acestea, majoritatea părinților au pierit în timpul Holocaustului.

Sendler, al cărei nume clandestin era Jolanta, și-a exploatat contactele cu orfeline și institute pentru copii abandonați pentru a trimite copii evrei acolo. Mulți dintre copii au fost trimiși la orfelinatul Rodzina Marii (Familia Mariei) din Varșovia și la instituții religioase conduse de călugărițe în Chotomów, în apropiere, și în Turkowice, lângă Lublin.

Pe 20 octombrie 1943, Sendler a fost arestată. A reușit să ascundă dovezi incriminatoare, cum ar fi adresele codificate ale copiilor aflați în grija Consiliul pentru Ajutorarea Evreilor „Zegota” și sume mari de bani pentru a le plăti celor care ajutau evreii. A fost condamnată la moarte și trimisă la închisoare Pawiak, dar activiștii clandestini au reușit să mituiască oficialii pentru a o elibera. A doua zi după evadarea Irenei, autoritățile naziste au răspândit afișe prin care anunțau în mod fals că aceasta fusese executată.

Întâlnirea ei apropiată cu moartea nu a împiedicat-o să-și continue activitatea. După eliberarea sa în februarie 1944, chiar dacă știa că autoritățile o supravegheau, Sendler și-a continuat activitățile clandestine. Din cauza pericolului, a trebuit să se ascundă. Necesitățile vieții sale clandestine au împiedicat-o să participe la înmormântarea mamei sale. Odată terminat războiul, a început să încerce să-i pună în legătură pe copiii pe care îi salvase cu părinții lor. Din păcate, aproape toți acești părinți fuseseră uciși în timpul holocaustului.

Moștenirea istorică și recunoașterea internațională

După terminarea războiului, Irena și-a continuat cariera de asistentă socială.

În 1965, Yad Vashem, organizația memorială a Holocaustului din Israel, I-a fost conferit titlul „Drept între popoare” pentru munca sa de salvare a copiilor evrei. În 2003, Polonia a onorat-o cu Ordinul Vulturul Alb. În 2008, Sendler a fost nominalizată la Premiul Nobel pentru Pace (dar nu a câștigat).

Spre sfârșitul vieții, Irena Sendler a fost sprijinită și îngrijită la Varșovia de Elżbieta Ficowska. Elżbieta fusese salvată de Irena când avea doar șase luni, fiind scoasă clandestin din ghetoul din Varșovia în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

Sendler a murit pe 12 mai 2008, la Varșovia, Polonia, la vârsta de 98 de ani. Povestea ei a devenit cunoscută la nivel internațional datorită proiectului și piesei de teatru *Life in a Jar*

(„Viața într-un borcan”), realizat în 1999 de câteva eleve din Statele Unite. Acest proiect a contribuit la redescoperirea și popularizarea faptelor extraordinare ale Irinei Sendler.

Scurtă biografie

Traian Popovici s-a născut la 17 octombrie 1892 în satul Rușii-Mănăstioara, într-o perioadă în care Bucovina se afla sub administrație austro-ungară, ca parte a Imperiului Austro-Ungar. Atât tatăl său, cât și bunicul său, erau preoți și profund patrioți. Familia lui Popovici era formată din naționaliști puternici, iar acesta a crescut urând dominația străină în regiunea Bucovinei. În ciuda sentimentelor sale naționaliste puternice, Popovici a respectat drepturile altor grupuri etnice din România.

A studiat la gimnaziul superior din Suceava între 1903-1911, apoi la Facultatea de Drept din Cernăuți. Între 1913 și 1914, a fost președintele Junimea, o societate studențească din Cernăuți. În 1914, când a început primul război mondial a trecut în România și s-a înrolat voluntar în armata română, luptând până la sfârșitul războiului.

A absolvit Facultatea de Drept din Cernăuți, iar ca și avocat, cu titlul științific de doctor în drept, a fost în mod deosebit preocupat de nedreptăți.

În perioada interbelică a lucrat ca avocat în Baroul Cernăuți și a acceptat să reprezinte familia elevului de liceu David Falik, de origine evreiască, asasinat la 10 noiembrie 1926 de legionarul Nicolae Totu, la ieșirea din Tribunalul din Cernăuți. Impunitatea și justificarea asasinatului îl vor marca pe tânărul avocat.

De multe ori i s-a spus „avocatul celor urgisiți”, mai ales în timpul Holocaustului, când a fost numit primar al orașului Cernăuți.

Contextul Holocaustului

În iunie 1940, Uniunea Sovietică a ocupat orașul Cernăuți, iar Traian Popovici s-a mutat la București. La început a susținut regimul lui Ion Antonescu, dar curând a devenit dezamăgit de politica sa de segregare. Când Cernăuțiul a fost returnat României în iulie 1941, Popovici a fost numit primar. Până când s-a mutat în funcția de primar, fuseseră deja adoptate mai multe decrete antievreiești, iar el a încercat să atenueze situația evreilor pe cât posibil. Om cu valori înalte și un caracter puternic, Popovici s-a certat cu guvernatorul Bucovinei, regiunea în care se afla Cernăuțiul, cu privire la politicile sale antisemite și a luptat pentru a atenua pe cât posibil situația degradantă a evreilor.

Activitatea lui Traian Popovici

Pe 10 octombrie 1941, guvernatorul român, acționând la ordinele lui Antonescu, a decretat crearea unui ghetou, unde evreii trebuiau să se adune zilnic până la ora 18, altminteri erau uciși și deportarea acestora din oraș. Popovici și-a exprimat obiecția, dar fără succes. În câteva zile au început deportările, iar evreii din Cernăuți au fost transportați peste râu în Transnistria. Până la mijlocul lunii noiembrie, 28.000 dintre evreii orașului fuseseră deportați. Condițiile teribile din Transnistria și munca forțată inumană au dus la moartea a aproximativ jumătate dintre deportați. Popovici a descris mai târziu deportarea: „Acolo, o mare coloană de oameni mergea în exil: bătrâni sprijiniți de copii, femei cu bebeluși în brațe, schilozi care își târau trupurile mutilate, toți sacii în mână; cei sănătoși împingeau roabe sau căruțe sau cărau în spate cufere împachetate și legate în grabă, păături, cearșafuri, haine, mărunțișuri; toți luați din casele lor și mutați în ghetou.”

În memoriile sale, Popovici a spus că se gândea să demisioneze, dar era hotărât să nu-l abandoneze pe evrei la nevoie. În ghetou au fost strânși 50 000 de evrei care urmau să fie deportați în lagăre. Argumentând că evreii sunt „indispensabili vieții economice din oraș”, Popovici a reușit să obțină cu participarea guvernatorului militar al Bucovinei, generalul

Corneliu Calotescu, o derogare de la Antonescu în baza căreia 20 000 de evrei au fost salvați de la deportarea în lagărele din Transnistria. Prin intervențiile primarului Popovici, care argumenta că deportările ar afecta producția de război, s-a obținut exceptarea a 20 000 de cazuri. S-au întocmit 179 de liste, însumând 16 569 de persoane, la care s-au adăugat 3 120 de evrei care au primit „autorizații Popovici”. Evreii care nu au putut primi aceste documente (30 000) au fost deportați la 15 noiembrie 1941. Evreilor care au beneficiat de scutirea de la deportare li s-a permis să revină în locuințele lor. Traian Popovici a acordat autorizații într-un număr mult mai mare decât cel aprobat oficial, incluzând și persoane care nu aveau calificări profesionale considerate „utile” de autorități.

Până în primăvara anului 1942, Popovici a fost înlăturat din funcție pentru acordarea de permise evreilor „inutili”. După plecarea sa, alți 5.000 de evrei au fost deportați în Transnistria, unde au pierit. Evreii care au rămas în Cernăuți au supraviețuit. Pe baza denunțurilor legate de autorizațiile speciale, Traian Popovici a fost eliberat din funcție, iar noul primar a reluat deportările parțial. Mărturia sa despre evenimente a fost elaborată, sub titlul *Spovedania*, după 23 august 1944 și publicată de Matatias Carp în *Cartea neagră*, vol. III (1947).

Traian Popovici a murit în satul Colacu, județul Suceava, pe 4 iunie 1946.

Moștenirea istorică și recunoașterea internațională

În 1969, Traian Popovici a fost primul român recunoscut drept Drept între Popoare de către Statul Israel. A primit cetățenia israeliană post-mortem, iar în onoarea sa a fost plantat un copac în grădina Memorialului Holocaustului Yad Vashem.

Similitudini între acțiunile celor 2

Principala asemănare dintre cei doi constă în acțiunile lor umanitare, care au contribuit la salvarea a mii de vieți omenești, în pofida faptului că acestea presupuneau încălcarea legilor și ordinelor impuse de regimul nazist. Atât Irena Sendler, cât și Traian Popovici au fost motivați de valorile morale și umanitare formate prin educația primită în familie și consolidate ulterior prin influența școlii și a mediului intelectual în care s-au format.

Prin intermediul tatălui meu, mărturisesc Irena Sendler, am învățată că „dacă vezi o persoană înecându-se, trebuie să sari în apă pentru a o salva, indiferent dacă știi să înoți sau nu”. Traian Popovici mărturisesc în cartea sa *Spovedania* că: „În ceea ce mă privește, ceea ce mi-a dat puterea să mă opun curentului, să fiu stăpânul propriei voințe și să mă opun puterilor existente, în sfârșit să fiu o ființă umană adevărată, a fost mesajul familiilor de preoți care constituie strămoșii mei, un mesaj despre ce înseamnă să iubești omenirea. Ceea ce mi-a dat putere a fost educația pe care am primit-o în liceul din Suceava, unde am primit lumina literaturii clasice, unde profesorii mei mi-au modelat spiritul cu valorile umanității, care luminează neobosit omul și îl diferențiază de brute”.

Prin intermediul celor două citate se poate desprinde concluzia că familia are un rol esențial în modelarea valorilor morale ale unei persoane, deoarece aceasta ne ghidează încă de la primii pași în viață și ne învață ce înseamnă empatia, solidaritatea, toleranța și respectul față de semenii. Un rol la fel de important în formarea caracterului uman îl are și educația. De aceea, noi, în calitate de cadre didactice, suntem direct responsabili de modul în care, prin predarea și învățarea despre Holocaust, dezvoltăm gândirea critică, stimulăm conștientizarea socială și contribuim la formarea personală și morală a elevilor.

Deși uniți de același curaj moral, Irena Sendler și Traian Popovici au acționat în contexte și prin mijloace profund diferite. Sendler opera în deplină clandestinitate, asumându-și un risc personal extrem — a fost arestată, torturată de Gestapo și condamnată la moarte, fiind salvată în

extremis. Popovici, în schimb, a acționat din interiorul structurilor oficiale, folosind autoritatea funcției de primar al Cernăuțiului pentru a negocia și obține acte de exceptare legală pentru aproximativ 20.000 de evrei. O altă deosebire semnificativă privește recunoașterea istorică: în timp ce Irena Sendler a dobândit o largă notorietate internațională, fiind distinsă cu titlul de Dreaptă între Popoare și nominalizată la Premiul Nobel pentru Pace, Traian Popovici a rămas multă vreme în umbra istoriei, redescoperit relativ târziu de cercetarea istorică și de memoria colectivă. Această asimetrie în recunoaștere nu diminuează însă cu nimic dimensiunea morală a gestului său — dimpotrivă, o amplifică, demonstrând că eroismul autentic nu are nevoie de aplauze pentru a exista.

BIBLIOGRAFIE:

1. Johnson, Paul – O istorie a evreilor, Editura Humanitas
2. Uilăcan, Iosif – Despre istoria românilor și istoria evreilor, Editura Nosa Nostra

WEBOGRAFIE:

<https://www.biography.com/activist/irena-sendler>
<https://www.yadvashem.org/yv/en/exhibitions/righteous-women/sendler.asp>
<https://www.neh.gov/article/irena-sendler-and-girls-kansas>
<https://www.holocaustmatters.org/irena-sendler/>
<https://www.ushmm.org/information/press/in-memoriam/irena-sendler-1910-2008>
https://www.chabad.org/theJewishWoman/article_cdo/aid/939081/jewish/Irena-Sendler.htm
<https://www.yadvashem.org/righteous/stories/popovici.html>
<https://jewishvirtuallibrary.org/traian-popovici-and-the-jews-of-czernowitz>
<https://orthodoxtimes.com/romania-first-righteous-among-the-nations-who-saved-20000-jews-during-holocaust/>
https://ishg.fspac.ubbcluj.ro/application/files/9215/3967/6103/Raport_final.pdf
https://www.manuale.edituracorint.ro/2024/lectie_drepti_intre_popoare.pdf

VALS PRINTRE CREMATORII: ORCHESTRA DE LA AUSCHWITZ

Budăcan Bogdan-Ionuț
Școala Gimnazială Sânmihaiu de Câmpie

Paradoxul suprem al condiției umane în timpul Holocaustului este, probabil, prezența muzicii în mijlocul celei mai mari fabrici de moarte construite vreodată: lagărul de concentrare și exterminare Auschwitz-Birkenau. Sub titlul metaforic „Vals printre crematorii”, analizăm fenomenul orchestrelor de deținuți, o realitate istorică în care arta a fost forțată să coexiste cu teroarea, servind simultan ca instrument de supraviețuire pentru victime și ca unealtă de control pentru opresori. Această dualitate cutremurătoare ridică profunde întrebări de ordin etic, filosofic și existențial cu privire la rezistența spiritului uman în condiții de degradare absolută.

În lagărul de la Auschwitz au existat două orchestre principale, una feminină și una masculină. Orchestra feminină, înființată în 1943 la comanda Mariei Mandl, a fost formată din aproximativ 40-50 de muziciene de diverse naționalități europene. Această formație a devenit celebră sub conducerea Almei Rosé, o violonistă austriacă de origine evreiască, nepoata compozitorului Gustav Mahler. Rosé a impus o disciplină de fier, înțelegând instinctiv că singura șansă la viață a muzicienelor sale era atingerea unui nivel de profesionalism atât de ridicat încât să le facă indispensabile în ochii ofițerilor SS. Ea nu a acceptat mediocritatea, considerând că excelența interpretativă era scutul lor colectiv în fața morții iminente.

Funcția orchestrei era una profund duală și perversă în logica sa administrativă. Pe de o parte, muzica asigura fundalul sonor pentru activitățile zilnice ale lagărului. Orchestrele cântau la porțile principale la plecarea și întoarcerea coloanelor de prizonieri, ritmul marșurilor vesele impunând un pas cadențat care facilita numărarea și controlul mulțimii epuizate de munca forțată. Cei prea slăbiți pentru a ține pasul erau imediat selectați pentru exterminare, transformând ritmul muzical într-un arbitru direct al vieții și al morții. În plus, fundalul sonor acoperea strigătele disperate ale celor conduși către camerele de gazare, funcționând ca o barieră acustică a ororii.

În duminicile considerate „de odihnă”, muzicienii erau obligați să susțină concerte fastuoase pentru personalul lagărului și ofițerii SS. Aceste evenimente creau o cinică iluzie a civilizației în fața vizitelor oficiale ale Crucii Roșii sau ale înalților demnitari naziști. Soldații germani, adesea rafinați consumatori de muzică clasică germană, puteau lăsa deoparte brutalitatea zilnică pentru a plânge pe acordurile lui Beethoven sau Wagner, ca apoi să revină la sarcinile de exterminare. Această schizofrenie culturală demonstrează modul în care arta de cea mai înaltă calitate poate fi deturnată, instrumentalizată și golită de semnificația sa umanistă, servind drept paravan estetic pentru comiterea genocidului.

Pentru membrele orchestrei, însă, notele muzicale au reprezentat biletul exclusiv către supraviețuire. Anita Lasker-Wallfisch, violoncelistă a orchestrei, mărturisea mai târziu în scrierile sale autobiografice că simpla posesie a unui instrument a salvat-o direct de la selecția pentru camera de gazare. Deținutele din orchestră beneficiau de privilegii inimaginabile pentru masa generală de prizonieri: aveau acces la haine relativ curate, o baracă specială cu podea de lemn izolată împotriva frigului și porții suplimentare de hrană. Cu toate acestea, prețul psihologic

și moral plătit de aceste femei a fost unul incomensurabil, lăsând sechele adânci pentru tot restul vieții lor.

Sentimentul de vinovăție al supraviețuitorului a bântuit majoritatea muzicienilor din lagăre. A fi obligat să cânti valsuri vienezee ușurele, marșuri triumfale sau fragmente din operele celebre în timp ce trenurile morții descărcau zilnic mii de oameni condamnați la moarte a provocat o fractură sufletească imposibil de vindecat. Multe dintre interprete simțeau că, prin muzica lor, deveneau complici involuntari la mecanismul de calmare și amăgire a noilor sosiți, care păseau spre camerele de gazare liniștiți de acordurile melodice. Această tortură psihologică subtilă depășea adesea în cruzime suferința fizică indusă de foame sau muncă.

După eliberarea lagărelor, mărturiile membrilor orchestrei, precum cele ale Faniei Fénelon în cartea sa „Sursis pour l'orchestre”, au stârnit dezbateri aprinse în societate cu privire la limitele compromisului în fața morții. Reconstituirea acestei istorii fragmentate a necesitat decenii de cercetare academică, transformându-se treptat dintr-un subiect tabu într-un pilon central al studiilor despre universul concentraționar. Analiza acestor destine ne forțează să ne redefinim înțelegerea despre demnitate, colaborare și rezistență în condiții extreme, unde linia dintre victimă și instrument al opresiunii devenea extrem de fină și fluidă.

Concluzionând, orchestra de la Auschwitz rămâne un simbol universal al ambiguității morale absolute și al rezilienței umane. Muzica nu a avut puterea de a opri cruzimea sistemului nazist și nici nu a îndulcit inimile călăilor, dar a oferit o fărâmbă de structură și ordine în mijlocul haosului absolut. Ea a salvat vieți omenești prin forța brută a artei transformate în necesitate administrativă. Mărturiile supraviețuitoarelor ne predau o lecție eternă: arta, deși poate fi înlănțuită și utilizată ca instrument de dominație, rămâne o formă ultimă de rezistență spirituală. Responsabilitatea noastră sacră, în cadrul acestui simpozion și în viața de zi cu zi, este de a păstra vie această memorie complexă, onorând demnitatea celor care au fost siliți să interpreteze valsuri pe marginea prăpastiei absolute.

BIBLIOGRAFIE:

1. Felstein, Jean-Jacques, În orchestra de la Auschwitz. Secretul mamei mele, București: Meteor Press, 2024.
2. Uhl, Heidemarie; Raggam-Blesch, Michaela, Doar viorile au rămas – Alma și Arnold Rosé, București: Forumul Cultural Austriac, 2024.
3. Lasker-Wallfisch, Anita, Inherit the Truth: 1939-1945, Londra: Giles de la Mare, 1996.
4. Fénelon, Fania, Sursis pour l'orchestre, Paris: Stock, 1976.
5. Strategia Națională pentru Prevenirea și Combaterea Antisemitismului, [Online] disponibil la: <http://www.mai.gov.ro/StrategieHolocaust.pdf> [Accesat la: 15 iunie 2026]

BETWEEN HISTORY AND LITERATURE "THE DIARY OF ANNE FRANK" - NOVEL AND COMICS

Prof. Ph.D. Daniela GrecuGhițulescu
Bucharest University
daniela.grecu@drd.unibuc.ro

1. Introducere

The Holocaust was a phenomenon that we remember with great sadness, which meant the killing of an impressive and at the same time still undetermined number of Jews, Gypsies, or any other category of people that was different from the Aryan race, a race considered pure by the main actors of those times and who had decision-making power during the Second World War.

2. The background

Adolf Hitler, the main author of these events, admits in his book *Mein Kampf* that from the age of 15 he felt the need to fight for his race and nation for which he had a strong nationalist feeling. But his aversion and hatred towards Jews he identifies around the age of 20; when he starting paying attention to the things that bothered him, he found out that the Jews were involved in everything. He `ended up hating them` (Hitler 2008: 44) because `a Jew is not a German` (2008: 43), but `a plague, a moral plague, worse than the black old plague, which, in these places, determined contamination. And in what massive doses was manufactured and spread this poison!` (*idem*: 41) The decision he took since then, and which will have such negative consequences in history, is to deal personally with the `Jewish problem` (*idem*: 42), considering that `the great mass must be saved, even at the cost of the heaviest sacrifices of time and patience.` (*idem*: 44) These thoughts and decisions will influence the behavior and decisions he will make later, as Lovejoy identifies that a person's thoughts are closely related to how they manifest in their behavior, decision, progress and development. (1940: 3) The impressions and convictions created as a young man thus had a decisive impact on the decisions he would make later.

3. Spreading the idea

The Holocaust appeared and manifested itself as an unfortunate, tragic idea for many categories of people, and that is precisely why this kind of manifestation must not be repeated. Discovering the truth, commemorating the victims and knowing what happened have the role of preventing the repetition of such actions. Taking the ideas of the Holocaust and using it in various works and manifestations can only contribute to this. In addition, this is how works of art, books, films, novels, and animations appeared which, apart from having artistic value, bring to the fore the tragic events brought by the idea of the Holocaust in history. Incidentally, Lovejoy

included history (evolution, progress, primitivism) and its effects on ideas, doctrines, among ideas with great potential for multiplication. (*idem*: 7). History has always proved to be a great and proficient source of inspiration for great valuable art.

Ideas are some of the most migratory things in the world (*idem*: 4), and any thought, mood, doctrine that appears in public can and will certainly cross borders and multiply in countless other forms, as it happened with the idea of the Holocaust treated as a personal experience in *The Diary*, to then be taken up, multiplied and rethought in other artistic forms and mediums.

4. A specific representation

The Diary of Anne Frank is a literary work, a historical document that transformed its young author into a symbol of the Holocaust and of the inhumane historical events committed in the name of ethnic cleansing. Starting from the idea that some ethnicities are superior to others, the rulers considered themselves obliged to get rid of these races, and by applying a drastic censorship, they reached the final goal, which is to completely eliminate and erase them from history.

With a massive worldwide popularity, the book brings to the attention of the public the story of a small group of Jews trying to survive, but on an extended level, it brings into question the story of the extermination of unwanted races. Reinterpreted in multiple literary and artistic ways: film, theater, graphic novel, cartoons, ballet, the Journal manages to impress and achieve the purpose for which it was originally published, namely to draw attention to this widespread phenomenon that led to the torment and death of millions of innocent people, because the public is ready to perceive and react in a certain way. (Skinner 1969: 6)

5. Without rights

Censorship never gained a greater advantage than during the Holocaust. Censorship means to suppress, prohibit, blame, supervise, or exercise control over a moral or custom (DEX), but during the Holocaust, censorship was applied to a person or group of people simply because they breathed and were different from those accepted and considered superior. Thus, at that time all moral and legal laws were violated without recourse by the rulers who believed that they possessed the absolute truth and were better only by origin.

The stories from that period are horrifying and just imagining them gives us chills. Many did not live to tell us, but there was evidence and manuscripts attesting the atrocities committed in the name of ethnic purifying. Even if the inscription `Arbeit macht frei`, translated as `Work makes you free`, was raised at the gates of the concentration camps, the truth was completely different, the Nazis had no intention of liberating the Jews who warned the new entrants at the gate that the only way output is on the chimney, i.e. gasified and incinerated.

`Dogs and Jews are not wanted` (Hammer 2019) is one of the inscriptions that attests how oppressed and harassed the Jews were, they were put on the same level as animals and that embodies the way of thinking that Hitler himself reveals to us in his book. In fact, they were also forbidden to use public transport, as Anne writes in the pages of her diary: `Kitty, the Jews are no longer allowed to go by tram or by car. Fortunately, we can still ride our bikes`. (Holfman, Polonsky 2018:15), but they also had many other restrictions. They could not visit their Christian

friends, or go out in the evening. In fact, these are only some of the prohibitions imposed, prohibitions long thought out and leavened by the hatred formed in Hitler's soul and mind from his youth.

Anne Frank's diary, along with its young author, became a symbol of Nazism and the Holocaust, although it was far from her intention to use this idea as the central point of her diary. The articulation of an idea or doctrine does not have to be explicit in a work, as Skinner (1969:10) claims, to be able to state that it appears or is debated within it. Due to the fact that Anne tells the stories of her family and these stories and experiences are identical to those of millions of other people, the idea of the Holocaust reduced to a family is identical, on a large scale, to the idea of the national Holocaust. Published by the author's father after she died in the camp, this diary book represents the suffering of all those oppressed and terrorized by the Nazi regime.

6. A story, a history...

The 13-year-old was a cheerful girl, with an overflowing joy of life, but who, born in the family that did not fit into the accepted norms of power, had to hide for a period of almost 2 years. Together with his family and 4 other Jews, they stayed hidden in an annex believing and hoping until the last moment that the period of terror would end and life would continue on its usual course.

As happened to thousands of Jews, fate was not kind to them, and being discovered in hiding, they were taken to camps and soon succumbed to disease, starvation, or inhumane treatment devised by the sickminds of those who thought themselves superior. Of the 8 who stayed in hiding, only Anne's father survived, he being the one who later took care of the publication of Anne's Diary and the establishment of an Anne Frank Fund that deals with helping Holocaust survivors.

7. Broken wings

The story of the Journal is not an ordinary one, because from its pages, where the story begins before the isolation, a literary talent that could have had a future, but which unfortunately was prevented from growing, was born. In addition to the terrors caused by the isolation, Anna's youth shines through the pages of the book. Kitty, as she calls her diary, is the living witness of her experiences, of helplessness and turmoil, of the horrors heard that take on huge proportions for such a young soul, and of the daily fear that floods the souls of the inhabitants of the Annex. However, her youth and optimism never stop intertwining with obvious sadness, her youthful desire to know, to discover, to learn. Her moods are changeable, sometimes cheerful or preoccupied with what is happening outside with her friends and acquaintances. Her youth and rebellious nature manage to enliven the oppressive and still atmosphere of the Annex. All the characters are seen and described through her eyes, thus managing to see society as it was lived and felt by the victims of the political system.

The diary can be interpreted as a work of art, not just as daily notes, because a work of art has the capacity to produce in its receiver an aesthetic joy, or at least an aesthetic experience (Lovejoy 1940: 9), and precisely this is what Anne achieves through her daily notes. In fact, Lovejoy states that it doesn't even matter who, when, why, or the reason a text was written, only the text itself and how it influences and impresses us. If the receiver begins to ask questions, it

means that he has lost the essence of the text (*idem*: 9). If this statement can be true in general, in this case it does not apply, because knowing the characters, the social and political context, the reasons for the appearance of this diary can only bring an additional explanation, a better understanding of the experiences and deeds of the characters.

Marked by immense sadness due to the tragic end of Anna and the others who were hiding with her, *the Diary* contrasts with the notes of cheerfulness and optimism that emerge from the author's entries. She never stops hoping that life will resume its normal course and she can go back to school. In fact, during the almost two years of isolation, Anne and her sister Margot do not stop studying, intensively preparing for a future in which they believe, but which betrays them.

8. Same, but different story

The story of Anne Frank has been the subject of many reinterpretations, in various mediums and forms. This intertextuality uses all means to make Anna's story known, in all its forms that can be accessible, understood and interpreted by everyone. Each medium of reinterpretation brings in addition its specific graphic, visual, auditory, drawing means, any method that can integrate and tell the story as best, as nuanced, as close to the original intention: to transpose, reinterpret, comment or simply replay the original story. The merits go to the authors of these interpretations because in whatever form the story appears transposed, it achieves its goal: on a subjective level, that of making known the story of the symbolic girl, her experiences, traumas, feelings and anguish. On an objective level, the purpose of the story is to make the receivers aware, to know, to recognize and to prevent such manifestations, to be aware that they have existed and that it is not possible to allow such occurrences now or in the future.

If at the level of a political movement, Hitler was the main actor of the Holocaust, at a reduced level, of a particular story that arose due to this historical phenomenon that destroyed so many lives, Anna becomes the central character, because the specialists change according to the environment and the field of manifestation. (*idem*:5)

Anne's last words written on August 1, 1944 in her diary, just days before they were discovered and arrested: `.... I'm looking for a way to become what I really want to be if... there would be no other people in the world`, are like a kind of unconscious warning to future generations. In its own way, it opens our eyes and warns us to change, to sharpen our thinking so that such events do not happen again.

9. Comics

The graphic novel created by Ari Holfman and David Polonsky after *The Diary* is another form that attracts with its special and expressive graphics, which highlights the experiences of the residents of the Annex through lines, drawing, color and imagination. (Annex 1) The final drawing, which captures Anna's face in many poses, reflects without the help of words the multitude of thoughts and feelings experienced by the young girl during the two critical years. (Annex 2)

The graphic artists explain at the end how they managed to transpose the original Diary into a graphic novel, using a technique of compressing the pages and selecting the most important and significant moments from those depicted by its author. The talent to capture through drawing the most intense experiences of the young woman and the relationships she

presents to us between her and the residents of the Annex, including her family, is visible to an attentive reader. By comparing the original text with the drawings and fragments in the bubbles, we can identify a great alignment and similarity. Instead, each text uses the means specific to its environment. In *The diary*, Anna Frank uses words to portray the characters, feelings, and action to us, whereas the graphic novel uses drawings and imaginative input to translate Anne's words.

The reach of this diary, which has been translated into more than 70 languages and has inspired numerous films, documentaries, graphic novels and cartoons, is living proof that the strictest censorship can produce very valuable works of art. Although Anne was only a teenager, she intended to publish her diary later, and for this reason, she changed the names of the characters, giving them stage names. The value of this diary lies not only in the indisputable proof of the harsh realities suffered by the Jews, but, as it was found later, its value is represented by the innate literary talent of the author, who could have had an unforgettable destiny in literature.

10. Future talent

From the way he renders and describes the facts, one can glimpse a future writer who has something to say, and this something has a literary value:

I see myself with the other seven in the Annex as if we were a piece of blue sky surrounded by black, black rain clouds. In the limited circle in which we stand we are still safe, but the black clouds draw nearer and nearer, and the ring that separates us from the approaching danger never ceases to narrow. Suddenly we are so surrounded by danger and darkness that, desperate to save ourselves, we bump into each other. We all look down, where men are fighting with each other, we look up, where it is quiet and beautiful, and meanwhile we are isolated by the dark mass that does not let us go down or up, but it stands before us like an impenetrable wall that wants to crush us, but cannot yet. I can do nothing but cry and beg: <Oh, ring, ring, widen and open for us!> (Holfman, Polonsky 2018: 85)

This cry of Anna amazes us by its power to perceive the outside world and the gloomy future, but above all by the style used, by the integrated visual and auditory images, by the metaphors used. (Annex 3)

Even if Anne Frank's Diary is appreciated as a historical document, it has also become a point of reference due to the scope it acquired with its widespread translation, but also with the multiple ways in which it has been reinterpreted: film, graphic novel, play, ballet, documentary. All these forms that Anna's book took, do nothing but carry forward her face and story, a sad story of a young woman trying to find her way in a time when everything that means idealism is destroyed and broken, in which people show their ugliest side, in which truth, justice and God are called into question. (idem: 145)

11. What's left...

These adaptations in various media make the story accessible to all people, regardless of nationality, age, political affiliation or religion, by taking the original idea of the Holocaust and translating it into different works. Portraying her in different mediums and forms, Anna's diary and her history and this ethnic purifying, as it was called by its originators, circulates around the world to draw attention to this incredibly atrocious phenomenon that devastated the beginning of the century and which questions the humanity of those who held power. One of the values of

